

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**KARDEŞE BAĞLANMA VE KARDEŞ İLİŞKİ NİTELİĞİNİN DİYADİK
ANALİZİ**

**DYADIC ANALYSIS OF SIBLING ATTACHMENT AND SIBLING
RELATIONSHIP QUALITY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Enise SARI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı TOMAR

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinin Diyadik Analizi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel etik ve geleneklere aykırı düşecek bir kullanıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yararlandığım kaynaklara uygun yöntemlerle atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Enise SARI

.../.../2025

TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI

Ana Bilim Dalı:Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Program Adı:Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinin Diyadik Analizi

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmasının Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 79 sayfalık kısmına ilişkin 26/05/2025 tarihinde Turnitin benzerlik programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 13' tür.

Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen azami benzerlik oranına (%30) göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/05/2025

Danışman:Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı TOMAR **Öğrenci:**Enise SARI

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI

“Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinin Diyadik Analizi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Enise SARI

İmza

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi İsmail Hakkı TOMAR

İmza

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11/06/2025 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Enise SARI' nın "Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinin Diyadik Analizi" başlıklı tezini incelemiş olup, aday 11.06.2025 tarihinde, saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Sunulan çalışma, sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	Karar		İmzası
		Kabul	Ret	
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Bünyamin ÇETİNKAYA	☐	☐	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi İsmail Hakkı TOMAR	☐	☐	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Esra EKER DURMUŞ	☐	☐	

ONAY

....../....../2025

Prof. Dr. Oğuz Serdar KESİCİOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen değerli hocalarıma, sevgili arkadaşlarıma ve araştırma konumu benim için anlamlı kılan kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Tez sürecim boyunca bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, desteğini her zaman hissettiğim, sabırla yol gösteren kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı TOMAR’ a gösterdiği anlayışlı yaklaşımları ve emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez savunma jürimde yer alan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Bünyamin ÇETİNKAYA ve Dr. Öğr. Üyesi Esra EKER DURMUŞ’ a değerli görüş ve katkıları için de teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her alanında yanımda olan desteğini esirgemeyen sevgili ailem annem, babam, ağabeyim Hami SARI, en büyük destek kaynağım kız kardeşim Esmâ SARI ve hayattaki en büyük şanslarım olan can bağıyla bağlı olduğum “tatlisleriim” kız kardeşlerim sonsuz teşekkürler. İyi ki varsınız...

Araştırmama katılan içtenlikle cevap veren çalışmanın gerçekleştirilmesini mümkün kılan bütün katılımcılara ve kardeşlerine ne kadar teşekkür etsem azdır.

ÖZET

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler EnstitüsüEğitim Bilimleri Ana Bilim DalıRehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Başlığı :Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinin Diyardik Analizi

Tez Türü :Yüksek Lisans Tezi

Danışman :Dr. Öğretim Üyesi İsmail Hakkı TOMAR

Hazırlayan :Enise SARI

Yıl :2025

Sayfa Sayısı :79

Bu çalışmada beliren yetişkin kardeşlerde bağlanma davranışlarının kardeş ilişki niteliği üzerindeki ikili (diyardik) etkisi incelenmiştir. Araştırma da amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile en az bir kardeşi olan, kendisi ve kardeşi 18-29 yaş aralığında olan kardeş çiftleri örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmanın örneklemi 95 gönüllü kardeş çiftinden (135 kız ve 55 erkek olmak üzere 190 birey) oluşmaktadır. Araştırmada kardeş çiftlerinin, kardeşe bağlanma davranışlarının kendi kardeş ilişki niteliği (aktör etkisi) ve kardeşlerinin kardeş ilişki niteliği (partner etkisi) üzerindeki etkileri Aktör Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli ile incelenmiştir. Araştırma verileri için “Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği”, tez çalışması kapsamında Türkçeye uyarlama çalışması yapılan “Kardeşe Bağlanma Ölçeği” ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS 27.0 ve AMOS 21.0 programları ile yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca farklı yaşlardaki yetişkin kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışlarının kendi kardeş ilişki nitelikleri üzerinde aktör ve partner etkileri anlamlı bulunmuştur. Kardeşe bağlanma davranışları üzerinde cinsiyet, birlikte yaşama süresi ve kardeş çifti olma durumunun anlamlı bir etkisi söz konusu değilken, kardeş ilişki niteliği üzerinde cinsiyete, kardeş çifti olma durumuna göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar kardeş ilişkileri alanyazın ve kuramsal bilgiler eşliğinde tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kardeşe bağlanma, Kardeş ilişki niteliği, Beliren yetişkinlik

ABSTRACT

Giresun University Institute of Social Sciences Department
Department of Educational Sciences Guidance and Psychological Counseling MA Programme

Thesis Name : Dyadic Analysis Of Sibling Attachment and Sibling Relationship Quality

Thesis Type : Master's Thesis

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. İsmail Hakkı TOMAR

Author : Enise SARI

Year : 2025

Pages : 79

This study investigates the dyadic effects of attachment behaviors observed in adult siblings on the quality of sibling relationships. Using criterion sampling, a purposive sampling method, sibling pairs were included in the study if both individuals were between the ages of 18 and 29 and had at least one sibling. The study sample consisted of 95 voluntary sibling pairs, comprising a total of 190 individuals (135 females and 55 males). Data were collected the Lifetime Sibling Relationship Scale, the Sibling Attachment Scale, which was adapted into Turkish within the scope of the thesis study and a personal information form. The effects of sibling attachment behaviors on both the individual's own perception of the sibling relationship quality (actor effect) and that of their sibling (partner effect) were analyzed within the framework of the Actor-Partner Interdependence Model (APIM). Statistical analyses were conducted using SPSS 27.0 and AMOS 21.0 software. Findings revealed significant and positive correlations between sibling attachment behaviors and the quality of sibling relationships. Furthermore, attachment behaviors of adult siblings in different age groups had significant actor and partner effects on sibling relationship quality. While gender, duration of cohabitation, and sibling pair status did not have significant effects on attachment behaviors, significant differences in sibling relationship quality were found based on gender and sibling pair status. The findings were discussed in the context of existing literature and theoretical frameworks, and suggestions for practical applications and future research were provided.

Key Words: Sibling attachment, Sibling relationships quality, Emerging adulthood

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

APIM : Actor-Partner Interdependence Model

APKBM: Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli

KBÖ : Kardeşe Bağlanma Ölçeği

YBKİÖ : Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Kardeş Çiftlerinin İlişkisel Özellikleri	56
Tablo 2: Araştırmanın Değişkenlerine Ait Ortalama, Standart Hata, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	64
Tablo 3: Araştırmanın Değişkenlerine Ait Ortalama ve Standart Sapmalar	65
Tablo 4: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları	66
Tablo 5: Kardeş Çiftleri Tanımlayıcı İstatistik Tablosu	67
Tablo 6: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Kardeş Çiftine Göre ANOVA Sonuçları	68
Tablo 7: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Birlikte Yaşama Süresine Göre T Testi Sonuçları	69
Tablo 8: Kardeş Çiftlerine (Büyük ve Küçük) Ait Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliği Arasındaki İlişkiler	70
Tablo 9: Yetişkin Kardeş İlişki Niteliği Üzerinde Kardeşe Bağlanmaya Ait Aktör ve Partner Etkileri	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırmanın Hipotez Modeli.....	7
Şekil 2: Doğrulatıcı Faktör Analizine İlişkin Hesaplanan Standartlaştırılmış Katsayılar	61
Şekil 3: Kardeş Çifti Gruplarının Gösterimi.....	69
Şekil 4: Kardeşe Bağlanma ve Yetişkin Kardeş İlişki Niteliği Arasında İlişkilere Ait Standartlaştırılmış Katsayılar	72

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK İLKELERE UYGUNLUK/ETİK BEYAN.....	II
TEZ ÖZGÜNLÜK BEYANI.....	III
KILAVUZA UYGUNLUK BEYANI	IV
JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	V
ÖN SÖZ.....	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
İÇİNDEKİLER	XIV

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	7
1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	9
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	9
1.6. TANIMLAR	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN DOĞASI	11
2.1.1. Kardeş İlişkilerini Etkileyen Faktörler	15
2.1.2. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri	18
2.1.3. Beliren Yetişkinlik Döneminde Kardeş İlişkileri.....	21
2.1.4. Kardeş İlişkilerini Açıklayan Kuramlar	24
2.1.5. Kardeş İlişkileri İle İlgili Araştırmalar	26
2.2. KARDEŞE BAĞLANMA	30
2.2.1. BAĞLANMA.....	30

2.2.2. Bağlanmanın Doğası	36
2.2.3. Bağlanmayı Açıklayan Kuramlar	40
2.2.4. Yaşam Boyu Bağlanma İlişkileri	43
2.3. KARDEŞE BAğLANMA	46
2.3.1. Kardeşe Bağlanma Sürecini Etkileyen Faktörler	47
2.3.2. Kardeşe Bağlanmayı Açıklayan Kuramlar	49
2.3.3. Bağlanma Temelli Kardeş İlişkileri	50
2.3.4. Kardeşe Bağlanmaya İlişkin Yapılan Araştırmalar	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	55
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	55
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	57
3.3.1. Kardeşe Bağlanma Ölçeği (KBÖ)	57
3.3.1.1. Kardeşe Bağlanma Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması	58
3.3.1.2. KBÖ'nin Geçerliği	59
3.3.1.3. KBÖ'nin Güvenirliği	59
3.3.2. Yaşam Boyu Kardeş İlişki Ölçeği (YBKİÖ)	62
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu	62
3.4. İŞLEM	62
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. ÖN ANALİZ SONUÇLARINA İLİŞKİN BULGULAR	64
4.1.1. Araştırma Hipotezlerinin Analiz Sonuçlarına İlişkin Bulgular	66

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. TARTIŞMA	74
5.2. SONUÇ	78
5.3. ÖNERİLER	79

KAYNAKÇA	80
EKLER.....	91

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Aile; bir kadın ve bir erkeğin evlilik ile bir evde yaşadığı, birlikte yaşamının gerekliliklerini ve sorumluluklarını paylaşan eş, ebeveynlik, erkek kardeş- kız kardeş gibi sosyal ilişkileri olan bireylerin birlikte oluşturduğu toplumun temel yapı birimidir. Aile bir sistem olarak incelendiğinde, aileyi oluşturan tüm bireylerin sistem içinde birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği kabul edilmektedir (Bowen, 1978; Goldenberg ve Goldenberg, 2016). İnsanın kurduğu ilk ilişki bebek ve ebeveyn arasında kurulan bağ olup onlarla kurduğu bağın (Burger, 2006) yanında kardeş bağı da önemlidir (Cicirelli, 1995). Kardeş ilişkileri, bireyin sosyal, duygusal, bilişsel, ahlaki ve kişilik gelişimi gibi alanlarını etkileyen önemli bir ilişki türüdür. Anne ve baba ile olan ilişkiden daha uzun sürmesi ve arkadaşlık ilişkilerinden daha derin olmasından dolayı farklılık göstermektedir.

Kardeş ilişkilerinin içeriği gelişimsel dönemlerde sürekli farklılaşmaktadır (Sumbas, 2020). Özellikle okul dönemiyle birlikte anne ve baba ile olan ilişkinin azalmasıyla birlikte akran ilişkileri önemli hale gelmektedir. Gelişimsel dönemin özelliğine bağlı değişen ihtiyaçlar kardeş ilişkisini ve kardeşe yönelik beklentileri de etkilemektedir (Cicirelli, 1995). Bireyin yaş olarak büyümesiyle birlikte beliren yetişkinlik dönemi sorumlulukları ortaya çıkmıştır. Beliren yetişkin bireylerin eğitimlerini tamamlayıp meslek sahibi olmaları, bir işe başlamaları, vatandaşlık görevlerini yerine getirmeleri, ekonomik olarak bağımsız olmaları ve yakın ilişki deneyimleri ile birlikte çeşitli sosyal gruplara dâhil olmaları beklenmektedir (Erikson ve Erikson, 2014). Bireylerin toplumsal olarak görevleri farklılaştıkça bireyin yakın ilişkilerinden beklentileri de bundan etkilenmektedir. Kardeşler arasındaki iletişim ebeveynleriyle kurulan ilişkilere göre daha fazla destekçi algılanmaktadır (Cicirelli, 1995). Gold (1990) da bireyler için kardeş ilişkilerinin diğer tüm yakın ilişkilere göre daha önemli olduğunu ifade etmektedir (akt. Sumbas, 2020).

Aile sisteminin bir parçası olan kardeşlerde birbirini etkileyip birbirinden etkilenmektedir (Ahmetoğlu ve Aral, 2008). Aile sağlıklı bir toplumun en temel yapıtaşı olarak kabul edilir ve aile sistemindeki iletişimin güçlü olmasına bağlı olarak çocukların da gelişiminde belirleyici olan güvenli ortama zemin hazırlamaktadır (Tomar, 2014). Aile ortamının, güvenli ve destekleyici olması çocuğun sağlıklı kişilik geliştirmesinde etkili olmaktadır (Karataş, 2017).

Kardeş ilişkisi, sahip olunan çocuğun, kardeş haberini aldığı andan itibaren başlayan ve ölüme kadar devam eden uzun bir süreyi içine almaktadır (Cicirelli, 1995). Kardeş ilişkisi, çocuklara hem kendilerinin kişilik gelişimlerini hem de diğerlerinin gelişimiyle ilgili sonsuz bir öğrenme ortamı sunmaktadır ve çocukların gelişimlerini olumlu etkilemektedir. Yaşam boyunca kardeşler olumlu ve olumsuz birçok davranışa model olmakta, oyunlarına eşlikçi arkadaş olup ilk sosyalleşme deneyimlerinde de birbirlerine yardımcı olmaktadır (Kılıçarslan, 2001). Bireyin yaşamında kurduğu diğer ilişkilerden çok daha uzun süren kardeş ilişkisinin yakınlık, kıskançlık ve destek gibi farklı boyutları bulunmaktadır (Furman ve Buhrmester, 1985; Sumbas, 2020).

Kardeş ilişkisinin açıklanması için önemli olan durum kardeşler arasındaki bağlanmanın olduğu ifade edilmektedir. Bağlanma, iki insan arasındaki yakınlığın kalıcı duygusal bir bağa dönüşmesidir (Armsden ve Greenberg, 1987; Cicirelli, 1995). Çocuğun aile sistemindeki bir üyesine bağlanması diğer üyelerine bağlanmayı da etkilemektedir. Anne-çocuk bağlanmasında güvenli bağlanmış çocuklar sosyal hayata daha fazla uyumlu iken güvensiz bağlanma yaşayan çocuklarda bu durum çatışmalı olmaktadır (Lagerstrom ve College, 2018). Anneyle güvenli bağlanma kuran çocukların ilerleyen dönemlerdeki sosyal ilişkilerinde daha güvenilir ve samimi bağlar kurabildikleri görülmektedir. Öte yandan, güvensiz bağlanan çocuklar, akranları ve kardeşleriyle ilişkilerinde zorlanabilmektedir (Cassidy ve Shaver, 2016). Özellikle erken çocukluk döneminden sonra, kardeş ilişkileri çocuğun ebeveyn figürlerinden ayrışmasıyla daha belirgin bir etki göstermekte ve sosyal gelişim açısından önemli bir alan haline gelmektedir (Dunn, 2002).

Anne- baba ve çocuk arasındaki ilişkinin yapısı, kardeş ilişki niteliğini etkiler ve anne-baba-çocuk arasındaki etkileşim kardeşler için rol model olmaktadır

(Erginoğlu, 2015). Sevgi ve saygıya dayalı olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerinin olduğu ailelerde, kardeş ilişkilerinin de destekleyici ve samimi olma olasılığı artmaktadır. Sevgi ve saygı barındırmayan bir aile ortamındaki kardeş ilişkisinin de bu yapıdan etkilenmesi beklenmektedir. Öte yandan, aile içindeki olumsuz iletişim ortamı ve çatışmacı ebeveynlik tutumları, kardeş ilişkilerinde de gerginlik ve saldırganlık neticesinde kardeş ilişki niteliği de etkilenmektedir. Bu noktada, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları, hem bireysel gelişim hem de kardeş ilişki kalitesi açısından belirleyici rol oynamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları önemli hale gelmektedir (Brody, 2004; Dunn, 2007; McHale vd., 2012).

İnsanın kurduğu ilk ilişki anne-bebek ilişkisidir (Burger, 2006). Ancak anne, bebek için birincil bağlanma figürü olamadığı durumlar da olmaktadır. Annenin herhangi bir nedenden dolayı ölümü, bebeğine bakım verecek durumda olmadığı gibi durumlar olabilmektedir (Sumbas, 2020). Babanın, aile büyüklerinin, kurumdan görevlilerin veya kardeşlerin bağlanma figürü olduğu görülebilmektedir (Ainsworth, 1989; Howe ve Recchia, 2014).

Aynı ebeveynlere sahip öz kardeşler, bir ortak ebeveyne sahip üvey kardeşler, evlat edinme ile oluşan kardeşler, sütkardeşliği gibi farklı durumlardaki kardeş oluşum biçimleri vardır. Kardeşlik için kan bağı sadece bir yoldur (Sitzler, 2017). Cohen (1993) kardeş ifadesinin insan ilişkilerinin, kültürel farklılıklardan bağımsız olarak da kullanılabilir olduğunu belirtmiştir. İki bireyin, iki ülkenin, iki kadının dayanışma ve dostluk ifadesi de olabilir (akt. Sanders, 2004).

Dünyada çoğu çocuk bir veya daha fazla kardeşle büyümekte ve sahip olunan bu kardeş ilişkisi genellikle bireyin yaşamında sahip olduğu en uzun süreli ilişki olmaktadır (Cicirelli, 1995; Kale, Karagöz ve Nur, 2021). İnsanlar bir ailenin içinde doğar ve yaşamının büyük bir kısmını bu aileyle geçirmektedir. Bireyler ailelerde gelişir ve değişimler yaşamaktadır. Aile, bireyin yaşamını sürdürebilmek için destekler ve ihtiyaç duyulan durumlarda da ailenin diğer üyelerine destek olur. Birey geliştirdiği ilişkilerin bütünlüğü içinde değerlendirilir (Corey, 2015). Her durumda kardeşlik, insanların bebeklik döneminden itibaren başlayan yaşam boyu diğer insanlarla kuracakları ilişkiler için ilk sosyalleşme deneyimlerinin gerçekleştiği bir

laboratuvar alanı gibidir (Cicirelli, 1995; Kale, vd., 2021). Anne ve baba davranışlarının çocuklar arasında farklılık göstermesi, kardeşlik ilişkilerinin ve kardeşler arasındaki farklılıkların oluşmasında etkilidir. Bu durum anne baba tutumunun önemini ve bu tutumun çocuğun diğer ilişkilerinde etkili olduğunu göstermektedir (Sezer ve Yıldırım, 2018).

Bireyin yaşamında değişen faktörlerle birlikte değişen durumlarda kardeşiyle ilişkileri de farklılaşmaktadır (Öztürk, 2023). Kardeşler birbirlerini desteklemeyi, birbirleriyle iş birliği içinde olmayı öğrenebileceği gibi tartışmayı, birbirleriyle rekabet etmeyi de öğrenebilirler (Tura ve Gül, 2020). Kardeşler birbirlerinin gelişimini duygusal, zihinsel, dil ve özellikle de sosyal alanlarını etkilemektedir (Erikson, 2014). Çocuğun ilk sosyal bağlantısı ve aile üyelerinin dışındaki kişiler ile etkileşimde kardeş ilişkileri önemli rol oynamaktadır (Ahmetoğlu ve Aral, 2008). Arkadaşlarla kurulacak ilişkiler ve yaşanacak pek çok duygu önce kardeş ilişkisinde deneyimlenmektedir. Kardeşlerle kurulan ilişkiler ve yaşanan deneyimler birey için sonrasında kuracağı ilişkiler için deneyim olmaktadır. Ergenlik dönemi sonrası ve beliren yetişkin dönemi de kapsayan süreçte bireyin bağlanma nesnesi, kardeşleri, arkadaşları ve yakın ilişki partneri olmaktadır. Bireyin sahip olduğu bağlanma örüntüsünde kuracağı ilişkilerindeki bağlanma paralellik göstermektedir. Kardeşlerine güvenli bağlanan bireyler bu dönemdeki yaşadıkları olumsuzluklarda kardeşlerinden destek görmektedirler (Dunn, 2007; Whiteman vd., 2011).

Kardeş ilişkilerinin niteliği ailelere göre değişiklik göstermektedir. İlişkiyi etkileyen değişkenler olarak kabul edilenler; anne-baba tutumu, annenin ve babanın farklılaşmış yaklaşımları, çocukların sosyal, bilişsel ve kişilik özellikleri olarak sayılabilmektedir (Erginoğlu, 2015). Kardeş ilişkileri, bireylere kendine özgü bir gelişim alanı sunmaktadır. Yaşantı deneyimleri ile sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerin gelişimini etkilemektedir (Cicirelli, 1995). Kardeşlik ilişkisi sayesinde bireyler çatışma çözme becerileri, kişilik ve kimlik gelişimi için öğrenme fırsatları, problemlerle baş etme becerisi, olumlu veya olumsuz durumlara karşı yaşantı deneyimi gibi yaşamları boyunca kullanabilecekleri becerilerin kazanılması için fırsatlar sağlamaktadır (Kramer, 2010).

Ailedeki sağlıklı ilişkilerin varlığı hem kardeşler arası ilişkiyi etkiler hem de kardeşler arasındaki ilişkinin olumlu-olumsuz olmasından etkilenir. Kardeşler, çocukların duygusal, psikolojik ve sosyal gelişimlerine etkisi önemlidir. Çocukların ebeveynleriyle aralarındaki bağlanmalarından sonraki bağlanma kardeşleriyle olan bağlanmadır (Furman ve Buhrmester, 1985). Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki ve etkileşim çocuklar için davranışların biçimlendirilmesinde örnek alınmaktadır (Erginoğlu, 2015). Anne ve babanın ikinci çocuk olan kardeşlere yönelik davranışları da büyük çocuğun kardeşiyle kuracağı ilişki için temel niteliğinde olmaktadır. Çocuklar için kardeşleriyle kuracakları iletişim diğer ilişkilerine şekil veren önemli bir unsurdur.

Ergenlik dönemi ve beliren yetişkinlik dönemindeki bağlanma örüntüleri kardeş ilişkilerini şekillendirmektedir. Kardeşlerin birincil bağlanma figürü olarak etkili olduğu çalışmalar da mevcuttur (Ainsworth, 1989; Dunn ve Kendrick, 1982; Dunn, 2007). Kardeş ilişkileri, bebeklik ve çocukluk döneminde anne veya birincil bakım nesnesine, ergenlik döneminde akranlarla, beliren yetişkinlik döneminde yakın ilişki partneri ile kurulmaya çalışılan güvenli bağlanma için önemli yordayıcılardan biridir (Kramer, 2010; Furman ve Buhrmester, 1985). Güvenli bağ geliştirmiş, ailesiyle iletişimi iyi düzeyde olan beliren yetişkin bireyler eğitim için evden ayrıldığında yeni ilişkiler geliştirmek ve var olan ilişkilerinin kalitesini arttırmak istemektedir. Beliren yetişkinlik döneminin beklediği gelişim görevlerini güvenli bağlanmış bireylerin güvensiz bağlanmış bireylere göre daha sağlıklı gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (Bowlby, 2012; Erikson ve Erikson, 2014).

Bireyin yaşamı boyunca kurduğu ilişkilerin bireyin bağlanma biçimleriyle etkisi farklı değişkenlerce çok çalışılmasına rağmen kardeş ilişkisinin üzerine daha az sayıda çalışmalar bulunmaktadır. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde kardeş ilişkilerinin beliren yetişkinlik döneminde yeterli sayıda incelenmediği görülmüştür. Araştırmaların çoğunun Batı kültürüne ait ailelerle yapıldığı Türkiye’de kardeş ilişki niteliğinin kardeş bağlanma davranışlarını konu alan çalışmaların yeterli olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde kardeş ilişkilerinin konu alındığı çalışmaların genelde özel gereksinimi bulunan kardeşle yaşayan kardeşler üzerinde yapıldığı görülmektedir (Ahmetoğlu ve Aral, 2004; Aktaş, 2017; Sezer ve Yıldırım, 2018;

Öztürk, 2023). Kardeş ilişkileri aile sistemindeki her bireyin gelişimi üzerinde etkilidir. Kardeş ilişkisi bireyin ömründe sürdüreceği en uzun ilişki türü olmaktadır. Bu nedenlerle kardeş ilişkilerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye’deki çalışmalarda özellikle beliren yetişkinlik dönemi ve sonrasındaki dönemlere yönelik çalışmaların yeterli olmadığı görülmüştür.

Bireyin yaşamında kurduğu ilk ilişki, çoğunlukla anne-bebek ilişkisi olup bu bağ, bireyin bağlanma örüntüsünün temelini oluşturmaktadır (Burger, 2006). Aile sistemindeki diğer üyelerle, özellikle kardeşlerle kurulan bağların araştırılması önem kazanmıştır. Kardeş bağlanmasının incelenmesi, bireyin sahip olduğu bağlanma stilinin diğer sosyal ilişkilere (örneğin arkadaşlık, romantik ilişki) nasıl aktarıldığını anlamada önemli katkılar sağlayabilir (Cicirelli, 1995).

Araştırmada beliren yetişkinlik döneminde kardeş ilişkilerinin bağlanma temelinde ve karşılıklı bağımlı düzeyde ele alınması özellikle aile sistemi içerisinde kardeş alt sisteminin açıklanmasında önemli kanıtlar sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü bir birey için ebeveynlerinden sonra yaşamda sahip olduğu önemli bağlanma figürlerinden birisi de kardeşidir. Özellikle büyük kardeşlerin küçükler için önemli bir bağlanma figürü niteliğinde olduğu ve ilerleyen yıllarda ebeveynlerin yerine geçebildiği hatta ebeveynlerden daha yakın ilişki içinde olabileceği bir figür haline gelebilmektedir. Tabi bu sürecin kardeşlerin birbirlerine karşı olan olumlu ya da olumsuz ilişki biçimlerinden karşılıklı olarak etkilenebilmektedir. Bu çerçevede bu çalışma kardeş ilişkileri karşılıklı belirleyicilik ilkesi temelinde açıklamaya odaklanmış ve kardeş çiftlerinin kardeşliklerini değerlendirme düzeylerini açıklamayı amaçlamıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma davranışlarının kardeş ilişki niteliği üzerindeki etkisini ikili olarak (diyadik) olarak açıklamaktır. Bu amaca yönelik olarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

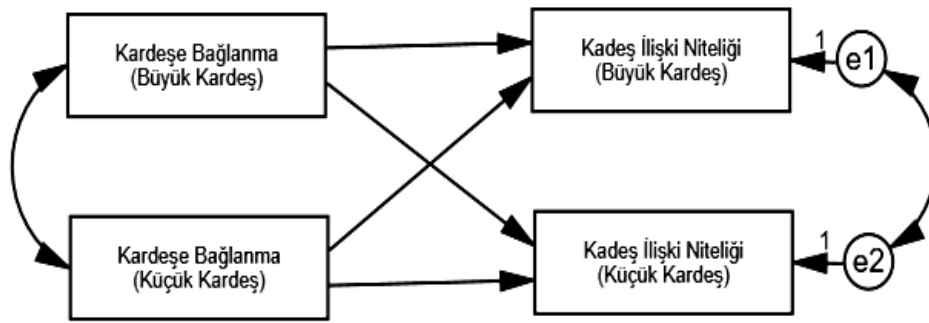
Hipotez 1: Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ile kardeş ilişki niteliğinde kardeşlerin cinsiyetlerine, oluşturdıkları kardeş çiftlerine (kız-kız, erkek-erkek ve kız-erkek), birlikte yaşama sürelerine göre fark vardır.

Hipotez 2: Beliren yetişkin bireylerin kardeşe bağlanma davranışları ve kardeş ilişki nitelikleri arasında anlamlı ilişki vardır.

Hipotez 3: Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasında aktör etkileri vardır.

Hipotez 4: Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasında partner etkileri vardır.

Bu hipotezler doğrultusunda, araştırmanın amacına yönelik tanımlanan bağımlı ve bağımsız değişkenlere göre oluşturulan model Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Hipotez Modeli

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kardeşler, ebeveynler gibi bireyin gelişimini etkileyen ilk bağlanma figürlerindendir (Armsden ve Greenberg, 1987). Ebeveyn bağlanmalarının birincil bağlanma olarak değerlendirildiği ifade edilirken bazı kardeşler için kardeş bağlanmaları da birincil bağlanma olarak tanımlanmaktadır (Cicirelli, 1995). Aile sisteminde kardeşler birbirlerinin psikososyal gelişim ihtiyaçlarını karşılama, etkili rol model olma gibi özellikler bakımından önemli bir yere sahiptir (Dunn, 2007). Bu önemli etkilere rağmen kardeş alt sistemine yönelik araştırmaların azlığı dikkat

çekmiştir (Öz Soysal vd., 2016; Özdemir, 2023). Kardeş ilişkileri üzerine yapılan araştırmalar, diğer aile ilişkileri üzerine yapılan araştırmaların gerisinde kalmaktadır (Sumbas, 2020). Yapılan çalışmalarında daha çok özel kardeşe sahip kardeşler ve ailelerine yönelik çalışmaların olduğu görülmüştür (Ahmetoğlu ve Aral, 2004; Aktaş, 2017). Bununla birlikte, giderek artan sayıda çalışma, kardeşlerin dünya çapında ve tüm yaşam boyunca bireylerin ve ailelerin yaşamlarının merkezinde yer aldığını ifade eden araştırmalar da yer almaktadır (Whiteman vd., 2011).

Yakın ilişkilerin dinamiklerini açıklamaya yönelik olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok bireysel düzeydeki verilere dayalı olduğu görülmektedir. Tüm dünyada 2000’li yıllardan sonra yakın ilişkiler (evlilik ilişkileri, romantik ilişkiler, kardeş ilişkileri vb) çift düzeyinde verilere dayandırılarak ilişkilerdeki karşılıklı etkiyi açıklamaya odaklanmaya başlamıştır. Türkiye’de yakın ilişkilerle ilgili ilişkisel düzeyde çalışmalar sınırlı olsa da (Aydoğan, 2014; Aydoğan ve Özbey, 2015; Bayram Gülaçtı, 2020; Eker, 2019; Göktaş, 2020; Özkoçak, 2022; Kamalak, 2021; Kölemen, 2022; Tomar, 2014) gün geçtikçe artış göstermeye devam etmektedir. Bu çalışma özellikle kardeş ilişkileri üzerinde diyardik düzeyde Türkiye’de yapılan öncü çalışmalardan biri olma niteliği taşımaktadır.

Ebeveynler ve çocuklarla yürütülen bir araştırmada, kardeş ilişkilerinin ergen gelişimi üzerindeki etkisi araştırılmış ve kardeşleriyle kurdukları ilişkileri daha olumlu yönde algılayan ergenlerin, arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerin olumlu yönde olduğu hatta ergenlerin kendilerine yönelik algılamalarının da olumlu yönde olduğu elde edilmiştir (Aktaş, 2017). Kardeşlerin birbirleri için yaşam boyu oynadıkları rolü anlayan araştırmacılar, çalışmalarını daha derin ve anlamlı şekilde sürdürebilirler. Bu araştırma ile de elde edilecek bulguların kardeş ilişki niteliğinin kardeşe bağlanmasına yönelik araştırmaların artmasına ve aile danışmanlığı alanında da ilgili çalışmalara katkısı olacağı düşünülmektedir.

Türkiye’ de hanelerin yaklaşık %25,4’ ünde (2024 verilerine göre) iki veya daha fazla çocuk bulunmaktadır; bu durum çocukların önemli bir kısmının en az bir kardeşe sahip olduğu göstermektedir. Bu anlamda kardeş ilişkileri konulu doğrudan araştırmaların önemli artmaktadır. Bu nedenle, kardeş ilişkileri üzerine yapılan doğrudan araştırmaların önemi giderek artmaktadır. Kardeş ilişkileri, bireyin

yaşamında kurduğu diğer insan ilişkilerine kıyasla daha uzun ömürlü ilişki türlerinden biridir (Cicirelli, 1995). Ayrıca kardeşler, aile içindeki diğer bireylere göre daha fazla birlikte zaman geçirmektedirler (Sanders, 2004). Bu durum, kardeş ilişkilerinin incelenmesini daha da anlamlı kılmaktadır.

Araştırma kapsamında Kardeşe Bağlanma Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları da yapılmıştır. Ayrıca araştırmada beliren yetişkin bireylerin kardeş ilişkileri nitelikleri ve kardeşe bağlanma davranışları cinsiyete, birlikte yaşama sürelerine ve kardeş çiftlerine göre de incelenmiştir. Elde edilecek bulguların, bu alandaki mevcut çalışmalara önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Kardeş ilişkilerinin, bireyin kişilik gelişimi, sosyal becerileri ve duygusal yapısı üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Erikson, 2014).

1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmaya gönüllü olarak katılan beliren yetişkin kardeşlerin ölçekleri doldururken birbirlerinden etkilenmedikleri varsayılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin kardeşliklerini değerlendirebilecek düzeyde birlikte deneyim geçirdikleri varsayılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın sonuçları beliren yetişkin bireylerle sınırlıdır. Araştırmanın sonuçları öz ve ikiz olmayan kardeşlik ilişkileri ile sınırlıdır. Araştırmanın verileri kendini anlatma tekniği ile toplanmış olup, bu tekniğin sosyal beğenirlik açısından taşıdığı sınırlılıklardan etkilenmiş olabilir.

1.6. TANIMLAR

Kardeş ilişki niteliği; kardeş ilişkisi, ikinci kardeşin doğumu ile başlar ve kardeşlerden birinin ölümüne kadar devam eder (Dunn, 1983). Kardeşler arasındaki duygusal bağların, etkileşimlerin ve karşılıklı davranışların kalitesini ifade eder. Bu nitelik; sevgi, destek, yakınlık, çatışma, kıskançlık ve rekabet gibi çeşitli boyutları içerir. Olumlu kardeş ilişki niteliği, güven, empati ve işbirliği üzerine kurulu iken; olumsuz niteliğe sahip ilişkiler ise çatışma, düşmanlık ve uzaklık gibi özellikler gösterebilir (Dunn, 2007; Brody, 1998).

Kardeşe bağlanma; Bağlanma figürü, bireyin güvenli hissettiği kişilerdir ve bireyin kardeşiyle kurduğu yakınlık, iletişim, güvenli üs işlevlerini barındırabilir. Kardeşler de bazı durumlarda birincil bağlanma olarak tanımlanmaktadır (Cicirelli, 1995).

Beliren yetişkinlik; ergenlik dönemi sonrası ile yetişkinlik döneminin öncesindeki yaş aralığını kapsayan kişilerarası ilişkilerin ve becerilerin geliştiği dönemdir. 18-25 yaş aralığını beliren yetişkinlik dönemi olarak ifade etmektedir (Arnett, 2000). Son ergenlik döneminden itibaren yirmili yaşların sonlarına kadar ertelenebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışma bağlamında çalışılan kardeş, kardeş ilişkileri, bağlanma ve kardeşe bağlanma kavramları ilgili alanyazın ve kuramsal olarak açıklanmaktadır. Kardeş ilişkileri ve kardeşe bağlanma ile ilgili yapılmış araştırmalara yer verilmektedir.

2.1. KARDEŞ İLİŞKİLERİNİN DOĞASI

Sosyal bir varlık olarak dünyaya gelen insanlar, yaşamını devam ettirmede insanlara ve onlarla ilişki kurmaya ihtiyaç duyar. Bağlanma, anne ve çocuğun ya da her iki bireyin birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamasıyla meydana gelen iki taraflı ilişki sürecidir. Bireyin anne ve babayla kurduğu bağlanma, hayatı boyunca en uzun süre etkileşimde olacağı kardeş ilişkilerini de önemli hale getirmektedir. Anne-babanın sahip olunan ilk çocuğa, kardeş haberinin verilmesiyle kardeşin doğumundan öncesinde kardeş ilişkileri süreci başlamıştır (Sanders, 2004). Ergenlik dönemindeki gelişimin kardeş ilişkilerindeki etkisi araştırılmış ve kardeş ilişkisi olumlu olan ergenlerin diğer ilişki bağlanmalarının da olumlu yönde olduğu gözlenmiştir (Aktaş, 2017).

Kardeş ilişkisinin arkadaşlık ve diğer akran ilişkilerinden ayrıldığı nokta, kardeşlerin seçilemiyor olmasıdır. İlişkinin belirli bir amacı olmaması önemli ve ayırt edici bir diğer özelliğidir (Cicirelli, 1995). Aileye ikinci çocuğun katılmasıyla kurulan ve ömür boyu kopmayan bir bağ olarak ifade edilmektedir (Kılıçaslan, 2001). Yaşam boyu iletişimlerde sorunlar olduğunda da kız veya erkek kardeş olarak kalmaya devam ederler. Bireyin yaşamı süresince ebeveyn kayıplarının da yaşanmasıyla çocukluk yıllarını ve anılarını paylaştığı son kişiler sahip olduğu kardeşleridir. Kardeşlerin birbirlerinin kimliğine ve hayatına etkileri karşılıklı olarak bulunmaktadır. Kardeş ilişkileri araştırmalarında bireylerin çocukluk yıllarını birlikte geçirmiş olmaları önemlidir (Sitzler, 2017). Kardeşler birlikte büyüyen ve birçok

şeyi birlikte öğrenen kişilerdir (Sanders, 2004). Bireyin yaşamındaki duygu deneyimleri ilk kez kardeşlerle öğrenilir. Kıskançlık, oyun arkadaşlığı, sevgi ve rekabet gibi bireylerin yaşamlarında ilk kez deneyimleyeceği birçok duygu ve davranışı kardeşleriyle tecrübe edeceklerdir (Cicirelli, 1995).

Kardeş ilişkileri, farklı boyutlar içermektedir. Bu boyutların; yakınlık, arkadaşlık, benzerlik, çatışma-zarar verme, sevgi, düşmanlık, hayranlık, rekabet, üstünlük ve anne-babanın tutumları olduğunu ifade etmektedir. Kardeş ilişkisinin temelinde çatışma, kıskançlık, kabul, samimiyet ve anne-baba tutumları olarak boyutlar belirlenmiştir (Cicirelli, 1995; Öz Soysal vd., 2016; Sumbas, 2020). Kardeş ilişkilerinin ifade edilen boyutları her yaş döneminde farklılık göstermektedir. Ergenlik döneminde artan çatışmalı ilişki beliren yetişkinlik döneminde artan yakınlık ilişkisi gözlenebilir.

Kardeşlik ilişkisinin özelliği, belirli bir amacının bulunmamasıdır (Cicirelli, 1995). Bireyler kardeşleriyle ilk sosyal tecrübelerini eşit şartlarda yaşamaktadırlar. Edinilen tecrübeler yetişkin olduklarında da yaşamlarında etkili bir unsur olmaktadır. Herhangi bir sınır koymadan en saf oldukları halleriyle birbirlerini olduğu gibi tanımaktadır (Sitzler, 2017). İki kardeşin arasındaki kardeşlik bağı yaşarken öğrenilmektedir (Cicirelli, 1995). Var olan kız veya erkek kardeşle kurulmuş bağ ile yakınlık kurulup iletişim devam ediyorsa ebeveynlerden sonra kardeşler olarak birbirlerine en büyük destekçi olmaktadır (Kale vd., 2021). Bir ömür boyu kopmayan tam olarak bu bağlantıdır (Öztürk, 2023). Kardeşlik ilişkisi kurulan diğer yakın ilişkilerde olmayan gelişim imkânlarına sahiptir. İletişimin ve kardeşlik bağının iyi olmadığı durumlarda da ömür boyu yaşantıya eşlikçidir. Bir kardeşe sahip olmak, ilişkiyi başlatmak ve sürdürmek için insanın ilişki kurma yeteneğine bile sahip olmasına gerek yoktur (Sitzler, 2017).

Kardeşler, birbirlerini destekleyip koruduğu gibi günah keçisi olarak da görebilirler. İşbirliğini öğrenirken rekabeti ve tartışmayı da öğrenirler. Kardeşler birbirleri için akran ilişkilerini deneyebilecekleri bir laboratuvar ortamı sağlarlar (Sanders, 2004). Kardeş ilişkilerinin yaşam boyunca değişiyor olmasına getirilen açıklamalar kardeşler arasındaki fiziksel mesafenin de değişiyor olmasıdır (Newman, 1991). Genelde aynı evde hatta aynı odada yaşayan kardeşlerden ergenlik dönemi ve

sonrasında okul, iş veya evlilik durumlarıyla farklı evlerde, şehirlerde hatta ülkelerde yaşamaya devam etmektedirler. Bu değişimle birlikte var olan kardeşlik ilişkilerinde de değişimler oluşmaktadır. Kardeşlerden birçoğunun üniversite veya farklı sebepten evden ayrılmasıyla birlikte aile ile daha az yüz yüze zaman geçirmektedirler. Yaş yakınlığına göre ergenlik döneminde kardeşler arasında daha fazla çatışmalar ve ilişkisel sorunlar görülebilmektedir (Bowlby, 2012).

Ebeveynlerin sahip olduğu ilk çocuktan sonra ikinci çocuk isteğiyle kardeş ilişkilerinin temeli atılmış olmaktadır. Fiziksel olarak evde olmasa da doğacak çocuk için yapılan hazırlıklar, düzenlemeler ve değişiklikler ilk çocukta bir kardeş ifadesi fark edilmeye başlanmıştır. Bu şekilde ikinci çocuğun doğumundan önce başlayan süreç yaşamları boyunca devam eder (Cicirelli, 1995; Kale vd., 2021). Kardeş ilişkileri diğer kişilerarası ilişkilerden ayrıldığı noktalardan biriye kazanılmış değil atfedilmiş bir ilişkidir (Cicirelli, 1995) yani bireyin kardeş ilişkisine sahip olması için bir çaba göstermesi gerekmemektedir.

İlk çocuklukta kardeşler arasındaki ilişkinin sürdürülebilir ve sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesi ebeveynlerin sorumluluğundadır (Cicirelli, 1995; Kılıçaslan, 2001). Ebeveynler, özellikle çocuğun ilk on altı ayında çocuk ile anne-baba ilgisine özen göstermelidir. Aile ilk çocuklarına ve var olan kardeşlerine yeterli miktarda bireysel ilgi göstermelidir. Bireyler, kardeşleriyle kurduğu yaşantılar ile diğer insanlarla olan yaşantılarının nasıl olacağını öğrenmiş olur. Kardeşleriyle olan iletişimi, aile içinde sağlıklı devam ederse yaşam boyunca dâhil olacağı ilişkilerde de daha az sorunlar yaşayarak daha olumlu ilişkiler sürdürmektedir (Bowlby, 2012).

Kardeşler, birbirlerini ailede bir çocuk olarak tanıyan tek kişilerdir. Kardeşlerin birbiriyle arkadaş olma-olmama zorunluluğu yoktur. Ancak kardeşlerin arkadaşlık durumlarının sunduğu yaşantı zenginliği önemlidir. Aynı evde geçirilen bir çocuklukta, kardeşlerin birbirinden bir şeyler saklaması imkânsıza yakındır ve çoğunlukla aynı odaya sahip oldukları için özel alanları da olmamaktadır. Kardeşler birbirinin öfkeli anlarına, tartışmalarına, kutlamalarına ve hatta ilk aşk acılarına da şahit olmaktadır. Çocuklara ait odaların olmaması, çocukların yaşadıkları olaylar ve hissettikleri bazı duyguları tek başlarına yaşayamamaları yaşantı deneyimleri içinde önemlidir (Sitzler, 2017).

Çocukluk döneminde kardeşler, sosyal hayatlarının bir parçasıdır (Cicirelli, 1995). Kardeşler birbirleri için olumlu ve ya olumsuz olarak yoğun duygular barındırmaktadır. Bu duygusal bağlar dönemsel değişimler geçirmektedir (Bowlby, 2012). Orta çocuklukta çok iyi anlaşılan oyun arkadaşlığı yapan iki kardeş ergenlik döneminde daha sancılı süreç geçirip öfkeli davranışlarda bulunabilirler (Öz Soysal vd., 2016).

Genç yetişkinlik dönemi (18- 29 yaş) bireylerin keşfetme ve yüzleşme dönemi olarak tanımlanmaktadır (Erikson ve Erikson, 2014). Bireylerin evden ayrılma, işe girme, aile kurma gibi yaşam olaylarında kardeş ilişkileri de etkilenmektedir (Öz Soysal vd., 2016). Bu dönemde kardeşler arasında sert çatışmalı yaşantılar daha az yaşanmaktadır. Bireylerin yaşam içinde bir destek unsuru olarak kardeşleri ile daha az zaman geçirmelerine rağmen onlarla daha fazla yakınlık kurmakta ve ilgili davranmaktadırlar. Kardeşler davranışları, gelişimleri ve öğrenmeleri açısından yaşam boyu birbirlerini etkilemektedir (Cicirelli, 1995; Bowlby, 2012).

Kardeşlik ilişkisi yaşam dönemleri boyunca değişimler yaşayarak sürekli devam etmektedir. Çocukluk döneminde oyun arkadaşlığı, becerilerin öğrenilmesinde bir öğretici olarak değerlendirilmekte olup ergenlik döneminde de süreklilik göstermektedir. Özellikle ergenlik dönemiyle akran gruplarıyla sosyalleşen kardeşler daha az zaman birlikte olup daha az yakınlık kursalar da ilişki devam etmektedir. Bu dönemden sonra kardeşlerin ilişkisi yaşam boyunca farklılık gösterir ve iletişim artar (Cicirelli, 1995).

Birey için kardeşlik doğumla birlikte sahip olunmuş ve yaşamı boyunca sürdürebileceği en uzun insan ilişkisidir. Ergenlik yıllarının sonuna kadar aynı ev içinde yaşamaya devam ederken eğitim, iş ve evlilik gibi yaşam olayları ile ayrı yerlerde ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedirler. Kardeşliğin bu özelliklerinin yanında kardeşler arasındaki eşit düzey ve ortak bir tarihi paylaşımları da önemlidir (Cicirelli, 1995; Şengül Erdem, 2017). Bireyin kurduğu tüm ilişkilerinde olduğu gibi kardeş ilişkilerinde de değişimler olmaktadır. Kardeşler arasındaki yakınlık ve iletişim daha yoğun olabilirken bazı kardeşler arasında daha az yakınlık ve daha resmi iletişim olabilmektedir (Cicirelli, 1995).

2.1.1. Kardeş İlişkilerini Etkileyen Faktörler

Yaşamın ilk anlarından itibaren başlayan kardeş ilişkisi, zamanla çok çeşitli biçimler alabilir; kardeşlerden biri diğerinin oyun arkadaşı, destekleyicisi ya da çatışma yaşadığı birey olabilir. Çocukluk döneminde kurulan bu ilişkiler, olumlu ya da olumsuz yönleriyle bireylerin sosyal destek sistemlerini şekillendirir. Bu destek sistemleri kardeş ilişkisinin niteliğini daha anlamlı ve belirleyici hale getirir. Çocukluk çağında kurulan olumlu bir kardeş ilişkisinin, sonraki dönemlerde aynı şekilde devam edeceği anlamına gelmemektedir. Bireylerin yaşadığı biyolojik, bilişsel ve çevresel değişiklikler; kardeş ilişkisinin dinamik yapısını etkileyebilir. Dolayısıyla kardeş ilişkisinin niteliği, değişken ve süreç içinde yeniden şekillenen bir yapıdadır. Ayrıca, bu ilişkinin niteliği; aile yapısı, ebeveyn tutumları, yaş farkı, cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak her ailede farklılık gösterebilir (Erginoğlu, 2015; Dunn, 2007; Volling, 2012).

Kardeş ilişkilerine yönelik yapılan çalışmalar sonucunda; anne babanın tutumu, kabul, samimiyet, kıskançlık ve çatışma gibi boyutlardan oluştuğu kanısına varılmıştır. İfade edilen boyutların kardeş ilişkisinin oluşumunda etkili olduğu görülmektedir (Adler, 2011; Öz Soysal vd., 2016; Sumbas, 2020). Adler, bireylerin ebeveynleriyle kurduğu ilişkilerin kardeş ilişkilerini etkileyen unsurlardan olduğunu ifade etmektedir. Bireylerin kardeş ilişki niteliğini pek çok değişken etkilemektedir. Yaş, yaş farkları, cinsiyet ve kardeşlerin doğum sırası kardeş ilişki niteliğini etkileyen değişkenler olarak sıralanabilir. Çocukların doğum sıralarının kardeşler arasındaki ilişki niteliğine etkisi de önemlidir. Doğum sırasının bireylerin kişilik özelliklerine etkisi ile kardeşler arasında nefret, kıskançlık gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Adler, 2011).

Kardeşler arasındaki yaş farkı, kardeş bağına ilişkin niteliksel açıklamalarında yaş farkı, kardeş ilişkilerini anlamada önemli bir faktördür (Milevsky vd., 2005). Kardeşler arasındaki yaş farkının anne baba tutumunun farklılaşması ve kardeş ilişkilerinde davranış ve uyum problemlerini yordadığı bulunmuştur (Erginoğlu, 2015). Kardeşler arasındaki yaş farkının az olması küçük yaşlarda oyun arkadaşı olarak görülmesi, arasında fazla yaş farkı olan kardeşlerde de büyük kardeş için

küçük kardeş bakılması gereken bir birey ve ayak bağı olarak görülmektedir. Sosyal öğrenme kuramı, kardeş ilişkilerini açıklarken rol model olan sosyal destek sağlayan bireylerin olması olarak ifade etmektedir. Özellikle ağabey ve abla olarak sorumlulukları bulunan büyük kardeşler kendilerinden küçük kardeşleri için rol model olmaktadır. Beliren yetişkin dönemde işe yerleşme, kendi ailelerini kurma deneyimleri ile küçük kardeşlerine de destek sağlamaktadırlar (Whiteman vd., 2011).

Kardeş ilişkilerine kuramında yer veren diğer bir kuramcı Bronfenbrenner ise bireyin çevresindeki sistemlerden etkilendiğini açıklamıştır. Mikrosistem içinde yer alan kardeşler, bireylerin yakın çevresindedir ve ilişkiler için doğrudan etki olmaktadır. Bireyin çevresindeki sisteme dâhil olan kardeşlerin birbirine etkisi ve birbirinden etkilendikleri ifade edilmektedir (Sumbas, 2020).

Dunn (1995) kardeşler arasındaki çatışmaların ve yaşanan farklılıkların sebebini inceleyerek değerlendirmiştir. Sebepleri; kişilik çatışmaları, kişisel eşyalar, yönetim, mekân ve kurallar, sıkıntı ve yorgunluk/ açlık olarak belirtmiştir. Kişilik çatışmaları: Kardeşlerin kişilik yapılarındaki farklılık sonucunda birbirleriyle iletişimlerinde ve yaşam olaylarında farklılıklar göstermektedir. Böylece çoğunlukla aynı ortamı paylaşmak durumunda kalan kardeşler arasında bazı anlaşmazlıklar ve çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Kişisel eşyalar: Özellikle küçük yaş grubundaki kardeşler arasında oyuncakların paylaşılabilmesi, aidiyet duygularının gelişmemesi gibi durumlardan dolayı çatışmalar yaşanabilir. Sıkıntı: Yaşamlarındaki aynılık durumuna karşı kardeşlerin çatışma haline girme isteğidir. Yönetim: İlk doğan çocuğun evde sahip olduğu gücünü paylaşmaya karşı verdiği tepkilerdir. Büyük kardeşlerin uyguladığı baskıyı kabullenmeyen küçük kardeşler çatışma halinde olabilmektedir. Mekân ve kurallar: ailenin çocuklara sağladığı imkânlarla göre değişebilir ancak kardeşlerin aynı odayı paylaşma hallerinde yaşanan olumsuzluklardır. Kardeşlerin karşılıklı olarak yaşam alanlarına ve sınırlarına yönelik sorunların çıkmasıdır. Sorunların yaşanması halinde kardeş ilişkisi çatışmalı devam etmektedir. Yorgunluk ve açlık: kardeşlerin yaşadıkları huzursuzluk, açlık ve yorgunluk gibi durumlarda birbirlerine yönelik öfkeli ve çatışmacı olmalarıdır. Dunn' ın (1995) belirttiği sebepler kardeşler arasındaki çatışmaların ve yaşanan farklılıkların daha çok olumsuz gibi algılansa da yaşanan çatışmalar bireylerin

problem çözüme becerilerini arttırmaktadır. Kardeşlik ilişkisinin sağladığı deneyimler, bireylerin sosyal ve duygusal alanda olmak üzere birçok alanda beceri geliştirmesine katkı sağlamaktadır.

Kardeş ilişkilerine yönelik yapılan araştırmalar cinsiyetin kardeşlik bağına etkisinin olduğunu göstermiştir. Farklı cinsiyetten kardeş çiftlerinin aynı cinsiyet kardeş çiftlerine göre daha çatışmalı ilişkilerinin olduğu ifade edilmiştir (Buhrmester ve Furman, 1990; Dunn ve Kendrick, 1982; Salmon ve Hehman, 2021; Selçuk ve Aytaç, 2020; Stocker vd., 1997). Kızların ve erkeklerin kardeş ilişkilerinde farklı olduğunu, kızların kardeş ilişkilerinde erkeklere göre daha samimi ve daha destekleyici olduğu belirtilmektedir (Buhrmester, 1992; Yavuzer, 2012). Küçük yaş gruplarındaki kardeş ilişkisi bir akranla oyun arkadaşı ve sosyal gelişimdeki destekçi rolündedir.

Ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu ve yapıcı olması kardeşler arasındaki ilişki için katkı sağladığı kuramlar (bağlılık ve sosyal öğrenme) tarafından varsayılmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimin genellenmesi ile çocuk kardeşleri ve akranlarıyla benzer davranış örüntüleri göstermektedir. Mizaç, bireyin çevresine ve sosyal ilişkilerine yönelik sergilediği davranış eğilimleri ile tanımlanmakta olup, genetik temellere dayanan ve yaşam boyu görece sabit kalan bir özelliktir. Araştırmalar, hareketli ve dışa dönük mizaç özellikleri sergileyen çocukların, daha utangaç veya içe dönük mizaca sahip çocuklara kıyasla kardeşleriyle daha az çatışma yaşadıklarını göstermektedir (Dunn, 2007; Kılıçaslan, 2001; Kramer, 2010).

Kardeşler birçok özellik olarak birbirlerine benzeseler de zihinsel ve kişilik olarak birbirinden farklılıkları bulunmaktadır. Paylaşılmayan çevre, kardeşlerin aynı ailede yetişmesine rağmen algıladıkları farklılıkları gösteren tüm deneyimlerdir (Kılıçaslan, 2001). Ailenin sahip olduğu iki çocuğun etkinlik olarak farklılık göstermesi bu farklılıkları açıklayabilmektedir. Spor ile daha fazla vakit geçiren bir çocuğa sahip ailenin ikinci çocuğunun daha sanatla ilgili olması gibi. Bu alanda yapılan araştırmalarda da kardeş ilişki niteliği daha detaylı incelenmiş ve bireylerin tercih ettikleri farklı alanların önemli olduğu belirlenmiştir (Kılıçaslan, 2001).

Ebeveynlerin kardeşlerden birine yönelik anlayışlı şefkatli bir yaklaşımın olmasına karşın diğer kardeşe sert ve cezalandırıcı yaklaşım benimsemeleri kardeş ilişkisini etkilemektedir. Anne-babaların çocuklarına yönelik farklı yaklaşımları sosyal öğrenme, psikanalitik kuramlarında da tanımlanmaktadır (Corey, 2015). Gözlemlenen farklılıkların çocuklar arasında öfke yarattığı varsayılmaktadır. Ebeveynlerin çocukların davranışlarına yönelik farklı miktarlarda ve tarzlarda tutum ve davranışları çocuklar arasındaki kardeş ilişkisini de olumsuz etkilemektedir (Cicirelli, 1995; Kılıçaslan, 2001). Ebeveynlerin de kendi ailelerindeki kardeş konumları, sahip oldukları çocuklara davranışlarında ve çocuk yetiştirme tarzları üzerinde etkili olmaktadır (Sitzler, 2017).

Bireylerin evliliklerindeki birtakım sorunlar aile ortamını olumsuz etkileyerek anne ve babalığına etkileri de olmaktadır (Sanders, 2004). Olumsuz aile koşullarında yaşayan çocukların kardeşleriyle daha saldırgan iletişim halinde olduğu ifade edilmektedir (Kılıçaslan, 2001). Ayrıca olumsuz yaşantılara maruz kalınan durumlarda büyük çocuğun varlığı küçük çocuk için sorunları azaltan bir korumacı görevi görmektedir.

2.1.2. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri

Kardeş ilişkileri hayatın erken dönemlerinde başlayıp ebeveynlerle, eşlerle, çocuklarla, arkadaşlarla ve ya akrabalarla olan ilişkilere göre daha uzun bir süreye yayılmaktadır. Kardeşlik, ikinci çocuğunun doğumuyla sahip olunan bir statüdür. Günümüzde daha yaygın olarak görülmeye başlanan üvey ve evlat edinilerek oluşan kardeşlik durumları da bulunmaktadır ancak araştırma kapsamında bu durumlar değerlendirmeye alınmamıştır.

Her insan ilişkisi, bir oluşum, sürdürme ve bir çözülme aşamasına sahiptir (Cicirelli, 1995). Kardeş ilişkisi de bu aşamalardan oluşmaktadır. Kardeş ilişkisi, erken çocuklukta başlar ve çocukluk ve ergenlik boyunca büyümeye ve değişmeye devam etmektedir. Kardeşler birer bağımsız yetişkinler olarak kendi yollarını belirleyip kendilerine ait bir yaşam alanı oluşturmaya kadar sürdürme aşamasına ulaşır. İlişki kavramının temelinde, her birinin diğerine bir şekilde etki ettiği bir tür

karşılıklı bağımlılık yatmaktadır. İki bireyin kardeşliği boyunca yaşlanmışlıkları ve artık yaşama yönelik enerjilerinin azalması, birbirlerine karşı bir ilgisizlikle sonuçlanabilir (Erginoğlu, 2015; Güneş, 2023).

Okul öncesi dönemdeki kardeş ilişkileri incelendiğinde, küçük kardeşin büyük kardeşi algılaması ve ilgisini çekmesi ilk üç yıl sonrasında görülmektedir. Bu yaş grubunda iki kardeşin ortak oyunları ve işbirliği görülebilmektedir. Son çocukluk döneminde kardeşlerin duygu ve düşüncelerinde değişimler görülmektedir. Dönemin özelliği olarak kardeşler arasındaki ilişki daha sosyal eşitliğe dayanır ve küçük kardeşin fiziksel büyümesi ile bu durum büyük kardeş tarafından da kabul edilir hale gelmektedir. Küçük kardeşin daha büyükmüş gibi hissetmesi de bu dönemdeki ağabey ve ablalarına yönelik yapılan gözlemlerdir. Ergenlik çağındaki çocuklar için ev ve aile ortamının etkisi önceki dönemlere göre önemi artık daha az hale gelmektedir (Atak ve Çok, 2010). Bu dönemdeki çocuklar zamanlarının büyük çoğunluğunu akran grupları ile evden uzaklaşarak geçirmektedirler. Kardeşleriyle etkileşimleri ve bağılıkları için daha az zamanları vardır. Örneğin ağabey/ abla olarak küçük kardeşlerle daha az kavga ederler. Büyük kardeşler zamanlarının büyük çoğunluğunu akranlarıyla geçirdikleri için küçük kardeşlerini oyun arkadaşı olarak değerlendirmezler. Örneğin, ergenlik çağındaki kardeşler arasındaki çatışmalar, orta yaşlı kardeşler arasındaki çatışmaların anlaşılmasına yardımcı olabilir (Cicirelli, 1995).

Gelişim dönemlerine göre değişen kardeş ilişkilerinin iki kardeş arasındaki yaş farkı da önemlidir. Örneğin okul öncesi dönemde 6 yaşındaki bir çocuğun küçük kardeşinin 3 yaşında olması ona bakım verebileceği durumları ortaya çıkarabilir. Bu iki kardeşin ergenlik döneminde 12 ve 15 yaşında geldiklerinde ise neredeyse birbirlerine eşit konuma gelmişlerdir (Kılıçaslan, 2001). Küçük kardeşler, kardeşler arası ilişkilerinde büyük kardeşlerine göre daha fazla çatışma yaşandığını görmüştür (Erikson, 2014; Santrock, 2011; Tura ve Gül, 2020; Öztürk, 2023). Örneğin, ergenlik çağındaki kardeşler arasındaki çatışmalar, orta yaşlı kardeşler arasındaki çatışmaların anlaşılmasına yardımcı olabilir (Cicirelli, 1995). Küçük kız kardeşler, erkek kardeşlere göre kardeşler arasında çatışmanın daha yüksek düzeyde yaşandığını ifade etmişlerdir (Kılıçaslan, 2001).

Ebeveynler, çocuklar arasında sevgi ve saygıya dayalı bir kardeşlik ilişkisini doğrudan oluşturmaz; ancak kardeşler arasındaki etkileşimin sağlıklı ve yapıcı olması, çatışmaların şiddetlenmeden yönetilmesi ve düşmanca duyguların önlenmesi konusunda belirleyici bir role sahiptirler (McHale vd., 2012). Özellikle ebeveynlerin adil ve duyarlı tutumları, kardeş ilişkilerinin niteliğini olumlu yönde etkilemektedir (Dunn, 2007). Çocuklar arasında rekabet ve bir kıyaslama ortamının olmaması belirleyici etkindir. Ebeveynlerin çocuklar arasındaki iletişimi olumsuz etkilemesi ebeveynliklerinde benimsedikleri yaklaşım ve tutum ile doğrudan ilgilidir. Çocukların bazen tartışmaları ve gelişimsel olarak birbirleriyle rekabetlerinde ebeveynlerin bağlantıları olumlu zeminde ilerletmelidir. Olumlu ve olumsuz duyguların birlikte var olması, kardeşlik ilişkisinin doğasında var olan evrensel bir özelliktir (Cicirelli, 1995; Güneş, 2023). Kardeş ilişkileri evrensel olmasına karşın her toplumda kültürel yaşantı ve değerler farklılığından dolayı farklı deneyimlenmektedir.

Ebeveynlerin veya çocuğa etki eden çevrenin devamlı uyum içinde bir iletişim beklentisinde olmaları oluşan olumsuz durumları daha çok derinleştirebilir. Bir kardeşin dünyaya gelmesiyle var olan çocuk henüz kardeşlik bağı tam olarak bir olumlu veya olumsuz durum olarak değerlendirmez. Bu süreçte ebeveyn ve çevre etkisine çok açıktır. Kardeşin doğması, aynı evde yaşamaları gibi süreçler sonrasında olumsuz davranışların sonucunda büyük çocuk, kardeşin doğumunu 'tahttan indirilme' olarak değerlendirebilir (Cicirelli, 1995; Milevsky vd., 2014; Sitzler, 2017).

Bireyin yaşamında kardeş ilişkileri dönemsel farklılıklar ve değişimler gözlemlenebilir. Genellenebilir bir kardeş ilişkisi ve sürecinin olmadığı ifade edilmektedir. Gelişim dönemlerine göre, kardeş mizaçlarına ve kişiliklerine göre yakınlık ve iletişim düzeylerinde değişiklikler yaşanmaktadır. Kardeş ilişkilerinin değerlendirildiği yaşam evresi ve kişilik özellikleri önemli olmaktadır. Kardeşler, yaşam boyunca birbirlerinin davranışları, öğrenmeleri ve gelişimleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkiye sahiptir. Bu etki aile sisteminin etkisinden daha farklı olmaktadır. Kardeşler, ortak yaşamlarında birbirlerinin etkisine açıktır. İkinci

çocuğun fark edildiği andan itibaren büyük çocuğun yaşamında değişimler görülmektedir (Cicirelli, 1995).

Ergenlik döneminde kardeşler, kısa süre öncesine kadar birlikte oyunlar oynayıp gayet iyi anlaşırken birden öfkeyle birbirlerinin özel alanlarına saldırabilirler. Ergenlik dönemi boyunca bu sürebilir ve yetişkinlik dönemini de etkileyebilir. Ergenlik dönemindeki bireyin sağlıklı ve sürekli bir arkadaşlık ilişkisi kurabilmesi, sabit bir çevreye sahip olması beklenir. Ergenlikte, karşı cinsteki kardeşle kurulmuş olan ilişkideki tecrübeyle yabancı bir kız veya erkekle iletişim kurabilir. Bunu sağlıklı olarak kurmak ergen için bir sınav başarısıyla eşdeğerdir. Kardeşlerle iyi bir arkadaş olmayı ve yakınlığın ne olduğunu öğrenebilir. Karşı cinsteki kardeşlerle iyi bir yakın ilişkideki partner olmanın bazı özellikleri kazanılabilir. (Erikson ve Erikson, 2014; Sitzler, 2017).

Kardeşler, erken çocukluk döneminde oyun arkadaşı, orta çocukluk döneminde okul için destekçi, ergenlikte ve genç yetişkinlikte sosyalleşmeye, flört aktivitelerine yardımcı, yetişkinlikte ev işleri ve çocuk bakımında rehber, yaşlılıkta ise hastalık, bakım gibi konularda yardımlaşma ihtiyaçlarında ilk akla gelen kişi olmaktadır (Armsden ve Greenberg, 1987; Cicirelli, 1995). Araştırmada, iki biyolojik ebeveyni ortak paylaşan kardeşler değerlendirilmiştir. Öte yandan, evlat edinme yoluyla oluşan kardeşlikler ve yeniden evlenme sonrası ortaya çıkan karma aile yapısındaki üvey kardeş ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar henüz sınırlı sayıdadır (Kılıçaslan, 2001; Volling, 2012).

2.1.3. Beliren Yetişkinlik Döneminde Kardeş İlişkileri

Beliren yetişkinlik yılları, ergenlik dönemi (12-18 yaş) sonrası ile yetişkinlik döneminin (30-45 yaş) öncesindeki yaş aralığını kapsar. Gençlerin evlenme, meslek sahibi olma ve mesleğe yerleşme gibi yetişkin rollerinin yerine getirilmesinin ertelenmesi ile yeni bir yaşam dönemi olarak kabul edilir (Erikson ve Erikson, 2014). Arnett (2000) 18-25 yaş aralığını beliren yetişkinlik olarak ifade edilmekle birlikte bunun yirmili yaşların sonlarına kadar ertelenebilir. Beliren yetişkinliğe girmek bireyi etkileyen yaşam değişikliklerini içerir ve bu durumlar kardeş ilişkilerini de

etkiler (Newman, 1991). Beliren yetişkinlik yıllarında bireylerin ebeveynleriyle ilişkileri dâhil olmak üzere kurulan tüm ilişkilerinde değişiklikler olur (Milevsky vd., 2014). Beliren yetişkinlik dönemindeki kardeş ilişkileri önceki dönem olan ergenlik dönemine göre daha az çatışmalıdır (Scharf vd., 2005). Fiziksel olarak daha az yakın ve daha az birlikte zaman geçirmelerine rağmen daha olumlu ilişkilere sahip olmaktadır.

Beliren yetişkinlik dönemi bireyin hayatında önemli gelişim görevlerini içerir. Bu dönemde bireyler; yaşam partneri seçmek, birlikte yaşamaya alışmak, kendi ailelerini kurmak, çocuk yetiştirme sorumluluklarını üstlenmek, ev işlerini organize etmek, kariyer yolunda ilerlemek, anlamlı bir uğraş edinmek, toplumsal sorumluluklarını yerine getirmek ve kendilerine uygun bir sosyal çevreye dâhil olmak gibi görevlerle karşılaşır. Genç yetişkinlik süreci, ergenlik sonrası başlar ve 30'lu yaşların başına kadar devam eder (Erikson ve Erikson, 2014).

Bu dönemde bireyin baş etmeye çalıştığı durum, yakınlığa karşı yalıtılmışlıktır. Bireyin diğer insanlarla da iletişim kurması, yakınlık oluşturmaya gerekmektedir. Bu evredeki krizi başarıyla aşan genç yetişkinler başkalarıyla fiziksel, duygusal ve sosyal yakın ilişkiler kurabilirler (Erikson ve Erikson, 2014). Erikson, güvenli bir kişiliğin yakınlığın başarısını arttırdığını belirtmektedir. Arkadaşlık ve mesleki olarak işler söz konusu olduğunda dönemin görevlerini yerine getirmiş genç yetişkinler, kişilerarası farklılıklara daha hoşgörülü olabilirler.

Bireyin yaşamında değişen faktörlerle birlikte değişen durumlarda kardeşiyle ilişkileri de farklılaşmaktadır (Öztürk, 2023). Kardeşler birbirlerini desteklemeyi, birbirleriyle iş birliği içinde olmayı öğrenebileceği gibi tartışmayı, birbirleriyle rekabet etmeyi de öğrenebilirler (Tura ve Gül, 2020). Beliren yetişkinlik döneminde kardeşlerle ilişkilerde önemli değişiklikler yaşanır. Kardeş ilişkisi daha olumlu hale gelir ve bu öğrenmelerle diğer ilişkilerdeki eksikliklerin telafisi bile olabilir. Beliren yetişkinlik döneminde birey yaşamında kararlar alıp uygulayabilmektedir. Kardeş ilişkileri de ebeveynleri tarafından önceki gelişim dönemlerine göre daha az etki edilebilir durumdadır. Kardeşlik ilişkisinde de bireyler bu özerkliklerini gösterebilirler. Ebeveynlerinin karar vermesine ihtiyaç duymazlar ve kardeşleriyle

istedikleri zamanda veya mekânda iletişim halinde olurlar. Kendi iletişim dinamiğinde gelişen ve süreklilik kazanan kardeş ilişkisi de beliren yetişkinlik yıllarında öncesindeki gelişim dönemlerine göre daha olumlu ve yapıcı ilişki olarak devam eder (Cicirelli, 1995). Kardeşler arasında öncesinde bir çatışmalı iletişim varsa beliren yetişkinlik döneminde daha az iletişimde olmayı da tercih edebilirler (Sumbas, 2020).

Kardeşler arasındaki yaş farkının beliren yetişkinlik dönemine gelmiş kardeş ile arasındaki yaşam olaylarının farklılığına sebep olabilir. Büyük kardeş evlilik ile yeni bir ev ve aile düzeni kuruyor, küçük kardeş henüz eğitimine yeni başlamış olabilir. Kardeşler arasındaki yaş farkından dolayı oluşan bu yaşamsal farklılıklar kardeşlerin daha az iletişimde olmasının sebeplerinden olabilmektedir. Bu farklılıklardan doğan birbirine yakınlık hissedememeleri de iletişimlerini zorlaştırabilir (Erginoğlu, 2015; McHale vd., 2012; Kılıçaslan, 2001; Selçuk ve Aytaç, 2020).

Beliren yetişkinlik döneminde kardeş ilişkilerinde, önceki yaşantı dönemlerine kıyasla belirgin değişimler gözlemlenmektedir. Eğitim, evlilik ve iş yaşamına katılım gibi çeşitli sorumluluklar nedeniyle fiziksel uzaklıkların artması sık rastlanan bir durumdur (Erginoğlu, 2015; McHale vd., 2012). Bireysel veya farklı bir yaşam sürmeye başlarlar. Bahsedilen uzaklaşmanın ötesinde yaşadıkları zorluklar karşısında birbirlerine destek de sunabilirler. Farklı yaşam deneyimlerini paylaşarak aralarındaki bağın değişimi ve gelişimi de görülmektedir (Dunn, 2007). Beliren yetişkin bireyler bir önceki dönemin kargaşasından ve rekabetinden sonra daha sakin ve olgun bir bakış açısıyla yaşamlarına devam etmektedir. Kurulan sağlam ilişkiler yaşam dönemlerinin gelişimiyle değişimler göstermektedir. Beliren yetişkinlik döneminin başlarında evden ayrılma, farklı durumların sorumluluklarıyla iletişimlerinde azalma olsa da bireylerin evliliği, çocuk sahibi olma durumlarında da iletişimlerinin farklılaşıp güçlenmesi görülmektedir (Stocker vd., 1997).

Kardeşlik ilişkisinin yaşam boyunca yaşanan değişimlerden ve olaylardan etkilendiği ifade edilmektedir (Cicirelli, 1995). Aile ortamındaki ilişkiler, çocuklar için kişiliklerinde ve diğer kişilerle olan ilişkilerinde belirleyicidir. Aile içindeki ilişkiler basit yapı olarak değerlendirilmemelidir. Anne-baba arasındaki ilişkinin

yapısı anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinde kritik rol oynamaktadır (Sınanmış ve Kolburan, 2019).

2.1.4. Kardeş İlişkilerini Açıklayan Kuramlar

Kardeş ilişkileri konusundaki ilk çalışmalar Alfred Adler' e aittir. Adler' e (2011) göre kardeşler aynı evde büyüüp aynı aileye sahip olsalar da doğum sıraları ve çeşitli sebeplerden dolayı değişen ebeveyn tutumlarının farklılaşması birey olarak çocukların da farklı yetiştiklerini belirtmektedir. Ebeveynlerin ilk ve son çocuklarına davranışlarında farklılıkların olduğu görülmektedir (Öztürk, 2023). Özellikle büyük kardeşlerin çoğu hayat şartlarının değişimine bağlı olarak küçük kardeşlerine karşı sorumlulukları olabilmektedir. Anne veya bakım veren olmadığında “yardımcı bağlanma figürü” görevini üstlenmektedir (Lagerstrom ve College, 2018). Bireyler yakın ilişkilerinde veya ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmalarda çoğunlukla kardeşleriyle paylaşımlarda bulunmaktadır. Çocukların doğum sırası, cinsiyet ve çocuktan beklenti vb. sebeplerden dolayı ebeveyn tutumlarında farklılıklar oluşmaktadır (Öztürk, 2023).

Aile kavramının gelişiminde; Kurt Lewin' in sistem düşüncesi ve kuramlaştırma üzerinde etkisi fazladır. Çocuk gelişimi modelinin Urie Bronfenbrenner da Lewin'den sonra çalışmalarını sistem düşüncesine dayandırmıştır. Aile sistemleri terapisi Minuchin (1974) ile ortaya çıkmıştır ve üç alt sistemden oluşan bir aile sistemleri modeli geliştirmiştir (Cicirelli, 1995). Üç alt sistem: eş (ebeveyn-ebeveyn), ebeveyn (ebeveyn-çocuk) ve kardeş (çocuk-çocuk) alt sistemidir. Eş alt sistemi, iki yetişkinin duygusal olarak yakınlığı ve aile kurma isteğiyle bir araya gelmesidir. Ebeveyn alt sistemi, eşlerin çocuk sahibi olmasıyla anne-baba ve çocuk olarak oluşan alt sistemdir. Kardeş alt sistemi, var olan ebeveyn alt sistemine ikinci bir çocuğun eklenmesiyle oluşur. Sisteme eklenen çocuk ile kardeş ikili sistemlerini etkilemekte ve yeni alt sistem oluşturmaktadır. Aile içindeki ikili sistemlerin artmasıyla mesela iki ebeveyn ve dört çocuk olan bir aile de on beş ikili ilişkinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Aile içindeki iletişim sadece bireyler üzerinde değil aile içindeki diğer sistemleri de etkilemektedir. Eşlerin anne-baba

olmasıyla ve doğan çocukla birlikte anne-baba olması anne-çocuk arasındaki bağın babayı etkilemesi görülmektedir. Doğan ikinci bir çocuk da aile içi ilişkileri etkiler ve ilişkilerden etkilenmektedir (Armsden ve Greenberg, 1987; Cicirelli, 1995; Sanders,2004).

Ailede ebeveyn-çocuk alt sistemi içinde ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkisine ek olarak, kardeşler arasındaki ilişkiler de ailede önemli bir alt sistemi oluşturur ve hem doğrudan olarak ilgili kardeşleri etkiler, hem de dolaylı olarak diğer alt sistemleri etkiler. Ailenin nasıl işlediğini tam olarak anlayabilmek için, bu alt sistemlerin işleyişini ve kardeş alt sistemi içinde oluşan kardeş koalisyonlarını ya da belirli kardeşlerle bir ebeveyn arasındaki koalisyonları anlamak gereklidir (Cicirelli, 1995).

Aile içindeki iletişimin yeni doğan çocuk ile değişmesi, genişlemesi ilişkilerin karmaşıklaşmasıyla birlikte kardeşlik ilişkisinin zaman içinde değişimi görülmektedir. İkinci çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte çocuklar arasında kardeş bağının oluşması için süreç başlamaktadır. Erken çocukluk, orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde birlikte büyürler ve birçok şeyi birlikte deneyimlemektedirler. Ergenlik dönemiyle birlikte çocukların büyümesi kendilerine ait eş-iş seçimiyle birlikte evden ayrılmaya başladıkları dönemde kardeşleriyle de ayrılmaya başlarlar. Ergenlik döneminin gelişimsel zorlukları, sosyal deneyimler ile bireyler arasında iletişimlerde zorluklar yaşanabilir. Bu zorluklar aile içindeki iletişimi ve kardeşlerin iletişimini de etkileyebilir. Bu durum kardeş ilişkisine olumlu yapıcı etkisi veya olumsuz yıkıcı etkisi olabilir. Anne-babanın birinin veya ikisinin vefatıyla da kardeşler aileden geriye kalan ilişki sistemi olarak önemli hale gelmektedir (Cicirelli, 1995; Corey, 2005; Sumbas, 2020).

Kardeş ilişkisinde ilk çalışmaları yapan diğer kuramcı Salvador Minuchin (1984) aile sisteminde kardeş alt sistemi olarak değerlendirmiştir. Sistem yaklaşımı temelinde aile değerlendirildiğinde iletişim ve roller önemli yer almaktadır. Her birey aile sisteminde belli roller üstlenmiştir. Kardeş ilişkileri de aile sistemlerinde etkili olan rollerdendir. Minuchin'e göre sağlıklı aile, iki alt sistemden oluşmaktadır. Bunlar ebeveynler ve sahip olunan çocuklar yani kardeşlerdir (Kılıçarslan, 2001). Kardeş ilişkilerinin yetişkinlikte aile sistemi içinde nasıl işlediğini anlamak

önemlidir. Yetişkin aile sistemlerine dair araştırma bilgileri ise henüz oldukça sınırlıdır. Kardeş ilişkisinin uzun ömürlü olması bu ilişkinin yaşamın ilk yıllarında kurulmasından dolayı değil aynı zamanda yaşamın tüm evrelerinde devam etmesi araştırılmasını önemli hale getirmektedir.

2.1.5. Kardeş İlişkileri İle İlgili Araştırmalar

Türkoğlu (2024) çalışmasında kardeşi olan erişkin bireylerde kardeş ilişkileri, algıladıkları ebeveyn kabul-reddi, benlik saygıları ile öznel iyi oluş düzeylerindeki ilişkiyi araştırmıştır. Örneklemi olarak 18-35 yaş aralığında 389 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda kardeşi olan erişkin bireylerin kardeş ilişkileri, algılanan ebeveyn kabul-reddi, öznel iyi oluş düzeyleri ile benlik saygıları arasında ilişki anlamlı bulunmuştur. Ayrıca kız kardeşlerin ve büyük kız kardeşlerin erkek kardeşlere ve erkek büyük kardeşlere göre daha fazla destekleyen etkilerinin olduğu ifade edilmiştir.

Güneş' in (2023) beliren yetişkin bireyle kişilerarası yetişkinlik düzeyleri, algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve yaşam boyu kardeş ilişkileri arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Araştırma sonucunda kişilerarası yetkinlik ile yaşam boyu kardeş ilişkileri arasında pozitif anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Değişkenler arasında yordayıcılık ilişkilerinde, yaşam boyu kardeş ilişkilerinin beliren yetişkinlerin kişilerarası yetkinliğinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aytaç Bakkaloğlu (2021) çocukluktan beliren yetişkinliğe kardeş ilişkilerindeki değişimler ve devamlılıklar: nitel bir çalışma yürütmüştür ve 18-25 yaş aralığında büyük ve küçük kardeş bireylerden 14 katılımcı (7 kardeş çifti) ile çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre aynı cinsiyetteki kardeşler arasında tartışma konuları ve büyük kardeşin küçük kardeşine destekçi olduğu konularda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca kardeş ilişkilerinin çocukluktan beliren yetişkinlik dönemine olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Beliren yetişkin kardeşlerin daha az iletişim kurmalarının kardeş ilişkisine olumlu etkilerinin olduğu ve daha paylaşımcı olabildikleri sonuçları elde edilmiştir.

Kale ve arkadaşlarının (2021) insan gelişiminde önemli bir yeri olan kardeş ilişkileri konusunda hazırlanmış lisansüstü tez çalışmaları, Türkiye’ de Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında 61 yüksek lisans ve 9 doktora tezi olmak üzere toplam 70 çalışma incelenmiştir. Bu çalışmaların daha çok psikoloji alanında yapıldığı ve yüksek lisans çalışmaları olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında incelenmiş olan tezlerde yoğun olarak özel gereksinimleri bulunan kardeşlerin ilişkileri, sorunları ve gelişimleri açısından var olan etkileri konu olarak seçilmiştir. Örneklem grubu olarak daha çok ilköğretim ve lise dönemi belirlenmiş olup diğer dönemlerde kardeş ilişkilerini değerlendirecek ölçme araçları yetersizliği de düşünüldüğünde yeterli önemin verilmediği ifade edilmiştir. İncelenen araştırmaların en fazla nicel yöntemi kullandığı ve diğer veri çözümleme tekniklerinin pek tercih edilmediği görülmüştür. Kardeş ve kardeş ilişkileri konusunda alan yazına katkı sağlayacak çalışmalar, bu ilişkilerin doğası, niteliği ve etkilerinin anlaşılması açısından önemli hale gelmektedir. Bunun için daha fazla farklı yaş gruplarında ve farklı bağlamlarda çalışmaların yapılmasına gereksinim duyulmaktadır.

Sınanmış ve Kolburan (2019) araştırmalarında 200 ergen bireyin kardeşlik ilişkileri ile sosyal kaygı düzeylerinin karşılaştırılmıştır. Araştırma katılımcılarının otizmlili kardeşe sahip olan ve olmayan ergenlerden oluşturulmuştur. Kardeşlik İlişkileri Ölçeği ve Sosyal Kaygı Ölçeği uygulanan otizmlili kardeşe sahip olmayan ergenlerde kardeşlik ilişki puanları, otizmlili kardeşe sahip olanların puanlarından yüksek bulunmuştur. Kardeş yaş farkı üzerinden incelendiğinde yaş farkı 6 ve üzeri olanların kardeşlik ilişkileri düzeyleri ile yaş farkı 1-3 olanların kardeşlik ilişkileri düzeylerinden yüksek bulunmuştur.

Şengül’ün (2019) kardeş ilişkileri bağlamında kendini baltalama örüntülerinin dinamiklerini araştırdığı boylamsal araştırmasında; altı kardeş çifti, bir tek yumurta ikiz çifti, bir çift yumurta ikiz çifti ve beş tek çocuk örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında kardeş-akran ilişkileri ve kendini baltalama davranışları için üç yıl gözlemlenmişlerdir. Yapılan çalışma ile kardeş-akran ilişkilerindeki ve kendini yakalama davranışlarındaki değişimin tespitinde etkili bulunmuştur. Çocukluk döneminde belli zorluklarla başa çıkabilmek için örneğin rekabet gibi kardeşlerden

farklılaşmanın gerekli olduğu görülüp yetişkinlik döneminde ise bazı problemler söz konusu olduğunda problemler başa çıkmak için kardeşler ile benzerlik olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım ve Sezer (2018) araştırmalarında 488 üniversite öğrencisiyle algılanan anne baba tutumlarına göre kendilerini değerlendirme ve kardeş ilişkilerini araştırmışlardır. Araştırma sonuca göre kadınların kardeş ilişkilerinde erkeklere göre daha kaliteli kardeş ilişkilerine sahip olduğu bulunmuştur. Anne babanın, koruyucu ve otoriter olarak algılanması da kardeş ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Şengül Erdem (2017) çalışmasında otizmlili çocukların normal gelişim gösteren kardeşlerinin sosyal, duygusal ve davranışsal özelliklerini incelemiştir. Karma desenli bir çalışma yapılmak için çalışma grubu, otizmlili kardeşe sahip 90 çocuk ile anneleri ve karşılaştırma grubunda ise kendisi ve kardeşi normal gelişim gösteren 90 çocuk ve annesi olarak gruplar oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre otizmlili çocukların normal gelişim gösteren kardeşlerinin gelişimi için risk oluşturduğu ve desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Aktaş (2017) lise öğrencilerinin kardeş ilişkilerini ölçmek amacıyla Kardeş İlişkiler Ölçeği'nin (KİÖ) geliştirilmesi çalışmasını yapmıştır. 409 lise öğrencisinden elde edilen verilerle KİÖ' nün analiz ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Türkiye'de geliştirilmiş olan KİÖ' nin sonuçları, lise öğrencilerinin kardeşleriyle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmek için uygun olduğunu göstermektedir. Kardeş ilişkilerini değerlendirilmesi için alana ve araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir alana kazandırılmıştır.

Öz Sosyal ve arkadaşları (2016) Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeğinin genç yetişkinlerde geçerlik ve güvenirlik çalışması, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde çeşitli bölümlerde eğitim alan 510 öğrenci ile yapılmıştır. YBKİÖ' nin güvenirliği test tekrar test ve iç tutarlılık analizleri sonucu korelasyon katsayısı, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar ölçeğin orijinali ile benzerlik göstermektedir. Böylece YBKİÖ, Türkiye'deki kardeş

ilişkileri konusunda genç yetişkinlerle çalışılacak araştırmalarda kullanılabilir işlevsel bir ölçme aracı olarak alan yazına kazandırılmıştır.

Erginoğlu' nun (2015) yaptığı çalışmada kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin değişkenlerce değerlendirilmiştir. Okulöncesi dönemde kardeşi olup ilköğretime devam eden toplam 250 öğrenci ve ailesi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda, anne babanın olumsuz tutumlarının kardeş ilişkilerini de olumsuz etkilediği görülmüştür. Cinsiyet ve yaş farkı değişkenlerine göre anne-babanın tutumunun ve farklılaşmış yaklaşımlarının kardeş ilişkilerinde davranış ve uyum sorunlarını yordadığı bulunmuştur.

Çavdar (2003) 'Kardeşimleyken Ben' temsilleri ve kardeş ilişkilerindeki oedipal temaların araştırmasında kardeş ilişkilerinin kıskançlık, hayranlık gibi bazı özellikleriyle ilişkisini incelemektedir. Yaş farkı 1-5 olan ve sadece 1 kardeşi olan 142 üniversite öğrencisi örneklemini oluşturmaktadır. Hiyerarşik sınıflar analizi ve kardeş ilişkileri skalası katılımcılar tarafından dolduruldu. Kardeşimleyken ben temsillerinin analizi sonucunda kardeşle birlikte olma deneyiminin kardeşlere özel olmadığını bir arkadaş veya anne ile vakit geçirmek gibi değerlendirildiği ifade edilip pozitif olduğu bildirilmiştir. Araştırmanın bulguları kardeş ilişkilerine sosyal ve gelişimsel bakış açısını desteklemektedir.

Kılıçaslan (2001) yaptığı araştırmada 127 ilkokul öğrencisini örneklem olarak belirlemiştir. Araştırmada farklılaşan anne baba tutumlarının kardeş ilişkisi üzerindeki etkisini incelemiştir. Yapılan araştırma sonucuna göre anne babanın tutumları cinsiyet ve doğum sırasına göre farklı algılanmaktadır. Babanın algılanan farklılaşmış yaklaşımında kardeşlerin doğum sıralarına ve cinsiyet çiftlerine göre farklılıklar bulunmuştur. Anne baba tutumundaki farklılaşma ise kardeş ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Annelerin algılanan aile fonksiyonları ve kardeş ilişkileriyle anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür.

2.2. KARDEŞE BAĞLANMA

2.2.1. BAĞLANMA

Birey, yardıma muhtaç olarak dünyaya gelir ve doğumundan itibaren bir bakım verenin desteğine ihtiyacı vardır. İnsan sosyal bir varlık olmasından dolayı diğer bireylerle bağlar kurarak bir arada olma eğilimindedir. Kurulan bağın bireyler üzerinde olan etkileri de bağlanma teorileri ile açıklanmaktadır. Bağlanma kuramını ilk ortaya atan kişi John Bowlby'dir. Bireyin yaşamının ilk yıllarından itibaren tüm yaşamı boyunca etkisi olmaktadır. Bir bebek bağlanma gerçekleştirdiği kişiyle kendini güvende hisseder. Fiziksel yakınlık olmasa dahi bağlanma hissi sağladığı kişinin ulaşabilir olması sürecin sağlıklı olmasını sağlar. Bu kişiye yakınlık olmazsa kaybetme korkusu, aşırı ağlama gibi istenmeyen yaşantılar yaşanabilir.

Bağlanma kavramının tarihsel sürecine bakıldığında, bağlılık anlamında kullanımından dolayı eskilere dayanmaktadır. Bağlanma, sosyal bilimlerin gelişmesiyle önem kazanmıştır (Yıkıcı,2023). Bağlanma kavramıyla psikoloji ve gelişim kuramları da açıklamalar yapmıştır. Psikanalitik kuram temsilcisi Sigmund Freud, anne bebek bağlanmasının diğer tüm ilişkilerde etkili olduğunu belirtmektedir (Güneş, 2023). Anne ile bebek bağlanmasının oluşmasında bebeğin beslenmesi rol almaktadır (Sumbas, 2020). Freud, bağlanma kavramı için doğum anında bebeğin anne karnından ayrılmasının ilk kaygı olduğunu ifade etmektedir. Freud ilk kaygının altında yer alan oral haz ihtiyacının karşılanması için annenin bebeği beslemesinin gerektiğini ifade etmektedir (Sumbas, 2020).

Erik Erikson' un kuramında söz ettiği sekiz gelişim döneminin başlangıcı temel güvene karşı güvensizliktir (0-2 yaş) ve bebeğin temel güven duygusunu kazanması yaşamında önemlidir. Temel güven duygusunu kazanan bireylerin kendini ve çevresindeki bireyleri algılaması daha sağlıklı olmaktadır (Erikson ve Erikson, 2014; Sumbas, 2020). Bağlanma figürü, bireyin güven temelli samimi ve duygusal bir bağ ihtiyacı olduğunda yöneldiği kişilerdir. Bağlanma figürü olarak anne veya baba ilk bakım veren olarak bağlanma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ebeveynlerin yokluğu durumunda büyük anne, büyük baba, kardeşler veya kurumlardaki kişiler bağlanma

ihtiyaçları için bağlanma figürü olmaktadır. Yaşamanın ilk dönemlerindeki bağlanma ihtiyaçları için bu kişiler yeterli olmaktadır. Daha sonraki çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde ise diğer aile bireyleri, sosyal arkadaşları, iş arkadaşları ve eşleri bağlanma figürleri olarak değerlendirilmektedir (Stocker vd., 1997; Yıkıcı, 2023).

Bağlanma, bebeğin yaşamının ilk anlarından itibaren bağlanma figürüne karşı geliştirdiği güven temelli duygusal bağ olarak ifade edilmektedir. Bebeklikte kurulan bu bağ yaşamında karşılaştığı zorluklarla baş etmesini etkilemektedir (Soysal vd., 2005). Bireyin doğduğu ilk zamanlardan başlayıp tüm yaşam boyu etkili olmaktadır (Taşkaya, 2019). Bağlanma ihtiyacı sadece bebeklik döneminde karşılanması gereken birtakım ihtiyaçlarla sınırlı değildir. Yaşamı boyunca ergenlik, yetişkinlik gibi dönemlerinde de karşılanması gereken ortaya çıkan ihtiyaçlardan bahsedilmektedir. Bebeklikten sonraki süreçlerdeki bağlanma artık tek yönlü değil farklı unsurlar da etkili olmaktadır (Yıkıcı, 2023).

Bowlby' e (2012) göre bağlanma, anne-bakım veren kişiyle ocuk arasındaki davranış ve iletişim biçiminin tamamını kapsar. Bebeğin sağladığı ilk bağlanma şekli yaşamında devam etme eğilimindedir. Ebeveynler de tutum ve davranışlarında süreklilik gösterdiği için oluşan bağlanma şekli değişmemektedir. Bağlanmanın temelinde de bebeğin güvenlik ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacın karşılanması da bebeğin annesi veya bakım veren ile bağlanmasını zorunlu hale getirmektedir (Sumbas, 2020). Bağlanma ile ilgilenen pek çok kuramcı, bireyin yetişkinlikteki kuracağı ilişkilerin niteliğini yaşamın erken dönemlerinde anne-bakım veren ile kurulan bağlanma ilişkisinin olduğunu kabul eder (Tüzün ve Sayar, 2006). Erken yaşlarda oluşturulan bakım veren ile kurulan bağlanma temelleri yalnızca bireyle sınırlı kalmayıp yaşam boyunca tüm ilişkileri de etkilemektedir.

Bowlby, ocuğun geliştirdiği bağlanmaların kişiler arası ilişkiler için bir model oluştuğunu belirtir. Ainsworth kuramında üç tür anne ocuk ilişkisini açıklamıştır. *Güvenli ocuk-anne ilişkisi*, *kaygılı-kararsız ocuk-anne* ve *kaçıncacı ocuk-anne ilişkisidir*. Güvenli ocuk anne ilişkisinde, anne çocuğun bakımında ve ihtiyaçlarına karşı ilgili ve duyarlıdır. Güvenli bağ kuran bireylerin yaşamın zorluklarında daha özgüvenli olan, karşılaştığı sorunlardan ders çıkarabilen ve

kurduğu yakın ilişkilerindeki sorunlarla baş edebilen sağlıklı bir birey olma olasılığı yüksektir (Doksat ve Ciftici, 2016). Kaygılı-kararsız ilişkisindeki anne çocuğun bakımında ve ihtiyaçlarında ilgili ve duyarlı değildir. Çocuğun bağ kurduğu bakım veren kişilerin gereksinimlerine yönelik olarak tutarsız olması durumunda gelişebilir. Kaygılı bağlanma örüntüsüne sahip kişiler, bağlandığı kişinin kendiyle ilgili olan duygularından şüphelenmektedir. Üçüncü ilişki olan kaçınmacı ilişkide anne çocuğuna karşı duyarlı değildir. Bu ilişkilerdeki çocuklar annenin çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını karşılamak için gösterdiği ilişkiye göre davranışlarda bulunmakta ve bağlanma şekilleri oluşmaktadır. Çocuğun ihtiyaçlarının bağ kurduğu bakım veren kişi tarafından ihtiyaç anında karşılanmadığında bakım veren ile çocuk arasında güven gelişemez. Bu bağlanmanın gerçekleştiği kişiler başkalarına güvenmekte sorunlar yaşamaktadır. Başkalarına yakınlaşmaktan kaçma ve başkalarının yaklaşma davranışlarından da kaçma eğilimleri olabilmektedir. Güvenli ilişkideki çocuk anneye karşı güvenli bağlanma yaşamaktadır. Kaygılı-kararsız ilişkide çocuk annenin ilgili ve duyarlı olmamasından dolayı çoğu zaman kaygılı ve diğer kişiler tarafından gösterilen ilgiye cevap veremezler. Kaçınmacı ilişkideki çocuk ise anneye bağlanma konusunda kopukluk yaşamaktadır. Annenin yanından ayrılmasına ve sonrasında yanına gelmesine tepki göstermeyip kaygılanmaz. Anneye yönelik ilgili davranışlarda da bulunmaz. Çocuğun bakım ve ihtiyaçlarına ilgili ve duyarlı davranılmadığında çocuk ileride kuracağı ilişkilerde şüpheli ve güvensiz olur (Aktaş, 2017; Burger, 2006; Corey, 2015).

Bireyin yaşamının ilk yıllarından itibaren kurduğu ilişkiler ve bağlanma deneyimleri sonraki yıllarda kurulacak ilişkilerinin temelini oluşturur. Eğer anne babalar çocuklarına karşı sevgiyle ve duyarlı davranışlarda bulunurlarsa çocuklar başkalarıyla kuracağı ilişkileri de sevgi temeliyle kurar ve devam ettirir. Güvenli yetişkinlerin ilişki kurmada, güvenmekte ve diğer insanlara yaklaşmakta zorluk yaşamamaları olağandır. Kaçınmacı yetişkinlerin ise kendilerine ilgi ve sevgi gösteren kişilere karşı şüpheli yaklaşmaktadır. Duygusal bağ kurmaktan kaçınırlar. Kaygılı-kararsız yetişkinler de kendilerine yöneltilen sevgiden hiçbir zaman emin olamazlar, aşırı talepkâr olurlar ve ilişkilerinde baskıcı davranışlarda bulunurlar (Burger, 2006; Corey, 2015; Aktaş, 2017).

Bowlby' nin (1973, 1980) bağlanma kuramı çalışmaları yetişkinlerin yakın ilişkilerindeki duygu ve davranışlarını incelemede temel bir kuram olmuştur. Bowlby'nin bağlanma kuramı bireylerin önemsedikleri diğer bireylerle kurdukları duygusal bağları açıklayan bir yaklaşımdır. Yaşamının ilk yıllarında oluşan bilişsel şemalara benzeyen zihinsel modeller, bireyin hem kendi hem de diğerlerinin, bağlanma figürünün davranışlarını değerlendirmesini etkiler ve kişilerarası ilişkilere yönelik beklentilerini yönlendirir (Sümer ve Güngör, 1999). Zihinsel modeller, bireylerin erken yaşlarda deneyimlenen bağlanma yaşantıları ile oluşmaktadır. Bowlby' nin (1973) bağlanmanın doğumdan yaşamının sonuna kadar süren bir süreç olduğunu ve zihinsel modellerin fazla değişim göstermeden yetişkinlikte de etkili olduğunu belirtmektedir. Özellikle bağlanma tarzlarının bebeklik, çocukluk dönemlerinde çok değişmediği ifade edilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Bowlby' e (1982) göre bireyin hayatındaki ilk üç senesinde bağlanmanın temelleri atılmaktadır. Hayatta kalmak için önemli biyolojik işlevleri olan bağlanma davranışları, bireyin sonraki yaşamını da etkilemektedir. Bağlanmayla vurgulanan davranışlar, bebeğin korktuğunda bakıma ihtiyacı olduğunda fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için yakınlık aramasıdır. Bireyin ilgili ihtiyaçlarının karşılanması durumunda bağlanma modeli gelişir. Anne ile kurulan ilişkinin rolü çocuğun gelişiminde önemlidir. Yaşam boyunca etkili olması ve bebeklikten itibaren yetişkinlik döneminde de etkilerinin sürdüğü kabul edilmektedir (Dülger, 2019).

Bowlby' nin bağlanma kuramını araştıran Ainsworth ve arkadaşlarının “Yabancı Durum” deneyinin amacı da çocuklarda bağlanma sistemlerinin etkin olmasıdır. Ainsworth (1967-1971) tarafından çocuk ve ebeveyn arasındaki etkileşim şeklini görmek ve çevreyi keşfetmesi için yapılmıştır. Anne ve çocuk arasında oluşan bağlanma davranışının gözlemlenebilmesidir (Morsünbül, 2005). Ainsworth'un (1967,1978) “Yabancı Ortam” deneyiyle Bowlby'nin kuramı gözlemlenmeye başlanmıştır. Bu çalışmada erken yaştaki çocukların anneleriyle yabancı odaya girdikten sonra çevreyi keşfetme, keşfetmeme, yabancı kişiye yönelik tepkileri ve anneden ayrılma ve anneye birleşmesi durumlarındaki davranışları gözlemlenmiştir. Verilen bu tepkiler sonucunda farklı bağlanma stilleri sınıflandırılmıştır. “Yabancı Ortam” deneyinde annenin ortamdaki ayrılması, anneye tekrar birleşmesi ve yabancı

bireyin ortama girmesi gibi sekiz farklı koşuldaki stres durumuna verilen tepkilerle çocuklardaki bağlanma stilleri gruplandırılmıştır. Bağlanma stilleri güvenli bağlanma, kaygılı kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma olarak üç grupta değerlendirilmektedir.

Araştırmalarda bağlanma örüntülerinde iki boyutta olduğu görülmektedir. Bunlar bağlanma kaygısı ve kaçınma davranışlarıdır. Bağlanma kaygısı yakın ilişkilerdeki yaşanan kaygıyı ve terk edilme hissindeki aşırı duyarlılığı tanımlamaktadır. Kaçınma boyutu yaşayanlarda ise başkalarına yakın olmaktan ve başkalarının da kendilerine yakın olmasından rahatsızlığı ifade etmektedir (Sümer, 2006). Bağlanma kaygı ve kaçınma boyutunun nedenlerine bakıldığında çocukların erken dönemdeki ihtiyaçlarının yeterli ve zamanında karşılanmamasından dolayı yani tutarsız ebeveyn davranışları olarak geliştiği kabul edilmektedir. Özellikle çocuğun ilgi ve ihtiyaç talebine yönelik annenin yetersiz ve dengesiz cevaplar vermesinden dolayı çocuğun kaygılı olması ve müdahalelerindeki orantısızlıkların bağlanma kaygısını yaşadığı kabul edilmektedir. Bağlanmada kaçınma davranışında ise annenin çocuğun taleplerine yönelik soğuk ve duyarsız kalmasıdır (Corey, 2015; Sümer, 2006).

İnsanlar hayatta kalmak ve devamlılıklarını sağlamak için davranışlarda bulunmaktadır. Bu davranışlardan sosyal ilişkilerini belirleyen ve başkalarından yardım istenmesini sağlayan bağlanma sistemi gelişmiştir (Bowlby, 1982). Bu şekilde gelişimsel süreçlerde de devam eden bağlanma davranışları her dönemde farklılaşmaktadır. Bebeklik döneminde anneye yönelik olan davranışlar ergenlik döneminde akranlarına yönelmektedir. Bu şekilde bireyin yaşayacağı tüm ilişkilerinde geliştirmiş oldukları bağlanma sistemleri etkili olmaktadır. Bireyin kuracağı ilişkilerde sağlıklı bağlanmalar olması için bakım veren ile ilk bağlanmalarının tutarlı olması önemli olmaktadır. Bakım verenin sürekli değişmemesi ve süreklilik sağlaması da sağlıklı bağlanma temelleri için önemlidir (Morsünbül ve Çok 2011).

Çocuğun anneye bağlanmasının gözlenmesinden sonra anneye yakınlık olarak nitelendirilen birtakım davranışlar sergiler. Bu davranış örüntüleri karmaşık ve uzun süreli olduğundan yaşamın ilk 12 ayına dair kesin ve basit açıklamalar yapılamaz.

İkinci yıldan itibaren çocuk bağlanma davranışında sürekli ve aynı davranışı gösterir. Bu yaşa kadar çocukta anneye bağlanma sistemi kolaylıkla oluşur. Annenin gidişi gibi durumlarda çok kolay etkilenir. Özellikle 3 yaş sonrası anneye bağlanma ihtiyacını azaltan değişiklikler yaşanır. Ergen ve erişkin yaşamı boyunca yine de davranışın yöneldiği figürlerin değişimini içeren pek çok değişiklik meydana gelir. Bağlanma diğer canlılarda genelde anneye yönelik olurken insanlarda babaya ve hatta bakım veren diğer kişilere de yönelebilir.

Bowlby (2012) bağlanmanın sağlanması için kabul edilen davranışların demokratik anne babalık stillerinin örtüştüğünü ifade etmektedir. Demokratik anne baba stiline ebeveynler, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı; ikna ve akıl yürütme gibi becerilerle çocuğun işbirliğini sağlayabilmektedir. Bu özellikler de duyarlı bağlanma figürüne özgü davranışlarla örtüşmektedir (Sümer, 2006). Demokratik ebeveynlerin tutarlı, kendine güvenen davranışlarının çocuğun öğrenmelerinde örnek olması önemlidir. Bu davranışların karşılıklı olması etkili bir güven ve iletişim ortamının olmasına dayanmaktadır. Otoriter ebeveynlik, çocuğun özerkliğini sınırlayarak itaate önem vermektedir. Duygusal yakınlığı, duygusal alışverişini desteklemez ve duyguların ifadesine izin vermez.

Bireylerin ebeveyn olduktan sonra çocuklarına yönelik sağlıklı güven ve iletişim sağlamak için kendilerini geliştirmeleri ve değişen durumlara hazırlamaları gerekmektedir. Çocukların gelişim sürecinde sürekli değişen ve farklılaşan ihtiyaçlarına duyarlı olması ve değişen becerilere sahip olmalıdırlar (Thompson, 2006). Ebeveynler için çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını değişen gelişim dönemlerinin zorlayıcı özelliklerine rağmen sıcak ve duyarlı davranışlarını sürdürmektir. Özellikle çocukların içinde bulunduğu gelişim dönemleri sonucunda olumsuz tutum ve davranışlarda bulunabilirler. Bağlanmadaki güvenin zamanla değişmesinin nedeni ebeveyn ile çocuk ilişkisinin durağan olmaması olarak ifade edilmektedir. Gelişim dönemlerinin değişmesi sonucu bağlanma sisteminde değişimler de görülmektedir. Bebeklik dönemindeki bağlanma sistemi ile ergenlik dönemi bağlanma sistemi farklılaşmaktadır.

2.2.2. Bağlanmanın Doğası

İnsan, diğer canlılardan farklı olarak ilk doğduklarında bir bakım verene ihtiyaç duymaktadırlar. Aslında ihtiyaçlarını karşılayacak bir nesnenin varlığına muhtaç olarak doğmaktadır (Yavuzer, 2019). Nesnenin burada yaşamsal içgüdülerini doyurması önemlidir. Freud, bakım veren kişilere yönelik bağlanmanın sebebinin fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi olduğunu teorisinde belirtmiştir. Bakım veren kişilerin çocukların gereksinimlerine uygun şekilde cevap vermeleri sonucunda çocukların gelişim sürecine olumlu etkisinin olacağı ifade edilip çocuklarda tutarlı bir kendilik algıları gelişecektir. Gereksinimleri uygun biçimde karşılanan çocuklar kendilerini tatmin kaynağı olarak algılamaktadırlar. Bu durumu yaşayan çocukların da sonraki yaşamsal zorluklara karşı kendilerine yönelik güvenlerinin yüksek olacağı ifade edilmiştir (Akatlı ve Tunçay, 2022). Bireyin bağlanma nesnesine yönelik geliştirdiği bağlanma biçiminin sonraki dönemlerde kurulan yakın ilişkilerindeki bağlanmanın temelini oluşturmaktadır (Dülger, 2019).

Bağlanmayla ilgili açıklamalar 1960'lı yıllarda başlamıştır. Teorilerin ortak noktasında dünyaya gelen bebeğin anne ile ilişkisinden beslendiğini ve annenin varlığının bebeğin açlık hissinin karşılamasında etkili olduğu ileri sürülmüştür (Dülger, 2019). Bağlanma kuramının öncüsü Bowlby, ebeveyn-çocuk ilişkisini kapsamlı olarak değerlendirmiştir. Kuramın en temel varsayımlarını ortaya koymuştur. Bebek ile erken yaşlardan itibaren anne veya birincil bakım veren ile kurulan bağın çocuğun gelişiminde etkisi önemlidir. (Sümer, 2006). Bowlby' e (1982) göre ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları güvenli bağlanma ilişkisi sonucunda çocuklarda korunduklarına ve sevgi gördüklerine yönelik güven hissi oluşmaktadır. Bebeklik dönemdeki bağlanma şekli çocukluk bağlanmada da devam etmektedir. Ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bağlanma şekli etkisini sürdürmektedir. Dönemin gelişim özelliklerine göre arkadaşlık ve kardeş ilişkilerinde de bağlanma örüntüsünün ilişkisi bulunmaktadır (Bartholomew ve Shaver, 1998; Sumbas, 2020).

Bağlanma kuramı, yaşamın ilk yıllarında ebeveyn ile çocuk arasındaki gelişen ilişkinin araştırılmasıyla diğer yakın ilişkileri oluşturan unsurları ve karmaşık yapısı

açıklanmaya çalışılmıştır. Bebeğin ilk dokuz aylık döneminde gelişen ve ebeveynleriyle iletişim kurmak için kullandığı davranışlar bağlanma davranışları olarak ifade edilmektedir. Bunlar ağlama, emme, gülümseme gibi davranışlardır. Bebeğin ilk sosyal davranışı olarak birincil bakım veren kişiyle (genellikle anne) arasındaki bağlanmadır (Karataş, 2017; Tüzün & Sayar, 2006).

Bowlby, üç makale ile bağlanma, ayrılma ve yas ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Bunlar; Çocuğun Annesine Bağının Doğası (1958), Ayrılma Kaygısı (1959) ve Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Matem (1960). Bağlanma ilişkisine yönelik anne ve bebek arasındaki bağı tanımlayarak psikanaliz, deneysel psikoloji gibi kuramlardan faydalanarak psikoloji ve çocuk gelişimi için pek çok alanı etkileyen bir temel kuram geliştirmiştir. Bowlby çalışmalarında uyum sorunu olan çocuklara yer vermiştir. Londra Çocuk Danışma Kliniği'ndeki gözlemlerine dayanarak birincil bakım veren kişiyle oluşturulan ilk bağlanmanın sağlıklı olmamasının (Karataş, 2017) sonraki yakın ilişkilerinde de etkisinin olduğunu ifade eden çalışmalar ortaya çıkmıştır (Burger, 2006).

Bowlby' e (1982) göre yaşamın ilk dokuz ayı bağlanma süreci için önemli olup ilk 3 yıla kadar tamamlanmaktadır. İlk üç aylık süreç de bebek henüz dış dünyanın farkında değildir. Bir bağlanma figürü de oluşturamamıştır ve bağlanma sürecinin ilk aşamasıdır. Üç aydan 6.aya kadar olan dönemde bebek bakım veren kişiye bağlanır ve ikinci aşamadır. Üçüncü aşama ise güvenli üs olarak adlandırılır. Son aşama, amaca göre düzeltilmiş ortaklıktır. Çocuğun bakım veren kişiye ulaşılabilirliğinin düzenlendiği aşamadır. Çocuğun gelişimine bağlı olarak dil gelişimi sonucunda bağlanma figürüyle iletişim kurmaya başlamıştır. Fiziksel gelişimle hareket becerilerinin de gelişmesi ile çocuk keşif sürecine başlamaktadır. Güvenli üs olarak algılanan birincil bakım veren kişilerden (anne, baba ve ya diğer kişiler) uzaklaşarak diğer kişilerle iletişim kurmaya başlarlar. Böylece çocuğun bağlanma figürleri ve ailesinden sonra akranlarıyla ilişkileri artmaya başlar (Karataş, 2017).

Bowlby, bağlanma ilişkisinin gereksinimleri yeterli düzeyde karşılanmadığında kişilik sorunları görülebilmektedir (Tüzün & Sayar, 2006). Sağlıklı kişilik gelişimi için ebeveyni ile bebeğin güvene dayalı ilişkisi önemlidir

(Karataş, 2017). Birey yaşamının ilk yıllarında geliştirdiği bağlanma örüntüsü yetişkinlik yıllarında da kişilerarası ilişkilerin açıklanmasında da etkilerini göstermektedir.

Bağlanma teorisinin ilk çalışmalarını Bowlby yaparak tanımlamış olup teorisinin işlemsel tanımını Kanadalı psikolog Ainsworth yapmıştır. Bowlby ve Ainsworth birlikte çalışıyor ve aynı görüşlere sahip iki psikolog olmasına karşın zamanla Ainsworth'un bebeklerle yaptığı çalışmalarda Bowlby'nin görüşlerinden farklılıklar ortaya çıkmıştır (Karataş, 2017). Ainsworth ve arkadaşları (1978) gözlemledikleri farklılıkları açıklamak için 12-24 aylık çocuklarla çalışmışlardır. Bowlby'nin güvenli üs olarak tanımladığı anne ile çocuğun tanıdık olmadığı bir ortama girdiğinde keşif yaparken verdiği tepkiler, ortamdaki yabancıya verdiği tepkiler ve annenin ortamda olmadığına yaşadığı kaygıya verdiği tepkiler olarak belirlenen unsurlar gözlemlenmiştir. Bu gözlemler sonucunda üç ebeveyn-çocuk ilişkisi tanımlanmıştır. Güvenli anne-bebek ilişkisi, kaygılı – kararsız anne- bebek ilişkisi ve kaçınmacı anne-bebek ilişkisi olarak ifade edilmiştir (Burger, 2006).

Birincil bakım veren ve bağlanma figürü olan kişi genelde anne olmaktadır. Bağlanma kuramındaki çalışmalarda çoğunlukla anne-bebek arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bağlanma ilişkisinin sağlıklı gelişmesi ve güvenli bağlanma ilişkisi için babanın da önemli olduğu belirtilmektedir (Karataş, 2017). Bebek bakımına yönelik annenin ve babanın her ikisinin de etkin rolü varsa ikisine yönelik güvenli bağlanma gelişmesi olasıdır. Bebeğin babayı, anne ile farklı nitelendirmesi ve iki farklı bakım veren olarak kabullenmesinin gerçekleşmesinde bebeğin algıları etkilidir. Anneden sonra baba ile yakın ilişki kuran bebeğin diğer insanlarla da yakın ve olumlu ilişki kurmasında bunun etkisi bulunmaktadır. Baba ile yakın ilişkinin kurulmasında babanın da anne ile birlikte özellikle ilk yıllarda bebeğin bakımıyla yakından ilgilenmesi ve etkinliklere aktif olarak katılması gerekmektedir (Soysal vd., 2005; Karataş, 2017).

Verschuere ve Marcoen (2005) çalışmalarında babaya bağlanmanın zaman içinde arttığını, anne ve babaya bağlanma arasındaki ilişkinin de zamana göre azaldığını ifade etmiştir. Çalışmadaki ölçeğin kullanıldığı Türk örnekleminde beşinci

sınıftan altıncı sınıfa geçişte anne ve babaya bağlanmanın anlamlı olarak azaldığı ifade edilmektedir (akt. Sümer, 2006).

Anne bebek arasındaki bağlanma doğum öncesi dönemden başlamaktadır. Annenin özellikle bedeninde hamileliğe bağlı ortaya çıkan değişimleri olumlu değerlendirmesi ve kabullenmesi bebeğine yönelik ilk bağlanma davranışı olarak ifade edilebilir. Hamilelik döneminde annenin göbeğine dokunması yoluyla bebeğin hissedilmesi ve bebeğin kabulü bağlanma ilişkisi için oldukça önemlidir (Soysal vd., 2005).

Bowlby, ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli olarak karşılanan çocukların bu durumdan mahrum kalanlara göre daha az oranda korku ve endişe duyduklarını belirtmiştir. Bağlanma figürüne sahip bireylerin kendilerine yönelik olumlu duygu ve düşünceleri bulunmakta, kendilerini sevmeye değer olarak algırlar. Ebeveynleriyle ilk bağlanmalarında olumsuzluklar yaşayan çocuklar daha karamsar olma eğilimindedirler. Çocukluk döneminde aileyle sağlıklı bağlanma bağı kuramayan çocuklarla yapılan araştırma sonuçları değerlendirildiğinde sonraki dönemlerinde psikiyatrik sorunlar yaşama olasılığı diğer çocuklara oranla fazla bulunmuştur (Karataş, 2017). Olumsuz ebeveyn davranışlarına maruz kalan çocukların diğer insanlarla kuracakları yakın ilişkilerinde de bazı zorluklar yaşadıkları görülmüştür.

Bireyin bebeklik döneminde kazanmış olduğu bağlanma örüntüsü bu dönemde de devam ederek kalıcılığını kazanmış olmaktadır (Sumbas, 2020). Ergenlik dönemselsel olarak çocukluktan yetişkinliğe geçişte duygusal, fiziksel değişimlerin hızlı yaşandığı ve çatışmalı zor süreçlerinde yaşandığı bir dönemdir (Corey, 2015). Bebeklikteki bağlanma nesnesini değiştirerek ebeveynlerden bağımsızlaşma süreci bu dönemde başlamıştır. Bebeklik ve çocukluk döneminde tek yönlü olarak sadece alıcı konum olan çocuk için artık karşılıklı bağlanma örüntüsünü içeren akran bağlanmaları görülmektedir (Ainsworth, 1978). Bu dönemdeki değişimlerin ve bağlanma örüntülerinin sağlıklı ilerlemesi için ilk bağlanma şeklinin önemi ortaya çıkmaktadır. Anne bebek bağlanmasının sağlıklı olması bu dönemdeki olumsuz durumları da olumlu yönde etkilemektedir. Aileden bağımsızlaşarak akran bağlanmalarını tecrübe etmesi önemlidir (Sumbas, 2020).

2.2.3. Bağlanmayı Açıklayan Kuramlar

John Bowlby, çocuk psikanalisti ve çocukluk dönemindeki psikopatolojiyle ilgili incelemelerde bulunmuştur. Çocuklar ile olan çalışmalarında daha çok çocukların somut davranışlarını gözlemlemiştir. Bowlby' nin bağlanma kuramı kapsamlı bir kuramdır ve Freudyen psikanalitik felsefeye dayanmaktadır. Bağlanma kuramı bir çocuk psikanalizidir ve yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuğun özellikle duygusal gelişimine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Bakım veren ebeveynin genellikle annenin bebeğine yönelik sıcakkanlı ve tehlikeli durumlara karşı korumacı tavırlarının olması gerekmektedir.

Bağlanma kuramıyla yapılan araştırmalar sonucunda güvenli bağlanma ve güvensiz bağlanma olarak iki grupta ele alınmışlardır. Güvenli bağlanmanın ortaya çıkması için bağlanma figürü olan bakım veren ebeveynlerin davranış ve yaklaşımları çok önemlidir. Bebeğin ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli miktarda karşılanmalıdır. Güvensiz bağlanmanın ortaya çıktığı bireylerde davranış ve yaklaşımlar tam tersi olmaktadır. Bakım veren ebeveynler, bebeğin ihtiyaçları için yeterli ilgiyi göstermemişlerdir (Burger, 2006; Corey, 2015).

Bağlanma kuramı, bireylerin dünyaya geldiği ilk anlardan itibaren bağlanma figürlerine karşı geliştirdiği duygusal bağları ortaya koyan, bu süreçte etkili olan faktörleri ve sebeplerini açıklama eğiliminde bir kuramdır. Bağlanma kuramının kurucusu İngiliz Psikiyatrist ve Psikolog John Bowlby'dir. Bowlby, bebeğin bakım veren kişiyle arasında yaşamının ilk anlarından itibaren kurulan duygusal bağın yaşamı boyunca etkili olduğunu ifade etmektedir. Bundan dolayı insan ilişkileriyle alakalı yapılan birçok araştırmalar için önemli bir temel oluşturmaktadır (Yıkıcı, 2023). Anne-çocuk ilişkisiyle başlayarak diğer tüm ilişkiler içinde önemli bir bağlanma sistemidir.

Bağlanma, John Bowlby'nin bebekler ve bakım veren ebeveynlerinin etkileşimlerinin gözlemlenmesiyle oluşturulmuştur. Bağlanma, tüm memeli türlerinde görülmektedir. Dünyaya gelen yavrunun hayatta kalması için var olan evrensel bir süreçtir. İki temel amacı vardır bağlanma sisteminin. Öncelikle bakıma muhtaç olarak dünyaya gelen yavrunun bağlanma figürü olarak yakınlık duyması ve

olabilecek tehlikelerden korunmasıdır. İkinci amaç ise bağlanma figürüyle kurduğu güvenli bağlanma ile etrafı keşfetme durumudur.

Güvenli bağlanma, yeterli bakım görmüş, bağlanma figürünün sorumluluklarını yerine getirmesiyle güvenli bağlanma sağlanmıştır. Güvensiz - kaygılı bağlanma, bakım veren ebeveynlerinden tutarsız ve genelde aşırı koruyucu bakım görmüş kişilerdeki bağlanma biçimi olarak gelişmektedir. Güvensiz – kaçınan bağlanma, bakım veren ebeveynlerinden sorumsuz ve ilgisiz bakım görmüş kişilerdeki bağlanma biçimi olarak gelişmektedir. Bu kişiler yaşamları boyunca kendilerine yetmek zorunda olduklarına dair düşünceleri oluşmaktadır. Hayatlarındaki kişilere yönelik bir bağlılık hissetmeleri durumunda kişilere ulaşamayacaklarına yönelik düşüncelerinden dolayı uzak durmayı tercih ettikleri görülmektedir. Dezorganize bağlanma, bakım veren ebeveynlerinden çok da sağlıklı olmayan ilişki deneyimleri yaşamışlardır. Bakım veren ebeveynin zarar verici davranışları, ihmalkâr ve travmatik deneyimlerinden dolayı kişilerde güvenli bir bağlanma şekli gelişmemiştir.

Bireyin uyumlu bağlanma örüntüsü geliştirme yeteneğini belirleyen şey, anne ve çocuk arasındaki erken dönem dinamikleridir. Erken dönem anne-çocuk etkileşim kalıpları çeşitli bağlanma tarzları üretebilir (Ainsworth ve ark., 1978). Ainsworth'un orijinal çalışması üç bağlanma kategorisi ortaya çıkardı: güvenli, güvensiz-kaçınan, güvensiz-kararsız. Bebek-anne etkileşimlerinde kurulan bağlanma türü, kurulacak tüm ilişkiler için de bir model görevi olarak değerlendirilebilir. Bağlanmanın etkilerini bireyin yaşamının ilerleyen zamanlarında da etkisinin olması ve bunların ölçülebilirliği araştırmaların devam etmesini sağlamıştır.

Psikanalizi benimseyen klinisyenlerin ortaya koymuş olduğu önermeler Freud'un teorisiyle iç içedir. Psikanalizin deneysel çalışmalara uygun olmaması ve test edilememesinden dolayı eleştirilmektedir (Dülger, 2019; Widom, Czaja, Kozakowski ve Chauhan, 2018). Bağlanma kuramının gelişmesinde psikanalitik görüşün yansımaları görülmektedir. Bireyin ilk yaşam deneyimlerinin etkisinin ergenlik, yetişkinlik ve sonraki dönemlerinde de etkili olduğunu ifade etmektedir. Bağlanma kuramının gelişiminde normal gelişim gösteren bireyler değerlendirmeye alınmaktadır. Bakım veren ve bebek arasındaki gelişen ilişki bebeğin hayatta kalması

ve yaşama adaptasyonu için önemli bir koşul olarak ifade edilmektedir (Widom vd., 2018).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları incelendiğinde dört başlık olarak ifade edilmektedir. Demokratik, otoriter ve izin verici tutumları ilk üç başlık olarak Baumrind (1966) tanımlamıştır. Dördüncü başlık ek olarak Türk kültüründe çoğu ebeveynin benimsediği aşırı koruyucu tutum dâhil edilmiştir (Demir ve Şendil, 2008). Aile üyelerinin birlikte belirlemiş olduğu ve uymaları gereken kuralların olduğu ebeveyn tutumudur. Aile ortamının olumlu olması ve çocukların gelişimleri için en uygun olan tutumdur (Doksan ve Ciftci, 2016). Ebeveynlerin ailedeki her bireyin duygu ve düşüncelerine önem verdiği demokratik tutum, çocukların güvenli bir kişilik geliştirmesini sağlar. Ebeveynlerin çocuklarına oldukça müdahaleci oldukları, kendilerine itaat etmelerini istedikleri ebeveyn tutumudur. Çocuklarının her davranışına karışırlar, isteklerine uyum sağlamalarını beklerler ve çocuklarını sürekli eleştirirler (Kaya vd., 2012; Doksan ve Ciftci, 2016). Ebeveynlerin çocukları için oldukça fazla özenli ve kontrolcü oldukları ebeveyn tutumudur. Çocuğun her istediğinin ebeveyni tarafından gerçekleştirilmesi sonucunda yaşamın ilerleyen dönemlerinde çocuğun kişilere yönelik aşırı bağımlı olma eğilimleri olmaktadır. Çocukların kendilerine yönelik güven sorunları ortaya çıkmaktadır. Birey yaşamı boyunca bu sorunlarla uğraşmak durumunda kalır (Sezer, 2010; Doksan ve Ciftci, 2016). Ebeveynlerin, çocukların gereksinimlerini ihmal etmesi ve gelişimlerinin desteklenmesinde ihtiyaçlarına cevap vermemesidir. Kendi halinde kalan çocuklar, ihtiyaçlarını ve kendilerini ifade ederken zorlanırlar (Güngör, 2000; Sezer ve Oğuz, 2010; Doksan ve Ciftci, 2016). Ebeveynlerin beklenti ve isteklerinde çocuklarının potansiyelinin çok üzerinde olmasıdır. Ebeveynler kendilerinin koyduğu hedeflere çocuklarının ulaşması için baskı, zorlama gibi sert davranışlarda bulunup diğer çocuklarla kıyaslama eğilimindedirler. Birey sürekli başarısızlık hissi yaşamaktadır (Sezer, 2010). Ebeveyn tutumlarının, bağlanma biçimlerini etkilediği bilinmektedir. Gelişim için önemli olan ebeveyn çocuk ilişkisinin daha çok bilinmesi için bağlanma ve çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen değişkenlerin daha fazla araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Erken dönemde kurulan ve benimsenen bağlanma örüntüsü yaşamın ilerleyen dönemleri için de benzerlik göstermektedir. Bağlanma nesnesi ile çocuk arasındaki ilişkinin güvenli olması, bireyin kuracağı ilişkilerde de sağlıklı olmasını sağlamaktadır (Subaşı ve Kazan, 2020). Erken dönemde kazanılan bağlanma örüntülerinin yaşam boyu etkisinin devam ettiği bilinmektedir (Sümer, 2006; Akatlı ve Tunçay, 2022).

Bağlanma ile ilgili araştırmalar incelendiğinde genel olarak ebeveynlerle ilgili çalışmaların anneye yönelik uygulandığı ailenin diğer üyesi babanın araştırma dışında tutulduğu görülmektedir. Gelişimsel yaklaşımlara göre ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi gelişimin her aşamasında önemli rol oynamaktadır. Bağlanma kavramının etkisi bireyin yaşamı boyunca önemli olsa da özellikle orta çocukluk (8-12 yaşlar) sonrasında yaşamın ilk yıllarındaki kadar kritik bir rol almadığı ifade edilmektedir. Yaşamın ilk yıllarında temelleri atılan bağlama örüntüleri sonraki dönemlerde de aynı şekilde devam etmektedir. Yapılan çalışmalarda anne-babaya güvenli bağlanan çocuklarda bu dönemdeki bağlanma ilişkilerinde de aynı örüntüyü devam ettirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Çalışma, orta çocukluk döneminde anne babaya bağlanma ve bu iki bağlanma arasındaki etkileşimin benlik algılarını ve kaygıyı yordamasını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda anne babaya bağlanmanın benlik algılarının gelişmesinde anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür (Sümer, 2006).

2.2.4. Yaşam Boyu Bağlanma İlişkileri

Bowlby' e (1982) göre çocuğun yaşamının ilk anlarından itibaren birincil bakım verenle geliştirdiği bağlar 18 ayından sonrasında, içgüdüsel davranışların gelişimiyle devam etmektedir. Ağız ve tutunma davranışları gibi davranışlar içgüdüsel davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Bakım verenlerin bu süreçte değişikliği ve sürekliliği bebeğin güvenli bağlanma davranışlarını etkilemektedir. Bağlanma eğilimi bebeklerde doğuştan var olur ve yetişkinlik, yaşlılık gibi sonraki dönemlerinde de sürer. Bebeklik döneminde anne ve babayla kurulan bağlanma güven duyma ve korunma ihtiyaçlarını desteklemektedir. Bebeklik dönemi

sonrasındaki bağlanma kardeş, akran gruplarıyla olur ve yeni bağlar ile kurulmaya devam etmektedir (Dölger, 2019).

Bowlby (1982) çocukların bağlanma stilini dört başlıkta değerlendirmiştir. Güvenli, kaçınmacı, kararsız ve dağınık bağlanmadır. Ainsworth (1978) bağlanma araştırmalarında ‘yabancı durum’ çalışmasında çocuklarda üç tip bağlanmadan bahsetmiştir. Güvenli, kaçınan ve kaygılı-kararsız bağlanmadır. Belirlenen bu üç tip bağlanmaya dâhil olmayan çocuklar için dördüncü bir bağlanma tipi ortaya çıkmıştır. Main ve Solomon (1990) neredeyse %15’i üç bağlanma stiline uygun olmadığını çocukların dağınık bağlanma stiline uygun olduğunu eklemiştir (Corey, 2015).

Bağlanmanın insan ilişkilerinin şekillenmesinde çerçeve işlevi görmesinden dolayı bireyin diğerleri ile ilişkilerinin incelenmesinin gerekliliği düşünölmektedir (Dölger, 2019). Bağlanma şekillerinin bebeklikten itibaren ortaya çıkması ve gelişimsel dönemlerdeki sürekli etkisi bu alandaki araştırmaların da sürekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bağlanma kuramı araştırmacılarının çalışmaları bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminden de sonrasına genişletmeye yöneltmiştir.

Hazan ve Shaver (1987) sosyal psikologlar, bağlanma kuramını yetişkinler çerçevesinde araştırmışlardır. Ainsworth ve ark. , (1987) sınıflandırdığı üç bağlanma tipinin yetişkin bağlanmasıyla ilişkisini incelemişlerdir. Hazan ve Shaver’ ın (1987) araştırmalarının bulguları yetişkin bağlanmanın romantik ilişkilerin araştırmalarında kullanılmıştır (Dölger, 2019). Bakım nesnesi ile güvenli bağlanma sağlayan bireylerin romantik ilişkilerinde de sağlıklı ilişkiler kurduğu, destek ve güven temelli olduğu ifade edilmektedir (Dölger, 2019). Kaçınmacı bağlanma ve kararsız bağlanma stillerine sahip bireylerin de kurdukları ilişkilerde davranışlarının özellikleri yansıttığı ifade edilmektedir. Kararsız bağlanma stiline sahip bireylerin kendilerine yönelik güvenli bağlanma davranışları gösteren bireylerden daha olumsuz düşüncelere sahip oldukları görölmüştür (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanmanın yetişkinlikteki etkisinin ölçülebilmesi için araştırmalar yapmışlardır. Kişinin kendisini ve başkasını olumlu veya olumsuz olarak değerlendirdiği bir matris ortaya çıkmıştır. Dört olasılığın olduğu matris dörtlü bağlanma stili ortaya çıkarmıştır: güvenli bağlanma, kayıtsız

bağlanma, saplantılı bağlanma ve korkulu bağlanmadır. Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanma biçimlerinin yetişkinlere yönelik kanıtlanmış bir model geliştirmişlerdir. Yetişkinlere yönelik bağlanma modelinde kişinin kendi imajının ve başkalarının imajının pozitif veya negatif kombinasyonları yapılarak tanımlanmıştır. Güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma. Benlik modeli ve başkaları modeline göre iki boyut modeline açıklanmaktadır.

Yetişkin bağlanma, bireylerin kendilerine psikolojik ve fiziksel olarak güven veren rahatlatıcı desteklemelerde bulunan kişilerle yakınlık kurmaları ve bunun devamlılığı sağlamaya çalışmaktır (Mikulincer ve Shaver, 2007). Yaşamın ilk başlarından itibaren kurulan bağlanma ilişkileri birbirine davranışsal ve bilişsel olarak benzemektedir. Bowlby (1982) ilişkilerin temelini aynı olduğunu belirtmektedir. Bağlanmayla yaşamın ilk yıllarında oluşan zihinsel modeller bireylerin yetişkinlikteki bağlanma deneyimlerini de aynı şekilde etkilemektedir (Dülger, 2019). Bağlanma davranışları temelinde benzerlik gösteriyor olsa da farklılıklar bulunmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bebeklik döneminde bakım veren ilgilenir, ihtiyaçlarını karşılar konumdadır.

Bebeğin bakım verene yönelik davranışları bulunmamaktadır. Yetişkinlerin bağlanma davranışlarında ilk öncelik karşılıklılık ilkesine dayanmasıdır. Bireylerin her ikisi de birbirine yönelik güven ve rahatlama sağlayabilmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Mikulincer ve Shaver, 2007; Dülger, 2019).

Bağlanma çalışmalarının başlaması ilk olarak bebeklik yıllarını kapsamaktadır. Yetişkinlerdeki bağlanma ilişkilerine yönelik çalışmalar 1970'lerin başlarında başlamıştır. Shaver ve Hazan (1988) çalışmalarında Ainsworth'un bebek bağlanma stillerini yetişkinlere yönelik stillere uygun çalışmalar yapmıştır. Böylece bağlanma çalışmaları bebeklik dönemiyle sınırlı kalmamıştır. Son olarak da Cicirelli (1991) kardeşlerin ve yaşlı ebeveynlerinin çalışmasına bağlanma kuramını uygulamıştır. Çocuk-yetişkin, yetişkin-yetişkin ve çocuk-çocuk bağlanma ilişkilerine aile sistemindeki ilişkilerin karşılıklı etkileşimlerini ortaya koyabilmek için bu alanda çalışmaların artması gerekmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bağlanma kuramına göre bağlanma, bireyin yaşamında kuracağı tüm ilişkilerin niteliğini etkilemektedir. Bireyin yaşadığı bağlanma sosyal dünyayla ilgili tüm zihinsel temsillerini etkilemektedir (Doğruyol ve Yetim, 2019). Bireyin bu bilişsel temsilleri ‘İçsel Çalışan Modeller’ olarak nitelendirilmiş olup bireyin kendisi ve dış dünyayla ilgili her şeyi kapsamaktadır. İçsel çalışan modeller olarak ifade edilen bağlanma davranışlarının ve duygularının içsel organizasyonlarıdır (Thompson, 2008). Böylece, erken dönemde kurulan bağlanmanın etkileri bireyin hayatında kuracağı diğer yakın ilişkilerde de görülmektedir.

2.3. KARDEŞE BAĞLANMA

Kardeşler, bireyin gelişimini etkileyen ilk bağlanma figürleri olan ebeveynler gibidir (Armsden ve Greenberg, 1987). Birey diğer insanlar ile birçok ilişki ve bunun sonucunda da bağlanma ilişkileri kurmaktadır. Ebeveynler, arkadaşlar, romantik partnerler ve kardeşler bu kişiler arasında yer alabilmektedir. Ebeveyn bağlanmalarının birincil bağlanma olarak değerlendirildiği ifade edilirken bazı kardeşler için kardeş bağlanmaları da birincil bağlanma olarak tanımlanmaktadır (Cicirelli, 1995).

Bağlanma teorisine dayanarak anne-çocuk ve kardeş ilişkileri arasında da bağlantı olması beklenir. Çocuğun kurduğu birincil bağlanmanın kardeş ilişkileri dâhil edilerek diğer kurulacak sosyal ilişkilere de genellediği varsayılır. Dolayısıyla çocuğun bakım vereniyle güvenli ve olumlu bir bağlanma örüntüsü geliştirdiği durumlarda, bu ilişkinin niteliğinin kardeş ilişkisinde de olması beklenir. Kaliteli ve sözlü iletişim, güven, karşılıklı anlayış ve kabullenme bağlanma ilişkilerinde önemli unsurlardır (Armsden ve Greenberg, 1987) ve bireyin birçok gelişim alanını etkilemektedir. Kardeşler, birincil bakım verenin eksikliği durumlarında birbirleri için birincil bakım veren olarak gösterilebilmektedir (Cicirelli, 1995; Armsden ve Greenberg, 1987).

Bağlanma teorisinden yola çıkılarak ebeveyn davranışlarının kardeş ilişkilerine etkisi değerlendirilmektedir. Ebeveynler arasında var olan ilişki, kardeşler arasında gelişen ilişkinin de belirleyicisidir. Ebeveynlerdeki çatışmalı iletişim hali

çocukların da birbirleriyle kuracakları iletişim halini etkilemektedir. Anne-babanın kullandıkları ebeveynlik stilleri, çocukların etkileşim kurma biçimlerini etkileyecektir. Kardeş olarak da birbirleriyle kuracakları sağlıklı iletişim olasılıklarını düşürmektedir. Hem annelerin hem de babaların çocuklarına yönelik davranışlarının olumlu kardeş dinamikleriyle ilişkilidir. Anne babalar sağlıklı sıcak bir ev ortamında ebeveyn-çocuk bağlanmalarında güvenli bağlanma için model oluşturmalıdır. Bu kurulan ilk güvenli bağlanma kardeş ilişkilerinde ve diğer sosyal ilişkilerde de kullanılan bir bağlanma modelidir. Anne-babanın yorgunluk, yoğunluk gibi durumlarda bakım ve sorumluluklarını üstlenen bir kardeş olabilir. Kardeşlerin bu gibi durumlarda ihtiyaçları için birbirlerine yardım ederler (Erzen, 2016; Yıkıcı, 2023).

2.3.1. Kardeşe Bağlanma Sürecini Etkileyen Faktörler

Aile biyolojik ve psikolojik olarak bağları olan aralarında aynı tarihsel zaman ve duygusal birliktelik olan ve yaşanan ev için aidiyetlik hisseden bireylerden oluşmaktadır (Sezer ve Oğuz, 2010; Demirbilek, 2016). Aile içindeki sağlıklı iletişim bireylerin işlevlerini etkilemektedir. Sağlıklı bir aile ortamında bireyler; birbiriyle duygularını rahatça ifade edebilmekte, farklılıklarını kabullenme ve anlayabilme, var olan sorunların çözümünde çatışma yaşanmaması, açık iletişim kullanılması, aileye ve ailedeki bireylere bağlılık hissetme gibi özellikler göstermektedir (Demirbilek, 2016).

Kardeş, aynı anne veya babaya sahip bireylerin biyolojik olarak birbirine bağlıdır ancak bu durumun sosyal bir yönü de vardır (Şengül Erdem, 2017). Kardeşler davranışlar, öğrenmeler ve gelişimler açısından birbirlerini etkilemektedir. Bireyler birbirlerinin yaşamlarını erken dönemden itibaren etkilemeye başlarlar ve bu etki yaşam boyu devam edebilmektedir (Cicirelli, 1995). Kardeşlerin mekân ve zamansal olarak aralarında farklılıklar olmasına rağmen ilişkileri sürmektedir. Kardeş ilişkilerinin değerlendirildiği yaşam evresi ve kişilik özellikleri önemli olmakla birlikte dönemsel özelliklerine göre kardeş bağlanması süreçlerinde de farklılıklar gözlenmektedir.

Anne ve babalar çocuklarının yaşamları boyunca gelişimlerinin desteklenmesi ve gereksinimlerinin karşılanması için önemli konumdadırlar. Anne babanın tutum ve davranışlarının çocuklara etkisi olumlu veya olumsuz yönde olabilmektedir (Sezer ve Yıldırım, 2018). Bireyler anne baba tutumlarından sadece çocukluk döneminde değil yaşam boyu etkilenebilmektedirler. Tutum, kişilerin belli bir şeye yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyen eğilimlerdir (Sezer, 2010). Üniversite çağındaki gençlerde anne baba tutumlarından etkilenmektedir. Üniversiteye başlayan gençler, yeni bir yaşam alanında yaşadıkları uyum sorunlarıyla birlikte akademik bir sürece de uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Aileden ayrı bir yerde yaşamak, akademik zorluklar, sosyoekonomik farklılıklar, öz güven ve öz yeterlilik durumları gibi birçok durumlarda sorunlar yaşamaktadırlar.

Bireysel olarak annenin ve babanın sağlıklı halleriyle oluşan aile ortamı da sağlıklı olmaktadır ve ailenin tüm yapısını etkilemektedir. Aileye dâhil olan çocukların kendi yaşamlarında da bu olumlu yapıyı devam ettirmesini olanaklı hale getirmektedir. Böylece bireylerin sağlıklı iyi oluşları yaşamı boyunca ailesine, mesleğine ve çevresine de etkisi olumlu olmaktadır. Aile, sağlıklı bir yapıya sahip toplumun diğer yapılarının da sağlıklı olmasını sağlamaktadır (Cüceloğlu, 1998).

Aile; anne, baba ve çocuktan oluşmaktadır ve aile sistemi olarak ifade edilmektedir. Aile içindeki etkileşimi birçok faktör etkilemektedir. Ülke, kültürel özellikler, anne babanın aralarındaki iletişimin durumu, çocuk sayısı, bireyleri etkileyen faktörler gibi pek çok etken anne baba tutumlarını da etkilemektedir (Sezer, 2010; Yavuzer, 2004). Aile sistemindeki iletişimin sağlıklı olması çocukların iyi oluşları için önemlidir (Sezer ve Oğuz, 2010).

Ebeveyne güvenli bağlanmanın etkisinin orta çocuklukta önceki döneme göre etkisinin azaldığı görülmektedir. Orta çocukluk dönemindeki bağlanmaya yönelik zihinsel şemalarda farklı alanlardaki beklentilerin daha fazla olduğu ifade edilebilir. Orta çocukluk döneminde ebeveynler hala birincil bağlanma nesnesi olarak görülmektedir (Sümer, 2006). Bu dönemden sonra birincil bağlanma nesnesi olarak görülen kişi değişmektedir. Ergenlik ve sonrasındaki gelişimsel döneme paralel olarak çocukların özerklik alanları genişlemektedir. Böylece çocukların yeni ilgi

alanları ve yeni ilişkileri oluşarak akranlarıyla daha fazla vakit geçirirler. Bu durumda da bağlanma nesnesinden uzaklaşarak odakları değişmektedir.

2.3.2. Kardeşe Bağlanmayı Açıklayan Kuramlar

Albert Bandura' nın sosyal öğrenme kuramında gözlem yoluyla kazanılan davranış ve becerilerde kardeşler birbirleri için önemli hale gelmektedir. Çocukların ilk sosyalleşme sürecinde kardeşlerine benzer davranışlarda bulunmalarını desteklemektedir. Sosyal öğrenme kuramında davranışları yansıtma, problem çözme ve sorunlarla baş etme becerilerinde rol modellere ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyler için ebeveynlerine artı olarak kardeşler de olumlu ve olumsuz tüm davranışlarda gözlemleyerek taklit ederek benzer davranışlar sergileyebilirler. Özellikle büyük kardeşler önemli öğrenme kaynakları olarak görülüp doğrudan etkili olmaktadır (Whiteman vd., 2011; Güneş, 2023).

Minuchin'e (1974) göre, aile sistemleri kuramı; ebeveyn, eş ve kardeş olmak üzere üç alt sistemden oluşmaktadır (akt. Eminoğlu, 2021). *Kardeş alt sistemi*, aileyi oluşturan üç ana alt sistemden biridir; aile sistemleri içinde iki veya daha fazla üyeden oluşmuş bir yapıdır ve bazen karşılıklı bazen de benzer çıkarılara dayalı olarak oluşturulabilir (Cicirelli, 1995; Whiteman, Mchale ve Soli, 2011). Bu ilişki sistemi ailenin genişlemesine ve yaşamının olağan akışında değişiklikler olmasından dolayı değişmekte ve gelişmektedir. Bireyin kişilik gelişiminin bulunduğu çevreye uyum sağlamasında aile içindeki ilişkilerin öneminin yaşam boyu devam etmekte olduğu belirtilmelidir (Eminoğlu, 2021). Kardeşler birbirlerine bilgi ve beceriler öğretebilir, bazılarının ödüllendirilmesini bazılarının ise cezalandırılmasını sağlar; birbirlerini sırdaş veya destekçi olarak kullanabilirler (Stocker vd., 1997).

Frits Boer ve Judy Dunn da kardeş ilişkileriyle ilgili çalışmalar yapan araştırmacılarıdır. Boer (1990) kardeşlerin bağlanma ilişkisi üzerinden çalışmalar yaparak kardeşlik bağına açıklamıştır. Bireyler kardeşleriyle arasındaki bağı, sıcak ve güven duyulan olarak ifade etse de yaşam içinde bazen olumsuz hissedilen duyguların ve çatışmaların olabileceğini de belirtmek gerekmektedir (Brody, 2004).

2.3.3. Bağlanma Temelli Kardeş İlişkileri

Kardeş, aynı anne ve babadan dünyaya gelmiş çocukların birbirine yakınlığıdır. Bu bireylerin aralarındaki ilişki de kardeş ilişkisi olarak ifade edilmiştir. Kardeş ilişkisi, bireyin yaşamı boyunca en uzun süreli ilişkisidir (Cicirelli, 1995). Sağlıklı bir aileye doğan çocuğun ve kardeşlik ilişkisinin de sosyal, bilişsel ve duygusal becerileri oyun ve etkinliklerle birbirlerinden öğrenmektedirler (Cüceloğlu, 1998; Holmes vd., 2024). Bireyin bağlanma deneyimleri ilk olarak kurulan bebeklik döneminin de ötesine uzanmaktadır. İlk bağlanma figürü anne olarak belirlense de anne ile sınırlı kalmayıp ebeveyn bebek bağlanma modeli kardeşler arasında da işelleştirilebilir. Büyük kardeşlerin ilgilenmek durumunda olduğu küçük kardeş için bağlanma figürü olarak değerlendirilebilmektedir (Whiteman vd., 2011). Bağlanma teorisine dayalı olarak kardeş ilişkilerinin değerlendirilmesinde ebeveyne güvensiz bağlanan çocukların kardeş ilişkilerinde daha çatışmacı oldukları ifade edilmiştir (Volling, 2001).

İkinci ocuğun haberi ile kardeş alt sistemi de önemli hale gelmektedir. Çocukluk ve ergenlik döneminde var olan kardeş ilişkisi süreklilik göstermektedir (şengül Erdem, 2017).Kardeş ilişkisinin zamanla değişmekte olduğunu ve özellikle ergenlik döneminden sonra uzaklaşmaların yaşandığı ifade edilmektedir. Aile sistemlerinde kardeş alt sistemi, kardeş ilişkilerinde rekabet, kardeş kıskançlığı ve kardeşlerin birbirini desteklemesi rolleri de gözlemlenmektedir. Bireylerin çoğunun en az bir kardeşi bulunmasından dolayı hayatlarında rolleri önemlidir. Çocuğa kardeşin olacağı haberinin verilmesinden itibaren kardeş ilişkisi başlamaktadır (Kılıçaslan, 2001).

Kardeş araştırmalarında çocuğun gelişiminde etkisinin olduğu görülmüş ve cinsiyet, doğum sırası gibi değişkenlere göre incelenmiştir (Buhrmester, 1992). Kardeşler, özellikle kk yaş gruplarında sosyal gruplarında bulunan kişilerdir. Birlikte sosyalleşirler ve birbirleri için destekleyen konumda oldukları gibi sorunların sebebi de olabilmektedirler (Shulman, 1991 akt. Kılıçaslan, 2001). Birçok olumlu ve olumsuz duyguyu ilk kez birbirlerine karşı deneyimleyerek hatta birbirleriyle rekabet ederler. Bunlara rağmen aralarında oyun arkadaşlığı, güçlü bir sevgi ve güven ilişkisi

olanlar da bulunmaktadır. Kardeşler arasındaki bu etkileşim bireyin gelişimine olumlu katkısı bulunmaktadır. Birbirine yakın olup zamanlarını birlikte geçiren kardeşler birbirleri için sosyal etkileşim kaynağıdır (Yavuzer, 1997).

Kardeşi olan çocuğun, kardeşine yönelik üstlendiği roller, bir bağlılık kaynağı olarak görülmesi, oyun arkadaşı olması, kardeş ilişkilerinin olumlu katkıları olarak ifade edilmektedir. Çocukların ilk olarak aile ortamında öğrendikleri temel becerileri kardeşlerin varlığıyla daha fazla deneyimleme şansları olmaktadır. Büyük kardeşin küçük kardeş için bağlılık kaynağı olması, iletişimini geliştirmesi gibi yaşamı boyunca ihtiyaç duyacakları pek çok sosyal beceriyi öğrenme fırsatı olmaktadır. Kardeşler paylaşmak anlayışlı olmak üzere birçok toplumsal ilişkileri ilk olarak birbirlerinden öğrenirler (Yavuzer, 1997). Küçük yaşlardan itibaren yaşadıkları paylaşımlar, hayat boyu birbirlerine destek olmak için aralarında oluşan bağıdır (Cicirelli, 1995).

Gelişim evrelerine paralel olarak özellikle ergenlik dönemine kadar çatışmalı ve ikircikli duyguların yoğun olarak yaşandığı kardeş ilişkisinde beliren yetişkinlik döneminde daha az çatışmalı ve daha eşitlikçi olduğu görülmüştür (Buhrmester ve Furman, 1990; Güneş, 2023). Kardeş ilişkilerinde olumsuz durumlar yaşandığı durumlarda da kardeşlerin her durumda aynı ortamda bulunmaları gerekliliğinden dolayı uzlaşma için yollar aramalarını sağlamaktadır (Kılıçaslan, 2001). Olumsuz duygularını ifade etmelerini, sorunu çözmeleri için alternatifler bulmaları gerektiğini öğrenirler. Yaşadıkları sorun ilişkilerini bitirmek için yeterli olmadığını deneyimlerler. Doğum sırasının bu gibi durumlarda çocukların davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Adler, 2012). İlk çocuğun daha otoriter yapıda olması ve açıklama bekleyen taraf olması gibi davranışlar görülmektedir. Küçük kardeşin ise bu durumda bir orta yolun bulunması için arabuluculuk rolünü üstlenerek çözümler sunarlar. Araştırmalarda aynı cinsiyetteki kardeşlerin daha çekişmeli olduğu görülmektedir (Kılıçaslan, 2001). Kardeşlerin özdeşim kurmaları ya da birbirinden ayrışma durumlarında ise aynı cinsiyetteki kardeşlerde ve küçük kardeşlerin büyüklere yönelik daha fazla özdeşim kurma eğilimindeyken büyük kardeşler daha çok farklılaşma davranışları göstermektedir (Buhrmester ve Furman, 1990).

2.3.4. Kardeşe Bağlanmaya İlişkin Yapılan Araştırmalar

Victor G. Cicirelli (1991) kardeşler, ortak biyolojik ebeveynleri paylaşan bireyleri ifade etmektedir. Biyolojik kardeşlerin ebeveynlerinden gelen ortak bir biyolojik mirası vardır. İnsan dünyaya geldiğinde birilerinin kızı ya da oğludur. Yine dünyaya geldiğinde birilerinin kız ya da erkek kardeşi olur (Burger, 2006). Kardeş ilişkisi ömür boyu kopmayan hatta sağlıklı ve çok iyi iletişime sahip olmasa da kopmayan bir bağ olarak devam etmektedir (Sitzler, 2017).

Jeniffer Jenkins, kardeşlik ilişkisinin diğer yakın ilişkilerin sahip olmadığı gelişim imkânlarına sahip olduğunu ifade eder (akt. Sitzler, 2017). Kardeşlik ilişkisi diğer yakın ilişkilerden farklı ilerler (Aktaş, 2017). Kardeşlerle yakın ve mesafeli bir ilişki kurmayı öğrenmek gerekmektedir. Birçok insan için kardeş ilişkisi diğer ilişkilerinden farklılık gösterir ve yaşamları boyunca asla sorgulamadıkları bir ilişki türüdür (Burger, 2006). Kardeşler birbirlerini olduğu gibi tanır ve çoğu duyguları ilk kez birlikte tecrübe edilmektedir. Kardeşlerle ilişkilerde sınır koyma ve mesafeler oluşturmak gerekmektedir. Bir kardeşe sahip olabilmek için, ilişki kurma yeteneğine sahip olunmasına gerek yoktur. Kardeşle kurulan her kardeş ilişkisinin kendine özgü bir dinamiği vardır ve bir diğer kardeş ile kurulan ilişkiye de benzememektedir. Yapılan bir araştırmada kardeşlerin ilişkileri yıllar içinde etkileşim sıklığı açısından değerlendirilmiş ve bazı kardeşlerin yetişkinlikte etkileşim sıklığı artarken bazılarında azalma yaşandığı ifade edilmiştir (Leigh, 1982; akt. Aktaş, 2017).

Çocuğun gelişimi, anne babanın yanı sıra çevresindeki tüm bireylerden, yaşadığı kültürden ve çevresinden etkilenmektedir. Çocuğun sosyal çevresi, ailesinin desteği gelişimini ve değişimini etkileyen temel unsurlardır. Aile bir sistem olarak incelendiğinde, aile üyelerinin karşılıklı birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği kabul edildiğinde aile sisteminin bir parçası olarak kabul edilen kardeşler de birbirlerinden etkilenmektedirler. Kardeşlerin birbirleri ile olan ilişkileri kardeşlerin gelişimlerini etkileyen unsurlardan en önemlisidir. Kız ve erkek kardeşler, çocukların ilk oyun arkadaşları, yıllar geçtikçe birbirlerinin öğretmen, arkadaş, koruyucu, düşman ve sırdaş rollerini üstlenmektedirler (Ahmetoğlu & Aral, 2008).

Ainsworth (1978), bağlanma kuramının ilk uygulayıcılarından ve anne duyarlılığını bağlanma sistemindeki güvenli üs ile ilişkilendirmiştir. Anne duyarlılığı ebeveynin çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçlarını zamanında ve uygun olarak karşılanmasıdır. Bu alanda yapılan çalışmalara anne duyarlılığının çocukların güvenli bağlanma sistemini geliştirmesi için önemli bir ebeveyn özelliği olduğu görülmüştür (Sümer ve ark. , 2008).

Bowlby' ye (1982) göre çocukta gelişen bağlanma sistemi ve bakım verenin ilgi-bakım sistemi karşılıklı etkileşim içindedir. İlgi-bakım sistemi, yapılan çalışmalara göre çocuğu korumak ve hayatta tutmak için gelişimsel ve davranışsal anlamda bağlanmayla ilişkili davranışlardır. Aslında çocuk yetiştirmek için yapılan her davranış ilgi-bakım davranışı olarak değerlendirilir.

Thompson (2008) bebeklik dönemde geliştirilen bağlanma stilinin tüm gelişim alanlarına etkisinin olduğunu özellikle kişilik gelişiminin ve sonrasında da duygusal gelişimine etkilerinin olduğunu belirtip bunu da davranışlarıyla ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Yaşamın ilk yıllarında ebeveynle kurulan güvenli bağlanma bireyin hem duygusal gelişimi hem de gelecekteki kuracağı yakın ilişkilerin kalitesini etkilemektedir (Akt. Mikulincer ve Shaver, 2007).

Metin ve Üstün (2010) 6 yaş grubundaki 51 çocuğun çizdikleri resimleri inceleyerek gerçekleştirdikleri araştırmada; kardeşler arasındaki yaş farkının fazla olmasının, üvey kardeş olma durumunun ve çok çocuklu bir aileye mensup olmanın kardeş ilişkileri üzerinde olumsuz etkileri olduğu bulunmuştur. Kardeşler üzerindeki olumsuz etkilerli çocuklar resimlere yansıtırken; çizilen resimlerde kardeşlere yer vermemişlerdir, resimdeki kişiler ve objeler arasındaki mesafeler normalken kardeşler çok uzak mesafelerde çizilmişler, kardeşlerini diğer figürlerden farklı şekillerde ve renklerde çizmişlerdir ya da kardeşlerini, kâğıdın sağ tarafında diğer nesnelerden daha küçük şekilde çizmişlerdir.

Türkiye' de yapılmış olan araştırmalar gözden geçirildiğinde ise yine ağırlıklı çalışmaların çocukluk ve ergenlik dönemindeki kardeşlik ilişkisine odaklandığı görülmektedir. Beliren yetişkinlik döneminde yapılmış olan kardeş çalışmalara oldukça sınırlıdır (Yıldırım ve Sezer, 2018), yetişkinlik ve sonraki dönemlerde

yapılmış bir çalışma bulunamamıştır. Farklı fazla yaş grubu ile çalışılan araştırmalar oldukça sınırlıdır (Angın, 2015; Onat Zoylan, 2005). Kardeş ilişkilerinin sadece tek bir boyutu çoğunlukla dikkate alınmış ve özel gereksinimi olan kardeşe sahip olma durumu çalışılmıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde bireyler için bağlanma ilişkisinin kalitesi her yaş döneminde önemini göstermektedir. Bireyi duygusal, sosyal ve beceri gelişimi olmak üzere birçok alanda etkilemektedir. Bireylerin bağlanma nesnesi değişse bile ilişkinin niteliği önemini korumaktadır. Araştırma sonuçları incelendiğinde kardeşler arası ilişkinin her yaş döneminde önemli bir yere sahip olduğu, bireyin duygusal ve sosyal gelişimi başta olmak üzere birçok alanda etkilediği görülmektedir. Kardeşlerle kurulan ilişkiler sadece çocukluk dönemi ile sınırlı değildir. Bu dönemde temeli atılan ilişkiler sonraki yıllarda gelişerek varlığını sürdürmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubunun özellikleri açıklanmıştır. Sonrasında da araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve veri analizi yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, beliren yetişkinlerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliğinde diyadik (ikili) ilişkileri inceleyen korelasyonel bir çalışmadır. Korelasyonel çalışmalar iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2019). Araştırmada beliren yetişkinlerin kardeş ilişki nitelikleri bağımlı değişken, kardeşe bağlanmaları bağımsız değişken olarak tanımlanmıştır.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırma grubunu belirlemede amaçsal örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ölçüt olarak 18-29 yaş aralığında olma, en az bir öz kardeşe sahip olma ve belli bir sürede birlikte yaşama deneyimine sahip olma durumu belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, oluşturulan grubun belirli niteliklere sahip kişiler ya da olaylarda belirli ölçütü karşılayan örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2016). Araştırma kapsamında araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden her iki kardeşten, kardeş çifti olarak veri toplanmıştır. Çalışma grubuna ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Kardeş Çiftlerinin İlişkisel Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	Ortalama	Ss	f	%
Kardeşlerin yaş		23.93	4.08	190	100
Cinsiyet	Kız			135	71.1
	Erkek			55	28.9
	Toplam			190	100
				f	%
Eğitim Durumu	Lise			11	11.6
	Lisans			71	74.7
	Lisansüstü			13	13.7
	Toplam			95	100
Sahip olunan kardeş sayısı	1 kardeş			13	13.7
	2 kardeş			24	25.3
	3 kardeş			30	31.6
	4 kardeş ve daha fazlası			28	29.5
	Toplam			95	100
Kardeş çiftleri	Kız-kız			53	55.8
	Erkek-erkek			13	13.7
	Kız-erkek			29	30.5
	Toplam			95	100
Kardeşlerin birlikte yaşadıkları süre	18 yaşına kadar			103	54.2
	Hala birlikte			87	45.8
	Toplam			190	100
Ailedeki kardeş sırası	En büyük			56	58.9
	Ortanca			29	30.5
	En küçük			3	3.2
	Diğer			7	7.4
	Toplam			95	100

Tablo 1’de gösterilmekte olan araştırmaya katılan beliren yetişkin bireylerin yaşları 18-29 arasında değişmektedir ($\bar{X}$ =23.93, S_s =4.08). Bireylerin eğitim düzeylerine bakıldığında 11’i (%11.6) lise, 71’i (%74.7) lisans, 13’ü (%13.7) lisansüstü eğitime sahiptir. Kardeş çiftlerinin sahip olduğu kardeş sayısına bakıldığında; 1 kardeş 13 (%13.7), 2 kardeş 24 (%25.3), 3 kardeş 30 (%31.6) ve 4 kardeş ile daha fazlası 28 (%29.5) olarak belirtmişlerdir. Beliren yetişkin bireyler ifadeleri ile oluşturulan kardeş çiftlerinden 53’ü (%55.8) kız-kız, 13’ü (%13.7) erkek- erkek ve 29’u (%30.5) kız-erkek çiftleridir. Kardeşlerin birlikte yaşadıkları süreye göre 103’ ü (%54.2) 18 yaşına kadar birlikte yaşadığını, 87’si (%45.8) hala birlikte aile evinde yaşadıklarını belirtmiştir. Çalışmaya katılan bireyler kardeş

sırasını; 56'sı (%58.9) en büyük, 29'u (%30.5) ortanca, 3'ü (%3.2) en küçük ve 7'si (%7.4) diğer olarak ifade etmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma için Kardeşe Bağlanma Ölçeği (KBÖ), Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği (YBKİÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılacaktır. Kullanılacak ölçme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Kardeşe Bağlanma Ölçeği (KBÖ)

Kardeşe bağlanma ölçeği Noel, Francis ve Tilley (2017) tarafından ebeveyn ve akran bağlanma ölçeği envanterinin bu çalışma kapsamında uyarlanmış halidir. Kardeş bağlanma ölçeği İletişim, Güven ve Yabancılaşma olmak üzere 3 alt ölçekten oluşmaktadır: Kardeş ilişkisini ve bu ilişkideki deneyimlere yönelik maddelerden oluşmaktadır. 25 maddelik ve 5'li Likert tipi dereceleme anahtarı kullanılmıştır (1= Kesinlikle katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3=Kararsızım 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin toplam ve alt ölçekler düzeyinde toplam puanı hesaplanabilmektedir. Ölçeğin çalışma kapsamındaki verileri için elde elden iç tutarlık katsayısı ($\alpha = 90$) olarak bulunmuştur.

Armsden ve Greenberg'in (1987) geliştirdiği "The Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA)" ölçeği temel alınarak Noel, Francis ve Tilley (2017) tarafından "The Sibling Attachment Inventory (SAI)" kardeşe bağlanma davranışlarına yönelik olarak oluşturulmuştur. Ölçek bireylerin kardeş ilişkilerine ilişkin değerlendirmeleri elde etmek için kullanılmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipinde puanlamaya sahip (1= kesinlikle katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= kararsızım, 4= katılıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum), 25 madde ve üç alt ölçekten oluşmaktadır. İletişim alt ölçeği (örnek madde: "Endişelerimle ilgili kardeşimin görüşünü almaktan memnuniyet duyarım.") 8 maddeden (1, 2, 3, 7, 16, 17, 24, 25) oluşmaktadır. Güven alt ölçeği (örnek madde: "Kardeşim beni anlar.") 10 maddeden (5, 6, 8, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21) ve yabancılaşma alt ölçeği (örnek madde: "Kardeşimle problemlerimi

konuştuğumda utanırım.”) ise 7 maddeden (4, 9, 10, 11, 18, 22, 23) oluşmaktadır. Ölçek hem alt ölçek düzeyinde hem de toplam olarak puanlanabilmektedir. Ölkekten alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan ise 125 puandır. Ölkekten toplam puan alırken 4, 5, 9, 10, 11, 18, 22 ve 23 maddeler ters kodlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında ölçeğin beliren yetişkin bireyler için (18-29 yaş) yapılan uyarlama çalışmasının sonuçları yer almaktadır.

3.3.1.1. Kardeşe Bağlanma Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması

Tez çalışması kapsamında Kardeşe Bağlanma Ölçeği (KBÖ)’nin Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. Öncelikle ölkekte yer alan 25 madde bağımsız bir dil uzmanı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yapılan çeviri işlemlerinden sonra ortak bir metin oluşturmak üzere iki çevirmenin ortak kararı ile anlamsal, kavramsal, dilsel ve bağlamsal farklılıklar incelenmiş ve çeviri işlemi tamamlanmıştır.

Çeviri işlemlerinden sonra Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında yakın ilişkilerle ilgili çalışmaları ve İngilizce dil yeterlikleri olan 3 kişi ve İngilizce alanından 1 uzmanın katılımıyla uzman paneli yapılmıştır. Uzman panelinde uzmanlardan orijinal form ve çeviri form üzerinden çevirideki yetersiz ifadeleri/kavramları, iki dil arasındaki tutarsızlıkları, ölçek puanlama biçimlerine ilişkin hataları tespit etmeleri ve gerekli çözüm önerilerini yapmaları istenmiştir. Uzmanlardan gelen görüşlerden hareketle uyum yüzdeleri alınarak ölçek için kapsam geçerlilik indeksi hesaplanmıştır. Her bir madde için hesaplanan uyum indeksi değerlerinin (en düşük %82 - en yüksek %94) kabul edilebilir düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Uzman paneli sonucunda elde edilen ölçeğe ilişkin Türkçe formunda yer alan soruların anlaşılabilirliğini test etmek için 18-29 yaş grubunda olan ve en az bir kardeşe sahip 30 kişiden oluşan bir grup üzerinde pilot uygulama ve bilişsel inceleme yapılmıştır. Katılımcılardan soruları yüksek sesle okumaları ve her bir maddenin anlamı hakkında kısa bir açıklama yapmaları istenmiştir. Kolay anlaşılamayan maddeler için katılımcılardan soruların başka nasıl ifade edilebileceği konusunda görüşler alınmıştır. Yapılan pilot uygulamada katılımcılardan gelen cevaplardan

hareketle gerekli düzeltmeler yapılarak ölçeğe son şekli verilmiş ve geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına geçilmiştir.

Uyarlanan Türkçe form 18-29 yaş grubunda ve en az bir kardeşe sahip olan toplam 452 kişiye uygulanmış ve elde edilen verilerin hatalar ve aykırı değerler ayıklandıktan sonra kalan 428 kişilik veri seti üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1.2. KBÖ'nin Geçerliği

KBÖ'nin geçerlik çalışmaları kapsamında, yapı geçerliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin orijinalinde olduğu gibi toplam 25 maddeden oluşan 3 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin yapısına ilişkin 3 faktör modeli, Şekil 2'de gösterilmektedir. Şekil 2'de yer alan alt ölçekler ve onların maddeleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, alt ölçeklere ilişkin path katsayıları (standartlaştırılmış regresyon katsayıları) sırasıyla; İletişim için (.63 ile .83), Güven için (.48 ile .79) ve yabancılaşma için ise (.33 ile .62) arasında olduğu görülmektedir. Ölçekteki maddeler ve faktör yapısı orijinaline uygun bir şekilde dağılım göstermiştir. YBÖ'nün 3 boyutlu yapısına ilişkin uyum indekslerine bakıldığında [$\chi^2/df_{(954,547/272)}=3.524$; RMSEA= .077; RMR= .062; SRMR=.055; TLI= .859; CFI= .87] modelin kabul edilir düzeyde uyumlu olduğu görülmektedir.

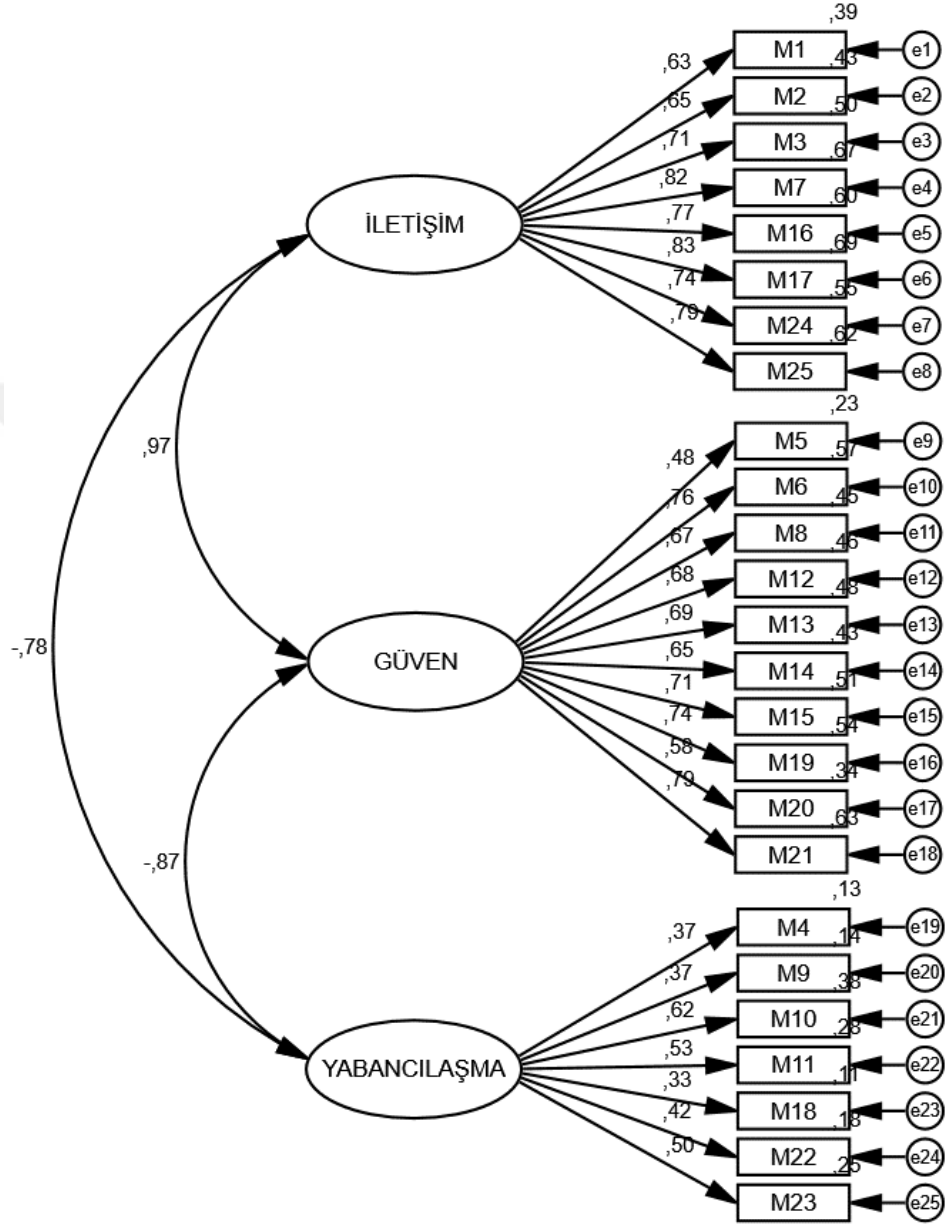
3.3.1.3. KBÖ' nin Güvenirliği

Ölçeğin güvenirlik analizi için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının hesaplanmasıyla yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin toplam için hesaplanan iç tutarlık katsayısı ($\alpha = .93$), iletişim alt ölçeği için ($\alpha = .91$), güven alt ölçeği için ($\alpha = .89$) ve yabancılaşma alt ölçeği için ($\alpha = .63$) olarak elde edilmiştir. Ölçeğin bu çalışma kapsamında hesaplanan iç tutarlık katsayıları ise, toplam için ($\alpha =$

.93), iletişim alt ölçeği için ($\alpha = .88$), güven alt ölçeği için ($\alpha = .86$) ve yabancılaşma alt ölçeği için ($\alpha = .60$) olarak elde edilmiştir.

Bu sonuçlar Türk Kültürüne uyarlama çalışması yapılan Kardeşe Bağlanma Ölçeğinin beliren yetişkin gruplar için geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir.

Şekil 2: Doğrulatici Faktör Analizine İlişkin Hesaplanan Standartlaştırılmış Katsayılar

3.3.2. Yaşam Boyu Kardeş İlişki Ölçeği (YBKİÖ)

Bireylerin çocukluk ve yetişkin dönemlerindeki kardeş ilişkilerini ölçmek için Riggio (2000) tarafından geliştirilmiştir ve Türkçe 'ye uyarlaması Öz Soysal (2015) tarafından yapılmıştır. 48 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. 6 alt ölçekten oluşan YBKİÖ' nin üç yetişkinlik, üç çocukluk dönemine ait alt ölçeklerden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında ölçeğin sadece yetişkinlik dönemindeki 3 alt ölçeği kullanılmıştır. Yetişkin duygularını, yetişkin davranışlarını, yetişkin bilişselliğini yansıtmaktadır. YBKİÖ' nin alt boyutları için hesaplanan iç tutarlık katsayıları yetişkinlik duyguları için ($\alpha = .90$), yetişkinlik davranışları ($\alpha = .87$), yetişkinlik bilişselliği için ($\alpha = .90$) olarak elde edilmiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin 95 kardeş çiftinden elde edilen verileri için ($\alpha = .93$) olarak bulunmuştur.

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılmaya gönüllü beliren yetişkin kardeş çiftlerden; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, değerlendirme yaptığı kardeşinin belirtildiği ve doğum sırası gibi demografik bilgiler istenmektedir. İki kardeşin birlikte belirlemiş olduğu ve aynı şekilde yazmaları gereken rumuz sorusu da yer almaktadır.

3.4. İŞLEM

Giresun Üniversitesi Etik Kurulundan 06.11.2024 tarihli ve 10/29 sayılı etik kurul kararı ile onay alındıktan sonra, ölçekler katılımcılara Google forms aracılığı ile uygulanmıştır. Araştırmanın verileri 2024-2025 yılında Giresun Üniversitesinde öğrenim gören ve Karadeniz bölgesindeki beliren yetişkin bireylere ulaşılmış ve kardeşlerinin de araştırmaya katılmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmişlerdir. Kendileri ve seçtikleri bir kardeşleri ile birlikte çalışmaya katılmaya gönüllü olmaları halinde araştırmaya dahil edilmişlerdir. Oluşturulan Google formda araştırmanın amacı ve kişisel bilgilerin gizliliği ile ilgili bilgi verilmiş, araştırmaya bireylerin kardeşleriyle katılmaları ve ortak belirledikleri rumuzu yazmalarının gerektiği

konusunda bilgilendirilmişlerdir. Her iki kardeşin bilgilendirme ve gönüllü katılım onamlarının alınmasıyla araştırmaya dâhil edilmişlerdir. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçlarının Google form üzerinde yanıtlanması yaklaşık olarak 10 dakika sürmektedir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma kapsamında toplanan 240 kişilik veri seti bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra çift olarak eşleştirilemeyen veriler ayıklandıktan sonra aykırı değer niteliği taşıyan veriler veri setinden çıkarılmıştır. Araştırma verileri üzerinde bireysel ve çift düzeyinde normallik testi için Basıklık (Skewnes) ve Çarpıklık (Kurtosis) değerlerine bakılmış ve -1 ile +1 aralığında kalan veriler tespit edilmiştir. Yapılan değerlendirme çift olma ve normallik şartlarını sağlayan 95 çift verisi üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri üzerinde bireysel ve çift düzeyinde tanımlayıcı istatistik analizi, korelasyon analizi, kardeş bağlanma ve kardeş ilişki niteliğinde bireysel düzeydeki veri setinde cinsiyet karşılaştırmalarında bağımsız t testi, kardeş çifti olma durumuna ve birlikte yaşama süresine ilişkin karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır. Kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasındaki ilişkide aktör ve partner etkilerini test etmek için Aktör Partner Karşılıklı Bağımlı Model (APKBM) kullanılmıştır. Bu model kişilerarası ilişkilerin ölçümleri için hazırlanmış ikili (dyadic) veri analiz modelidir. Katılımcı kardeş çiftlerinden birinin bağımsız değişkeninin, hem kendi bağımlı değişken üzerindeki etkisi hem de kendisiyle ilgili diğer katılımcının bağımlı değişkeni üzerindeki etkisi eş zamanlı olarak hesaplanabilmektedir (Cook ve Kenny, 2005). Veri analizinde SPSS 22.0 ve AMOS 21.0 paket programlarından faydalanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında .05 hata payı referans alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikli olarak araştırma verileri üzerinde yapılan ön analizlere ve akabinde araştırmanın hipotezlerini test etmeye yönelik yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. ÖN ANALİZ SONUÇLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Araştırma kapsamında tanımlanan hipotezlere ilişkin analizler öncesinde değişkenlere ait verilerin normalliği test edilmiştir. Hem bireysel düzeyde hem de çift düzeyinde toplanan verilerin normalliği için basıklık, çarpıklık katsayıları hesaplanmıştır. Çarpıklık ve Basıklık katsayılarının -1 ile +1 aralığında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2018).

Tablo 2: Araştırmanın Değişkenlerine Ait Ortalama, Standart Hata, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	N	$\bar{X}$	S.h	Çarpıklık	Basıklık
Kardeşe Bağlanma	190	4.00	.03	-.56	-.50
Kardeş İlişki Niteliği	190	4.07	.04	-.64	-.26
Kardeşe Bağlanma (Büyük Kardeş)	95	3.81	.04	-.68	-.29
Kardeşe Bağlanma (Küçük Kardeş)	95	3.79	.04	-.57	-.35
Kardeş İlişki Niteliği (Büyük Kardeş)	95	4.12	.06	-.67	-.24
Kardeş İlişki Niteliği (Küçük Kardeş)	95	4.03	.07	-.60	-.27

Tablo 2 incelendiğinde bireysel düzeyde elde edilen verilere ilişkin kardeşe bağlanmaya ait elde edilen çarpıklık -.56, basıklık değeri -.50 ile kardeş ilişki niteliğine ait elde edilen çarpıklık -.64, basıklık değerleri -.26' dır. Kardeşe bağlanma

ve kardeş ilişki niteliği değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık değerleri -1 ile +1 arasında olduğu ve normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Büyük kardeşin kardeşe bağlanma değişkeni için çarpıklık değeri -.68, basıklık değeri -.29; kardeş ilişki niteliği değişkeni için çarpıklık değeri -.67, basıklık -.24 olarak hesaplanmıştır. Küçük kardeşin kardeşe bağlanma değişkeni için çarpıklık değeri -.57, basıklık değeri -.35; kardeş ilişki niteliği değişkeni için çarpıklık değeri -.60, basıklık değeri -.27'dir. Kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık değerleri -1 ve +1 aralığında dağılmaktadır. Büyük ve küçük kardeş katılımcılar için kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği ölçeklerine ait puanlar incelenmiş ve puanların normal dağıldığı görülmüştür.

Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için büyük ve küçük kardeşe ait tüm değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon momentler çarpımı tekniği kullanılarak incelenmiştir. Büyük ve küçük kardeşe ait kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği değişkenleri arasında anlamlı fark olup olmadığı t-testi ile incelenmiştir. Tablo 3' de büyük ve küçük kardeşe ait değişkenler için ortalama ve standart sapma puanlarına yer verilmiştir.

Tablo 3: Araştırmanın Değişkenlerine Ait Ortalama ve Standart Sapmalar

Değişkenler	N	Min	Max	$\bar{X}$	S.s
Kardeşe Bağlanma	190	2.64	4.88	4.00	.54
Kardeş İlişki Niteliği	190	2.08	5.00	4.07	.65
Kardeşe Bağlanma (Büyük Kardeş)	95	2.72	4.44	3.81	.41
Kardeşe Bağlanma (Küçük Kardeş)	95	2.80	4.52	3.79	.40
Kardeş İlişki Niteliği (Büyük Kardeş)	95	2.42	5.00	4.12	.63
Kardeş İlişki Niteliği (Küçük Kardeş)	95	2.08	5.00	4.03	.67

Tablo 3 incelendiğinde beliren yetişkin bireylerin kardeşe bağlanma davranışları ortalama puanı 4.00 (Ss =.54), kardeş ilişki niteliği doyumu ortalama

puanı 4.07 ($S_s = .65$) olarak bulunmuştur. Büyük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışı ortalama puanı 3.81 ($S_s = .41$), kardeş ilişki doyumu ortalama puanı 4.11 ($S_s = .63$) olarak bulunmuştur. Küçük kardeşlere ait kardeşe bağlanma davranışları ortalama puanı 3.79 ($S_s = .40$), kardeş ilişki doyumu ortalama puanı 4.03 ($S_s = .67$) olarak bulunmuştur. Beliren yetişkin bireylerin kardeşe bağlanma davranışlarından ortalama puanlarından yüksek olduğu için kardeşe bağlanmalarına yönelik olarak destekleyici davranışlar sergilediğinde kardeş ilişkilerinden sağladığı doyum artmaktadır. Kardeş ilişkilerinden sağladıkları doyum ortalamanın üzerinde olmasından dolayı kardeşleriyle olan ilişkilerinde samimi davranışlar sergilediğinde kardeş ilişkilerinden sağladığı doyum artmaktadır.

4.1.1. Araştırma Hipotezlerinin Analiz Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın hipotezlerini test etmeye ilişkin yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir.

Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Cinsiyet Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları

Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliğinde cinsiyet farkının test edilmesinde bağımsız örneklem t testi tekniği kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Sd	t	df	P	Cohen's d
Kardeşe Bağlanma	Kız	135	4.01	.55	.066	188	.95	.54
	Erkek	55	4.00	.51				
Kardeş İlişki Niteliği	Kız	135	4.16	.61	2.84	188	.00	.64
	Erkek	55	3.87	.70				

Tablo 4 incelendiğinde, beliren yetişkin kardeşlerde kardeşe bağlanma davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği ($t_{(190)} = .066$, $p > .05$),

kardeş ilişkilerinden sağladıkları doyumda ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t_{(190)}=2.84$, $p < .05$). Bu fark kızların kardeş ilişki niteliği puan ortalamalarının ($\bar{X}= 4.16$) erkeklerin kardeş ilişki niteliği puan ortalamalarından ($\bar{X}= 3.87$) yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Farkın büyüklüğüne ilişkin hesaplanan etki büyüklüğü değerine bakıldığında (Cohen $d=.64$) orta derece olduğu görülmektedir.

Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Kardeş Çiftinin Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları

Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliğinde kardeş çiftinin farkının test edilmesinde tek yönlü ANOVA tekniği kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin sonuçlar Tablo 5 ve Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 5:Kardeş Çiftleri Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

<i>Değişkenler</i>	<i>Kardeş çifti</i>	<i>N</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>S.s</i>
Kardeşe Bağlanma	Kız Kız	105	4.00	.54
	Erkek Erkek	25	3.88	.53
	Kız Erkek	60	4.07	.52
	Toplam	190	4.00	.54
Kardeş İlişki Niteliği	Kız Kız	105	4.22	.54
	Erkek Erkek	25	3.76	.77
	Kız Erkek	60	3.97	.70
	Toplam	190	4.08	.65

KK: Kız-Kız. KE: Kız-Erkek, EE: Erkek-Erkek

Tablo 5 incelendiğinde beliren yetişkin bireylerin kardeş bağlanma değişkeninde kardeş çiftleri; KK kardeş çiftinin ortalama puanı 4.00 ($Ss = .54$), EE kardeş çiftinin ortalama puanı 3.88 ($Ss = .53$) ve KE kardeş çiftinin ortalama puanı 4.07 ($Ss = .52$) olarak bulunmuştur. Bireylerin kardeş ilişki niteliği için KK ortalama puanı 4.00 ($Ss = .54$), EE ortalama puanı 3.88 ($Ss = .53$) ve KE ortalama puanı 4.07 ($Ss = .52$) olarak bulunmuştur.

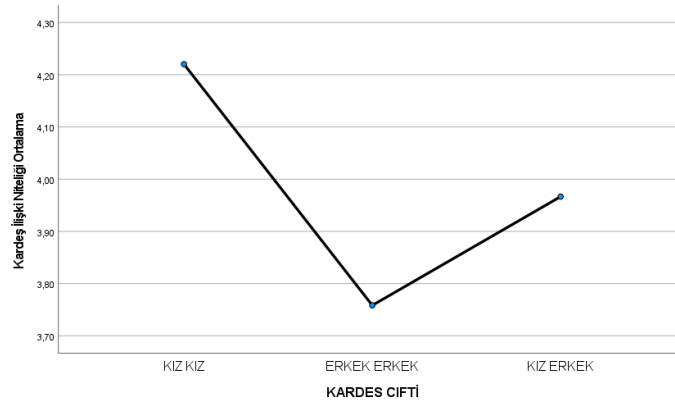
Tablo 6: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Kardeş Çiftine Göre ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Varyans	KT	Sd	KO	F	P	η^2	Anlamlı Fark
Kardeşe Bağlanma	Gruplararası	.635	2	.318	1.109	.332	.01	
	Grupiçi	53.546	187	.286				
	Toplam	54.182	189					
Kardeş İlişki Niteliği	Gruplararası	5.422	2	2.711	6.878	.001	.07	KK>EE KK>KE
	Grupiçi	73.714	187	.394				
	Toplam	79.136	189					

KT: Kareler Toplamı, KO: Kareler Ortalaması, KK: Kız-Kız, KE: Kız-Erkek, EE: Erkek-Erkek

Tablo 6 incelendiğinde beliren yetişkin kardeşlerin kardeş çifti gruplarına göre kardeşe bağlanma davranışları ile arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F_{(2,187)}=1.11$, $p>.05$). Kardeşlerin kardeş ilişki niteliği düzeyine göre ($F_{(2,187)}=6.88$, $p<.05$) kardeş çiftlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle beliren yetişkin bireylerin kardeş ilişki niteliklerinin kardeş çiftlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur.

Beliren yetişkin kardeşlerin oluşturduğu kız-kız çift grubunun puan ortalaması ($\bar{X}=4.22$), erkek-erkek grubunun puan ortalamasından ($\bar{X}=3.76$) ve kız-erkek grubunun puan ortalamasından ($\bar{X}=3.97$) yüksek olduğu için anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Analiz sonrasında hesaplanan η^2 değeri .07 olarak bulunmuş olup; beliren yetişkin bireylerin kardeş ilişki niteliğinde kız-kız kardeş çifti olmanın büyük bir etkide bulunduğunu ortaya koymaktadır ve Şekil 3’de gösterilmiştir.

Şekil 3: Kardeş Çifti Gruplarının Gösterimi

Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Kardeşlerin Birlikte Yaşama Süresinin Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları

Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliğinde kardeşlerin birlikte yaşama sürelerinin farkının test edilmesinde bağımsız örneklem t testi tekniği kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinde Birlikte Yaşama Süresine Göre T Testi Sonuçları

Değişken	Birlikte yaşama süresi	N	$\bar{X}$	Sd	t	df	P	Cohen’s d
Kardeşe Bağlanma	18 yaşına kadar birlikte	103	4.01	.55	- .007	188	.99	.54
	Hala birlikte	87	4.01	.51				
Kardeş İlişki Niteliği	18 yaşına kadar birlikte	103	4.08	.66	.035	188	.97	.65
	Hala birlikte	87	4.08	.63				

Tablo 7 incelendiğinde, beliren yetişkin kardeşlerde kardeşe bağlanma davranışlarının ($t_{(190)}=-.007$, $p>.05$) ve kardeş ilişkilerinden sağladıkları doyumda ($t_{(190)}=.035$, $p>.05$) birlikte yaşama süresine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle beliren yetişkin bireylerin kardeşiyle birlikte yaşama süresi, onların kardeşe bağlanma davranışlarında anlamlı bir farklılığa yol

açmamaktadır. Aynı zamanda kardeş ilişki niteliği doyum düzeyinde kardeşle birlikte yaşama süresine bağlı olarak da anlamlı bir fark olmamaktadır.

Aktör Partner Karşılıklı Bağımlı Modelde (APKM) Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

Araştırma kapsamında tanımlanan kardeş çiftlerinin (Büyük ve küçük) kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği değişkenlerine ait ilişkileri incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Kardeş Çiftlerine (Büyük ve Küçük) Ait Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliği Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4
1.Kardeşe Bağlanma (Büyük Kardeş)	1			
2. Kardeşe Bağlanma (Küçük Kardeş)	.221*	1		
3.Kardeş İlişki Niteliği (Büyük Kardeş)	.66***	.342***	1	
4. Kardeş İlişki Niteliği (Küçük Kardeş)	.306**	.702***	.562***	1
Kardeş İlişki Niteliği				
Kardeşe Bağlanma	.76***			

*p< .05; **p< .01, ***p<.001

Tablo 8’deki bulgular incelendiğinde büyük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışları ile küçük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışları arasında ($r = .22$, $p < .01$) pozitif, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Büyük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışları ile kendi kardeş ilişki nitelikleri puanları ($r = .66$, $p < .01$) arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Büyük kardeşlerin kardeş bağlanma davranışları ile küçük kardeşlerin kardeş ilişki nitelikleri ile arasında ($r=.31$, $p < .01$) pozitif, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Büyük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışları ile küçük kardeşlerin kardeş ilişki niteliği arasında ($r= .34$, $p < .01$) pozitif, düşük

düzeyde ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Küçük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışları ile kendi kardeş ilişki nitelikleri puanları ($r = .70$, $p < .01$) arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Son olarak büyük kardeşlerin kardeş ilişki nitelikleri ile küçük kardeşlerin kardeş ilişki nitelikleri puanları ($r = .56$, $p < .01$) arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kardeşe bağlanma davranışları ile kardeş ilişki niteliği puanları ($r = .76$, $p < .01$) arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar büyük ve küçük kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışları ile kardeş ilişki nitelikleri arasında çift yönlü ve pozitif ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle her bir kardeşin kardeşine bağlanma davranışları hem kendi kardeş ilişki niteliği hem de kardeşinin kardeş ilişki niteliği arasında anlamlı ilişkiler bulunurken, her iki kardeş çiftinin kardeş ilişki nitelikleri arasında da anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Bu sonuçlar kardeşlerden birinin kardeşine güvenle bağlandığında ve olumlu iletişim kurabildiğinde hem kendisinin hem de kardeşinin kardeş ilişkilerinden sağladığı memnuniyet artış göstermektedir.

Kardeş İlişki Niteliği Üzerinde Kardeş Bağlanmaya İlişkin Aktör ve Partner Etkilerine İlişkin Bulgular (H3, H4)

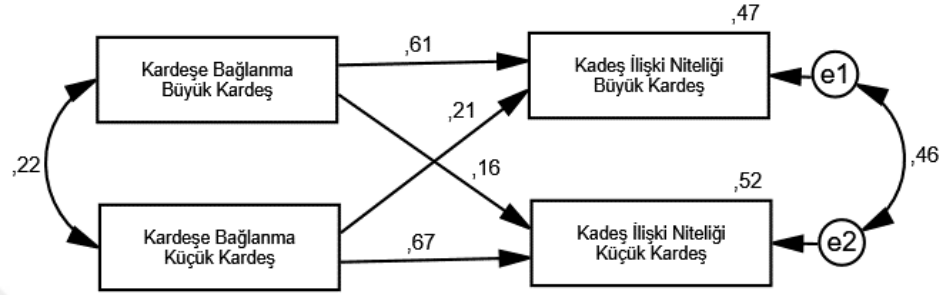
Hipotez 3: Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasında aktör etkileri vardır.

Hipotez 4: Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasında partner etkileri vardır.

İlk model olan beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ile kardeş ilişki niteliği arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik tanımlanan modelden elde edilen uyum indeksleri ($\chi^2 = 0.00$, $sd = 0$, $RMSEA = .00$, $NFI = 1.00$, $CFI = 1.00$) modelin mükemmel bir uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır (Çokluk Bökeoğlu, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012; Marsh vd., 2006). APKBM tam doymuş bir model olduğu için uyum indeksleri mükemmel yakın değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beliren yetişkinlik dönemindeki küçük ve büyük kardeşlerin kardeş bağlanma davranışlarının kendi kardeş ilişki nitelikleri (aktör etkisi) ve kardeşlerinin kardeş

ilişki nitelikleri üzerindeki etkileri (partner etkisi) inceleyen Aktör Partner Karşılıklı Bağımlı Model (APKBM) Şekil 4'te gösterilmektedir. Bu modele ait bulgular Şekil 4 ve Tablo 9'da verilmiştir. Modelin analizine ilişkin sonuçları incelendiğinde H3 ve H4 hipotezlerinin doğrulandığı görülmektedir.

Şekil 4: Kardeşe Bağlanma ve Yetişkin Kardeş İlişki Niteliği Arasında İlişkilere Ait Standartlaştırılmış Katsayılar

Tablo 9: Yetişkin Kardeş İlişki Niteliği Üzerinde Kardeşe Bağlanmaya Ait Aktör ve Partner Etkileri

Etkiler	B	β	sh	T	p
Aktör Etkileri (H1)					
Kardeşe Bağlanma → Kardeş İlişki Niteliği					
Büyük Kardeş Aktör Etkisi	.94	.61	.12	7.99	.000***
Küçük Kardeş Aktör Etkisi	1.11	.67	.12	9.08	.000***
Partner Etkileri (H2)					
Büyük Kardeş Partner Etkisi	.32	.21	.12	2.69	.007**
Küçük Kardeş Partner Etkisi	.26	.16	.12	2.15	.031*

***p < .001, **p < .01, *p < .05

Şekil 4 ve Tablo 9 incelendiğinde beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ile kardeş ilişki niteliği arasındaki aktör etkilerinin (büyük kardeş aktör $\beta = .61$, $p < .001$ ve küçük kardeş aktör $\beta = .67$, $p < .001$) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Büyük ve küçük kardeşlerin kardeşlerine güvenle bağlanma düzeyleri arttıkça kardeş ilişki niteliklerinde de artış yaşanmaktadır.

Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ile kardeş ilişki niteliği arasındaki partner etkileri incelendiğinde (büyük kardeş partner $\beta = .21$, $p < .05$, k  k kardeş partner $\beta = .16$, $p < .05$) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Bu modelin etki b y kl ğ i incelendiğinde, beliren yetişkin bireylerin kardeş ilişki nitelikleri üzerindeki büyük kardeşin kardeşe bağlanma değişkenine ait etki b y kl ğ i ($R^2 = .47$), k  k kardeşin kardeşe bağlanma değişkenine ait etki b y kl ğ i ($R^2 = .52$) olarak bulunmuştur. Büyük kardeşin kardeş ilişki niteliği üzerinde hesaplanan kardeşe bağlanmaya ilişkin etki b y kl ğ  n n orta derecede, k  k kardeşin kardeş ilişki niteliği üzerinde hesaplanan kardeşe bağlanmaya ilişkin etki b y kl ğ  n n yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Cohen, 1988).

Özetle bu sonuçlar farklı yaşlardaki kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışlarının yetişkinlik dönemindeki kendi kardeş ilişki nitelikleri ve belirledikleri kardeşlerinin kardeş ilişki nitelikleri üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, kardeş bağlanma davranışlarının ve kardeş ilişki niteliği üzerindeki etkisi ilişkisel düzeyde ikili (diydak) olarak incelenmiştir. Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara, tartışmaya ve yapılacak olan çalışmalara yönelik katkısı olacağı düşünülen önerilere yer verilmiştir.

5.1. TARTIŞMA

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan biri beliren yetişkin kardeşlerde kardeşe bağlanma davranışının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediğidir. Güvenli, samimi ve yakın davranışların oluşumunda cinsiyete bağlı farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle kardeşlerin birbirlerine yönelik geliştirdikleri bağlanma davranışlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Diğer taraftan kardeş ilişki niteliğinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kardeş ilişki niteliğinde kızların lehine olan anlamlı farklılık, kız kardeşlerin kardeşleri ile olan ilişkilerini daha olumlu değerlendirdiklerini göstermektedir. Alanyazında araştırmanın sonuçlarını destekler nitelikte kızların erkeklere göre daha olumlu kardeş ilişkileri ve besleyici ilişki davranışlarında bulunduklarını gösteren çalışmalar (Aydoğan, Durmuş, Lanthier, Özbay, ve Göktaş, 2025; Buhrmester ve Furman, 1990; Erginoğlu, 2015; Güneş, 2024; Howe ve Recchia, 2006; Lee ve Park, 2021; Örbeyi, 2022; Selçuk ve Aytaç, 2020; Sezer ve Yıldırım, 2018; Sitzler, 2017; Türkoğlu, 2024;) bulunmaktadır. Bu sonuçlar kardeşe bağlanma davranışlarında cinsiyete göre herhangi bir fark yaşanmadığını, kardeş ilişki kalitesinde ise kızların erkeklere göre kardeş ilişkilerinde daha yakın, samimi ilişkilere sahip olduğu şeklinde açıklanabilir. Kız kardeşlerin empati, sosyal destek ve iletişim gibi olumlu kardeş davranışlarında erkek kardeşlere göre anlamlı şekilde öne çıktığını göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, kardeşe bağlanma davranışları ve kardeş ilişki niteliğinde kardeşlerin birlikte yaşama süresine göre farklılaşmadığıdır. Kardeşlerin bir arada yaşama süresinin aralarındaki ilişkide etkili bir faktör olarak ortaya çıkmaması, birlikte yaşanan süreden çok yaşanan deneyimlerin niteliği ile ilgili olabilir. Çünkü kardeşlerin çocukluk yıllarındaki birliktelikleri gönüllü ve planlanan bir ilişkiden çok zorunlu deneyimledikleri bir ilişki gibidir. Özellikle çocukluk döneminde yaşadıkları ilişkilere bakıldığında daha çok çatışma ve rekabete dayalı yarışmacı bir nitelikte olduğu görülmektedir (Dunn, 1983; Cicirelli, 1995). Kardeş ilişkilerinde yaş ilerledikçe birlikte olma süresi gittikçe azalsa da aralarındaki yakınlık ve samimiyet, iletişim, destek ve paylaşım gibi deneyimlerde artış yaşanabilmektedir (Aytaç Bakkaloğlu, 2021).

Araştırmada elde edilen önemli bulgulardan bir de, beliren yetişkin bireylerde kardeş çiftlerine göre kardeşe bağlanma davranışlarında fark olmadığı, kardeş ilişki niteliği üzerinde ise anlamlı bir farka neden olduğudur. Bu fark sadece kız-kız kardeşlerden oluşan çift düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç kız çocuklarının aile içinde kurdukları kardeş ilişkilerinde daha olumlu sonuçlar elde ettiklerini göstermektedir. Aralarında yakınlık, paylaşma, samimiyet, güven, destek ve güven gibi davranışların daha yaygın olduğunu ve diğer kardeşleri ile kurdukları ilişkilere göre daha tatmin edici buldukları şeklinde açıklanabilir. Alanyazında araştırmanın bu bulgusunu doğrular nitelikte, kız kardeşler ve ablaların, erkek kardeşler ve ağabeylere göre daha fazla destekleyici olduğu görülmektedir (Aytaç Bakkaloğlu, 2021; Örbeyi, 2022). Kız kardeşlerin ailedeki ve ilişkilerindeki rolüne bakıldığında özellikle büyük kız kardeşlerin bakımveren ve rol model olma, koruma, destek sağlama, problemleri çözme vb sorumlulukları bulunabilmektedir. Ayrıca alan yazında hemcins kardeşlerle kurulan ilişkilerin karşı ile kurulan kardeş ilişkilerine göre daha yakın ve samimi olduğunu ortaya koyan çalışmalarda yer almaktadır (Buhrmester ve Furman, 1990). Bu sonuçlara göre kardeş ilişkilerinde daha başarılı ve doyum sağlayıcı ilişki deneyimleri kuran kardeş çiftlerinin kız-kız kardeş çifti olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu ise kardeşlerin büyük ve küçük olma durumlarına göre kardeş ilişki niteliği ve kardeşe bağlanma davranışlarında anlamlı

bir etkiye sahip olmadığıdır. Bu sonuca göre kardeşlerin doğum sırası ve aralarındaki yaşın kardeşlerin arasındaki ilişkide belirleyici olmadığıdır. Büyük kardeşin küçük kardeşler için ebeveynlerden sonra bir bağlanma figürü olma potansiyelin ortaya çıkmadığını göstermektedir (Selçuk ve Aytaç, 2020). Büyük kardeşlerin küçük kardeşler için bir koruyucu, destekleyici, güven sağlama ve kontrol etme mekanizması gibi işleyebilme olasılığı söz konusudur. Bu sonuçlar büyük kardeşin küçük kardeş için paylaşma, yakınlık, destek ve samimiyetten çok ebeveyn gibi otorite ve baskı unsuru olarak devrede oldukları şeklinde de açıklanabilir. Ya da büyük kardeşler için küçük kardeşlerin yaşamlarını zorlaştıran ve problem çıkaran, ama yine de onlara karşı büyük olarak olumlu davranma sorumluluklarını yerine getirme durumu şeklinde açıklanabilir (Hoffman, 2008). Alan yazında bu sonuca benzer şekilde kardeş ilişkilerinin doğum sırasına göre farklılaşmadığını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Riggio, 2000; Yıldırım ve Sezer, 2018; Sumbas, 2020; Örbeyi, 2022; Güneş, 2024). Kardeşler arasında yaş farkının az olduğu kardeşlik ilişkilerinde yaş farkı daha fazla olan gruba göre kardeşlik doyumları daha yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmalar da yer almaktadır (Tancredy ve Fraley, 2006; Sinanmış ve Kolburan, 2019; Selçuk ve Aytaç, 2020). Kardeş ilişkisini etkileyen ve kardeşler arasındaki yakınlık kurma, samimi davranışlarda bulunmaları ve birbirleriyle rekabetleri yaş farkına göre değişebilmektedir. Aralarında yaş farkı artan iki kardeşin çatışmalı ve iletişimlerini olumsuz etkileyen davranışları daha fazla olmaktadır. Cicirelli (1995) ilk yetişkinlik yıllarından itibaren, doğum sırasının kardeşlerin birbirine desteği üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ifade etmektedir. Araştırma bulgunun aksine Milevsky vd., (2005) yaptıkları araştırmada, sonra doğanların önce doğanlara göre daha olumlu kardeş ilişkilerine sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yaşam boyu kardeş ilişkilerinin doğum sırası değişkenine göre farklılaşmadığını gösteren araştırma da bulunmaktadır (Örbeyi, 2022).

Araştırmanın ortaya koyduğu önemli sonuçlardan bir de kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasındaki pozitif ilişkilerdir. Bu sonuç kardeşlerin kardeşleri ile olan ilişkilerde sergiledikleri sıcak, samimi, destekleyici, güven sağlayan ve empatik davranışların ilişkiden sağladıkları doyumunu hem bireysel düzeyde hem de çift düzeyinde karşılıklı olarak etkilediğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle kardeşlerden biri kardeşine kendini yakınlık ve güvenle yaklaştığında, kardeşiyle

olan ilişkisinden kendi doyumunu ve kardeşinin doyumunu da artış göstermektedir (Hoffman, 2008; Ponti ve Smorti, 2019). Bir kardeşin diğer kardeşine yönelik güvenle yaklaşımı, samimi, anlayışlı ve şefkatli davranışları arttıkça kardeş ilişki niteliklerinde de artış yaşanmaktadır.

Beliren yetişkin bireylerde kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasındaki aktör ve partner etkilerinin pozitif ve anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, beliren yetişkinin kardeşine yönelik kurduğu olumlu iletişim ve güvenli bağlanmanın, hem kendisinin hem de değerlendirdiği kardeşinin kardeş ilişkilerinden sağladığı doyumunu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle kardeşlerin aralarındaki karşılıklı bağlanma davranışları, kardeşlik bağlarını güçlendirmekte, güven ve samimiyetlerini arttırmakta, paylaşım ve destek gibi olumlu davranışlarını güçlendirmekte ve nihai olarak da aralarındaki ilişkiden sağladıkları memnuniyeti de arttırmaktadır (Ainsworth, 1991; Dunn, 1983; Erginoğlu, 2015; Ponti ve Smorti, 2019). Elde edilen bu sonuçlar alanyazında kardeşe bağlanma ve kardeş ilişki niteliği arasında diyardik düzeyde yapılmış bir çalışma olmasa da kardeş ilişkileri ile ilgili genel çalışma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Bayram Gülaçtı, 2020). Ayrıca sonuçlar kardeş ilişkilerine yönelik kuramsal değerlendirmelerle de tutarlılık göstermektedir (Armsden ve Greenberg, 1987; Dunn, 1983; Jersen, Hamwey, Parinson, Dayley ve Whiteman, 2022).

Bireylerin kardeşe bağlanma davranışlarına yönelik beliren yetişkin dönemde yeterli çalışmaların bulunmaması ve bu alandaki gelişim dönemlerine yönelik kardeş ilişkilerinin daha fazla araştırılmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir. Beliren yetişkinlik döneminin özelliğinden dolayı bu yaş grubundaki kardeşlerin ayrı evler, farklı şehirlerde yaşamasından dolayı daha az iletişimde olması, çatışmaların yaşanmaması ve duygusal olarak daha az deneyim yaşıyor olabilirler. Kardeş ilişkilerinin çocukluk döneminden beliren yetişkinliğe olumlu yönde gelişmektedir (Aytaç Bakkaloğlu, 2021; Güneş, 2023; Hamley, Rolan, Jersen ve Whiteman, 2019). Yapılan araştırma sonucu ile de farklı yaşlardaki kardeşlerin kardeşe bağlanma davranışlarının yetişkinlik dönemindeki kardeş ilişki niteliği doyumunu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kardeşi olan bireylerin kişisel, sosyal ve problem çözme

becerilerini kazanması, geliştirmesi ve sosyal destekleyici olarak yararlanabileceği bireylerin olası tüm becerilerin gelişimi için oldukça önemli olmaktadır.

5.2. SONUÇ

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara ve yapılmasının alanyazına katkısı olacağı düşünölen çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

1. Beliren yetişkin bireylerin kardeşe bağlanma davranışının cinsiyete göre farklılaşmadığı, kardeş ilişki doyumlarında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.
2. Kardeşe bağlanma davranışları ve kardeş ilişki niteliği açısından kardeşlerin birlikte yaşama süresinin anlamlı bir etkisi yoktur.
3. Beliren yetişkin bireylerin kardeş çiftlerine göre kardeşe bağlanma davranışlarında fark olmadığı, kardeş ilişki niteliği üzerinde ise anlamlı bir farka neden olduğu elde edilmiştir. Bu fark kız kardeşlerin kendi aralarındaki ilişkinin kalitesinin diğer cinsiyete bağlı gelişen kardeş çiftlerine göre etkisinin büyük olmasından kaynaklanmaktadır.
4. Kardeşe bağlanma davranışları ve kardeş ilişki niteliği arasında yüksek düzeyde, pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Benzer şekilde diyardik düzeyde de bu ilişkiler anlamlı olduğu görölmektedir.
5. Kardeşe bağlanma ile kardeş ilişki niteliği arasında aktör ve partner etkilerinin pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Kardeşlerin kardeşlerine bağlanma düzeyleri arttıkça hem kendilerinin hem de kardeşlerinin kardeş ilişki niteliğinde artış görölmektedir.

5.3. ÖNERİLER

1. Kardeşe bağlanma davranışlarını yalnızca ölçekte belirtilen belirli davranışlarla sınırlandırmak yeterli olmayabilir. Kardeşe bağlanmanın farklı boyutlarını daha kapsamlı şekilde ortaya koyabilmek için çalışmalar yapılabilir.
2. Bu araştırmada iki kardeşin kardeş ilişkilerine ve kardeşe bağlanma davranışlarına yönelik diydik inceleme yapılmıştır. İkiz kardeşlerin, üvey kardeşlerin de dâhil edildiği örneklem ile karşılaştırmalı analizler yapılabilir.
3. Bu çalışmada sadece beliren yetişkin dönemdeki kardeş çiftleri örnekleme dâhil edilmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki kardeş çiftleri içinde çalışmalar yapılabilir.
4. Cinsiyete bağlı oluşan kardeş çiftleri ile sadece kız kardeş çiftleri, erkek kardeş çiftleri ve kız erkek kardeş çiftleri ile oluşturulacak ayrı veri setleriyle birlikte karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Biyolojik kardeşler, ikizler, üvey kardeşler veya evlat edinilmiş kardeşlerin ilişkileri üzerine yapılacak çalışmaların da önemli olacağı düşünülmektedir.
5. Bağlanma örüntüsüne göre beliren yetişkin bireyin kardeşine bağlanması ve dolaylı olarak kardeşiyle ilişkisinin kalitesini etkilediği görülmüştür. Birincil bakım veren ile kurulan sağlıklı bağlanma örüntülerinin kardeşe bağlanmanın ve beliren yetişkinlik dönemine yansması ile ilgili yapılan araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.
6. Yaşamın ilk yıllarından itibaren gelişen bağlanma davranışları ve aile içi iletişim biçimleri, bireyin tüm yaşamı boyunca kurduğu ilişkileri derinden etkilemektedir. Bu nedenle aile yapısına ve çocukların gelişimine yönelik bilinçlendirme programlarının yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Özellikle bireylerin ebeveynlik rollerine ilişkin farkındalıklarının arttırılması amacıyla, aile planlaması süreçlerine eklenecek eğitimler hem yüz yüze hem de çevrim içi ortamlarda sunulmalıdır. Bu tür destekleyici programların, bireylerin tüm ilişkilerinde daha sağlıklı ve nitelikli bağlar kurmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2011). *Bireysel psikoloji* (H. Özgü, Çev.). Hayat Yayıncılık. (Orijinal eser 1927 yılında yayımlandı)
- Ahmetoğlu, E., & Aral, N. (2008). Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe Uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 379-388.
- Ainsworth, M. D. S. (1978). The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 1(3), 436-438.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Akatlı, R. & Tunçay, Y.G. (2022). Ebeveynlerin bağlanma biçimlerinin çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki yordayıcı rolü. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(6), 175-203.
- Aktaş, E. F. (2017). Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 499-515.
- Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), 85-116.
- Angın, E. (2015). *Otizm ve özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların sağlıklı kardeşlerinin psikolojik uyumu, kardeş ilişkileri ve algıladıkları anne kabul-reddi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), 427-454.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Atak, H., & Çok, F. (2010). İnsan yaşamında yeni bir dönem: Beliren yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.
- Atak, H., & Taştan, N. (2012). Romantik ilişkiler ve aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 520-546.
- Atalay, D., & Özyürek, A. (2020). Ergenlerde arkadaşlık ilişkileri ve akran sapması. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(1), 249-261.
- Aydoğan, D. (2014). *Çiftlerde ilişkisel yılmazlığın ebeveynlik stresi, ilişkisel başa çıkma, ilişkisel profesyonel yardım arama ile ilişkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Aydoğan, D. ve Özbay, Y. (2015). Çiftlerde ilişkisel yılmazlık ve ilişkisel profesyonel yardım arama: İkili (dyadic) analiz. *Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 5(44), 109-121.
- Aydoğan, D., Durmuş, E. E., Lanthier, R., Özbay, Y., & Göktaş, M. (2025). Psychometric properties of the Turkish version of the short form of the Adult Sibling Relationship Questionnaire (ASRQ-SF) in emerging adults. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 15(76), 29-48. <https://doi.org/10.17066/tpdrd.1432447>
- Aytaç Bakkaloğlu, M. (2021). *Çocukluktan yetişkinliğe kardeş ilişkilerinde değişim ve süreklilik: Nitel bir çalışma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Klinik Psikoloji Enstitüsü.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Bartholomew, K., & Shaver, P. R. (1998). Methods of assessing adult attachment: Do they converge? In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 25-24). Guilford Press.
- Baymur, F. B. (1972). *Genel Psikoloji* (2. Baskı). İnkılap Kitapevi.
- Bayram Gülaçtı, H. G. (2020). *The predictors of parental differential treatment and dyadic relations with sibling attachment* [Doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Biter, E. (2021). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin aile aidiyet düzeyinin bağlanma stilleri ve benlik saygısı bağlamında incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Kocaeli Üniversitesi.
- Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*, (T.Soylu, Çev.) Pinhan Yayıncılık (Orijinal çalışma 1999 yılında yayımlandı)
- Bowlby, J. (2012). *Sevgi bağlarının kurulması ve bozulması* (M. Kamer, Çev.). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları. (Orijinal eser 1979 yılında yayımlandı)
- Bowlby, J. (2014). *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn-çocuk bağlanması ve sağlıklı insan gelişimi* (S. Güneri, Çev.). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları. (Orijinal eser 1988 yılında yayımlandı)
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 1-24. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.1>

- Brody, G. H. (2004). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 93–113. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141502>
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61(5), 1387–1398. <https://doi.org/10.2307/1130763>
- Buhrmester, D. (1992). The developmental courses of sibling and peer relationships. In F. Boer & J. Dunn (Eds.), *Children's sibling relationships: Developmental and clinical issues* (pp. 19–40). Lawrence Erlbaum Associates.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (B. Onur, Çev.).Kaknüs Yayınları. (Orijinal eser 200 yılında yayımlandı)
- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (7. baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (27. baskı). Pegem Akademi.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.). (2016). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (3rd ed.). The Guilford Press.
- Cicirelli, V. G. (1991). Sibling relationships in adulthood. *Marriage & Family Review*, 16(3–4), 291–310. https://doi.org/10.1300/J002v16n03_05
- Cicirelli, V. C. (1995). *Sibling relationships across the life span*. Plenum Press.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma: Psikoterapi kuram ve uygulamaları* (8. Baskı). Mentis Yayıncılık.
- Cook, W. L., & Kenny, D. A. (2005). The Actor–Partner Interdependence Model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101–109. <https://doi.org/10.1080/01650250444000405>
- Cüceloğlu, D. (1998). *İçimizdeki biz* (49. baskı). Sistem Yayıncılık.
- Çavdar, A. (2003). “Kardeşimleyken ben” temsilleri ve kardeş ilişkilerindeki oedipal temalar [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Çetin, N., Aytar, A. G., Pak, M. D., & Artık, A. (2016). Ergenlerde anne-baba ve arkadaşlarla bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 79–95.
- Çokluk Bökeoğlu, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.

- Demir, E. K., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15–25.
- Demir, S. (2018). Bağlanma kuramı. *Bütün Dünya Dergisi*, 5, 143–146.
- Demirbilek, M. (2016). Aile danışmanlığı: Bir uygulama örneği. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care (TJFM&PC)*, 10(2), 109–120.
- Doğruyol, S., & Yetim, Ü. (2019). Ebeveyne bağlanma, algılanan anne/baba tutumu ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü. *Nesne*, 7(14), 34–51.
- Doksat, G.N. & Ciftci, D.A. (2016). Bağlanma ve yaşamdaki izdüşümleri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 25(4), 489-501.
- Dolgin, K. G., & Lindsay, K. R. (1999). Disclosure Between College Students and Their Siblings. *Journal of Family Psychology*, 3(13) 393-400.
- Dunn, J. (1983). Sibling relationships in early childhood. *Child Development*, 54(4), 787- 811. <https://doi.org/10.2307/1129886>
- Dunn, J. (1988). The beginnings of social understanding. Harvard University Press.
- Dunn, J., & Kendrick, C. (1982). Siblings: Love, envy, and understanding. Harvard University Press.
- Dunn, J., & Slomkowski, C. (1992). Conflict and the development of social understanding. In C. U. Shantz & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development* (pp. 70–92). Cambridge University Press.
- Dunn, J. (1995). Children as psychologists: The later correlates of individual differences in understanding of emotions and other minds. *Cognition and Emotion*, 9(2), 187–201. <https://doi.org/10.1080/02699939508409053>
- Dunn, J. (2002). *Sibling relationships*. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development*. 223–237. Blackwell Publishing.
- Dunn, J. (2007). Siblings and socialization. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3–4), 222–232. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01732.x>
- Dülger, M. (2019). *Çocukluk çağı örselenmesinin bağlanma stili ve yetişkinlik baş etme stratejilerine olan etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Yakın Doğu Üniversitesi.
- Eker, E. (2019). *Romantik çiftlerde öznel partner affediciliğinin ilişki istikrarına etkisi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Eminoğlu, C. (2021). *Erken çocuklukta duygu düzenleme becerilerinin aile sistemleri açısından incelenmesi: Ebeveyn istismar farkındalığı, evlilik uyumu, kardeş*

ilişkileri ve genel aile uyumu [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Başkent Üniversitesi.

Erdem, H. Ş. (2017). *Otizmli ve normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerinin duygusal, sosyal ve davranışsal özelliklerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erginoğlu, E. S. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumu, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (2014). *İnsanın 8 evresi* (Genişletilmiş baskı; G. Akkaya, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

Eryılmaz, A., & Ercan, L. (2010). Beliren yetişkinlikte romantik yakınlığı başlatma ve başa çıkma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 381–397.

Erzen, E. (2016). Three dimensional attachment style scale. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 12(3), 1–21. <https://doi.org/10.17679/iuefd.17323632>

Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development*, 56(2), 448–461. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1985.tb00119.x>

Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (2016). *Aile terapisi: Bir bakış* (Y. Aslan, Çev.). Nobel Yayıncılık. (Orijinal eser 2013 yılında yayımlanmıştır)

Göktaş, M. (2020). *Engelli çocuğa sahip çiftlerin başa çıkma davranışlarının evlilik uyumları üzerindeki diyardik etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

Güneş, F. B. (2023). *Beliren yetişkinlerde kişilerarası yetkinlik, algılanan ebeveyn kabul-reddi ve yaşam boyu kardeş ilişkileri arasındaki ilişkiler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.

Gündoğan, M. (2015). *Eşlerin bağlanma tarzları ile çift uyum düzeyi arasındaki ilişkinin araştırılması* [Yayımlanmamış uzmanlık tezi] Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin kuşaklararası aktarımında anne-babalık stillerinin rolü* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Hamwey, M. K., Rolan, E. P., Jensen, A. C., & Whiteman, S. D. (2019). “Absence makes the heart grow fonder”: A qualitative examination of sibling relationships

- during emerging adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(8), 2487–2506. <https://doi.org/10.1177/0265407518789514>
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1–49.
- Hoffman, E. R. (2008). *Sibling supportive communication and birth order: An analysis of sibling interactions* [Master's thesis]. Western Kentucky University.
- Howe, N., & Recchia, H. (2006). Sibling relationships as a context for learning and development. *Early Education and Development*, 17(2), 151–176. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1702_4
- Howe, N., & Recchia, H. (2014). Siblings as confidants: Emotional support in middle childhood and early adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2014(145), 61–72. <https://doi.org/10.1002/cad.20074>
- Jensen, A. C., Hamwey, M. K., Parkinson, C., Dayley, J. C., & Whiteman, S. D. (2022). The Emerging Adults' Relationships with Siblings Scale: Development and validation. *Emerging Adulthood*, 0(0), 1–16. <https://doi.org/10.1177/21676968221127076>
- Kale, M., Karagöz, S., & Nur, İ. (2021). Eğitim ve sosyal bilimler alanında kardeş ilişkileri konusunda tezlerin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 148–160.
- Kamalak, Ö. (2021). *İlişkisel belirsizliğin ilişki istikrarı üzerindeki diydadik etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi* (22. Baskı). Nobel Yayın.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86.
- Kaya, A. (2014). *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim*. Pegem Akademi.
- Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208–225.
- Kılıçaslan, A. (2001). *Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kramer, L. F. (2010). The essential ingredients of successful sibling relationships: An emerging framework for advancing theory and practice. *Child Development Perspectives*, 4(2), 80–86. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2010.00122.x>

- Küçükarslan, M., & Gizir, C. A. (2014). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişki inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 148–159.
- Kölemen, A. N. (2022). *Uzak mesafeli evlilik ilişkilerinde fedakârlıktan algılanan doyum ve zararın evlilik doyumu üzerindeki diyadik etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Lagerstrom, T., & College, S. (2018). *All in the Family: The Role of Sibling Relationships as Surrogate Attachment Figures*.
- Lee, S. H., & Park, K. (2021). Age and gender differences in sibling relationship quality: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 90, 93–103. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.04.001>
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913–930. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x>
- Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3, 553–570.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.
- Milevsky, A., Smoot, K., Leh, M., & Ruppe, A. (2005). Familial and contextual variables and the nature of sibling relationships in emerging adulthood. *Marriage & Family Review*, 37(4), 123–141.
- Milevsky, A., Thudium, K., & Guldin, J. (2014). Siblings. In *The transitory nature of parent, sibling and romantic partner relationships in emerging adulthood* (pp. 63–77). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-06638-7_4
- Newman, J. (1991). College students' relationships with siblings. *Journal of Youth and Adolescence*, 20(6), 629–644. <https://doi.org/10.1007/BF01537366>
- Noel, V. A., Francis, S. E., & Tilley, M. A. (2017). An adapted measure of sibling attachment: Factor structure and internal consistency of the Sibling Attachment Inventory in youth. *Child Psychiatry & Human Development*, 49(2), 217–224. <https://doi.org/10.1007/s10578-017-0741-4>
- İlaslan, Ö. (2009). *Çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi* [Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

- Onat Zoylan, E. (2005). *Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Örbeyi, D. (2022). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin algılanan ebeveyn tutumu ve algılanan evlilik çatışması ile kardeş ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özabacı, N. (2011). İlişki Niteliği Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36(162) 159-167.
- Özkoçak, Z. (2022). *Öz şefkat ve eş desteğinin ilişkisel yılmazlık üzerindeki diyardik etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Öz Soysal, F. S., Yurdabakan, İ., Uz Baş, A., & Aysan, F. (2016). Yaşam boyu kardeş ilişkileri ölçeğinin genç yetişkinlerde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5351–5361.
- Öztürk, F. (2023). *Bireyleşme sürecinde algılanan anne tutumlarının beliren yetişkin kız kardeşlerin olumsuz değerlendirilme korkusu ve karar verme stilleriyle ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Ponti, L., & Smorti, M. (2019). The roles of parental attachment and sibling relationships on life satisfaction in emerging adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(6), 1747-1763. <https://doi.org/10.1177/0265407518771741>
- Riggio, R. E. (2000). Emotional and social competencies and leader development. *Human Resource Management Reviews*, 17(4), 418-426.
- Salmon, C. A., & Hehman, J. A. (2021). Good friends, better enemies? Comparing sibling conflict across the lifespan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 38(5), 1541–1562. <https://doi.org/10.1177/0265407521991512>
- Saraç, A., Hamamcı, Z., & Güçray, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişki doyumunu yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 69–81.
- Sarı, Y., & Owen, F. K. (2016). Romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançların ve bağlanma boyutlarının ilişki doyumı üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 204–216.
- Sanders, R. (2004). *Sibling relationships: Theory and issues for practice*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-0-230-20306-8>
- Say, B., & Say, Ş. (Ed.). (2010). *Psikodrama, aile ve çift terapileri el kitabı* (2. baskı). Nobel Yayınları.

- Scharf, M., Shulman, S., & Avigad-Spitz, L. (2005). Sibling relationships in emerging adulthood and in adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 20(1), 64–90. <https://doi.org/10.1177/0743558404271133>
- Selçuk, Ş., & Aytaç, B. (2020). Congruence between sibling relationship and parenting practices across older and younger siblings. *Nesne Dergisi*, 8(16), 16–30.
- Sezer, Ö., & Yıldırım, O. (2018). Üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre kendilerini değerlendirmelerinin ve kardeş ilişkilerinin incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(2), 86–117.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1–19.
- Sezer, Ö., & Oğuz, V. (2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 743–758.
- Shi, X., & Campione Barr, N. (2021). The effects of parenting and temperament similarity among adolescent siblings on positive family relationships. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 702000. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.702000>
- Shulman, S. (1991). *Close relationships and socioemotional development*. Ablex Publishing Corporation.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. & Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 8(2), 88-99.
- Subaşı, G. N., & Kazan, H. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 10(2), 147–162.
- Sumbas, E. (2020). *Ergenlerin, genç yetişkinlerin ve orta yetişkinlerin kardeş ilişkilerinin incelenmesi* [Yayınlanmış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Sümer, N., & Metin-Orta, İ. (2016). Anne duyarlılığı ve erken dönem bağlanma temelli ebeveynlik destek ve müdahale programları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(38), 54–73.
- Sümer, N., İlden Koçkar, A., Şahin-Acar, B., Metin-Orta, İ., Salman-Engin, S., Aran, Ö., Yavuz, H., Akın, H., & Uysal, A. (2015). *Erken dönem ebeveynlik desteği: Anne duyarlılığı ve güvenli bağlanmayı artırmaya yönelik müdahale programı uygulaması* (TÜBİTAK Proje No: 113K542) [Araştırma raporu]. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK).
- Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 1–22.

- Sümer, N., Sayıl, M., Kazak-Berument, S., Selçuk, E., Günaydın, G., Harma, M., Salman, S., Doğruyol, B., & Öztürk, A. (2008). *Çocuğun gelişiminde bağlanma, ilgi-bakım ve aile dinamiklerinin etkisi* (TÜBİTAK Proje No: 105K102) [Araştırma raporu]. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK).
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71–106.
- Sınanmış, N., & Kolburan, Ş. (2019). Kardeşi otizmlili olan ve olmayan ergenlerin kardeş ilişkileri ve sosyal kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(1), 13–50.
- Sıtzler, S. (2014). *Kardeşler* (1.baskı). İletişim Yayınları.
- Stocker, C. M., Lanthier, R. P., & Furman, W. (1997). Sibling relationships in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, 11(2), 210–221. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.11.2.210>
- Şengül Erdem, H. (2017). *Otizmlili ve normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerinin duygusal, sosyal ve davranışsal özelliklerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Şengül, B. Z. (2019). *Kardeş ilişkileri bağlamında kendini baltalama örüntülerinin dinamikleri: Nitel bir boyamsal araştırma çalışması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Tancredy, C. M., & Fraley, R. C. (2006). The nature of adult twin relationships: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(1), 78–93. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.1.78>
- Taşkaya, R. (2019). *Ergenlerin bağlanma stilleri, sorumluluk duygusu ve davranışları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.
- Tomar, İ. H. (2014). *Kaynak kaybı ile evlilik uyum arasındaki ilişkide başa çıkma stratejilerinin dyadic analizi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Thompson, R. A. (2006, Eylül 6–8). *Early attachment and its consequences for later development* [Davetli konferans sunumu]. 14. Ulusal Psikoloji Kongresi.
- Tunç, A., & Tezer, E. (2006). Çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 25(3), 37–42.
- Tura, G., & Gül, B. (2020). Yapısal aile sistemleri yaklaşımı açısından Türk sinemasında aile filmleri: Münir Özkul ve Adile Naşit filmleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 213–221.

- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 19(1), 24–39.
- Türkoğlu, Y. (2024). *Kardeşi olan bireylerin öznel iyi oluş düzeyleri ile kardeş ilişkilerinin, algıladıkları ebeveyn kabul reddinin ve benlik saygılarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykoz Üniversitesi.
- Ulu-Yalçinkaya, A. (2015). *Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin anne ve babadan algılanan kabul-ret duyguları ile kardeş ilişkileri kalitesi bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Verschueren, K., & Marcoen, A. (2005). Perceived security of attachment to mother and father: Developmental differences and relations to self-worth and peer relationships at school. In K. A. Kerns & R. A. Richardson (Eds.), *Attachment in middle childhood* (pp. 212-230). The Guilford Press.
- Volling, B. L. (2012). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97–106. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.10.007>
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review*, 3(2), 124–139. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2011.00087.x>
- Widom, C. S., Czaja, S. J., Kozakowski, S. S., & Chauhan, P. (2018). Does adult attachment style mediate the relationship between childhood maltreatment and mental and physical health outcomes? *Child Abuse & Neglect*, 76, 533–545. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.05.002>
- Yavuzer, H. (2019). *Ana-baba ve çocuk* (29. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuğunuzun ilk altı yılı* (36. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi* (35. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yıkıcı, N. B. (2023). Bağlanma kuramı perspektifinden yetişkinlik döneminde eş seçiminin incelenmesi. *Premium e-Journal of Social Sciences (Premium Sosyal Bilimler E-Dergisi)*, 7(37).

EKLER

EK-1: Etik Kurul İzni

Sayı : E-50288587-050.01.04-44848
Konu : 06.11.2024 tarihli ve 10/29 sayılı Etik Kurulu Kararı

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu

07.11.2024

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 30.10.2024 tarihli başvurunuz.

Kurulumuza sunmuş olduğunuz "*Kardeşe Bağlanma ve Kardeş İlişki Niteliğinin Dyadik Analizi*" başlıklı çalışmanız 06.11.2024 tarihli ve 10/29 sayılı Etik Kurulumuzca değerlendirilmiş olup etik açıdan **uygun** bulunmuştur.

Bilgilerinize sunulur.

Prof. Dr. Eyüp NEFES
Kurul Başkanı

Dağıtım:
Gereği:
Sayın Enise SARI

Bilgi:
Sayın Dr.Öğr.Üyesi İsmail Hakkı TOMAR

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 93E1A4E7-B30E-45A8-87F4-D4E85C6636A Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/giresun-universitesi-ebys>
Giresun Üniversitesi Rektörlüğü Göre Yerleşkesi Gaziler Mah. Prof. Ahmet Taner Kışlalı Cad. 28200 Merkez/GİRESUN E-Posta Adresi: bilgi@giresun.edu.tr İnternet Adı: www.giresun.edu.tr
Telefon No : (454) 310 10 00 Belgegeçer No : (454) 310 11 19
KEP Adresi : gru@hs01.kep.tr

Bilgi için: Adem USTA
Öğretim Elemanı
Telefon No: (454) 310 11 24

EK-2:Kişisel Bilgi Formu

Belirlemiş olduğunuz kardeşinizi ve sizi tanımlayan rumuzu yazınız.	
Yaşınız	
Cinsiyetiniz	☐ Kız ☐ Erkek
Kardeş sayısı	☐ 1 kardeş ☐ 2 kardeş ☐ 3 kardeş ☐ 4 kardeş ve daha fazlası
Eğitim durumunuz	☐ ilkokul ☐ ortaokul ☐ lise ☐ lisans ☐ lisansüstü
Kardeşinizle ortalama ne kadar süre birlikte yaşadınız?	☐ 8 yaşına kadar birlikte yaşadık ☐ 12 yaşına kadar birlikte yaşadık ☐ 15 yaşına kadar birlikte yaşadık ☐ 18 yaşına kadar birlikte yaşadık ☐ hala ailede birlikte yaşıyoruz
Ailedeki kardeş sıranız.	☐ en büyük ☐ ortanca ☐ en küçük ☐ diğer
Belirlemiş olduğunuz kardeşinizi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz.	☐ kız benden küçük ☐ kız benden büyük ☐ erkek benden küçük ☐ erkek benden büyük

EK-3: Kardeşe Bağlanma Ölçeği

AÇIKLAMA: Değerli katılımcı bu ölçek kardeş ilişkilerinizi ve bu ilişkilerdeki deneyimlerinizi ölçmeye yönelik maddelerden oluşmaktadır. Ölçekteki bütün ifadeleri kardeşlerinizden birini (kız ya da erkek) belirlemeniz ve o kardeşinizle olan ilişkinizideğerlendirmeniz beklenmektedir. Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatli bir şekilde okuyarak belirlediğiniz kardeşinizle olan ilişkinizle ilgili aklınıza gelen ve size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği aşağıdaki derecelemeyi kullanarak işaretleme yapınız. (1)Kesinlikle katılmıyorum (2)Katılmıyorum (3)Kararsızım (4)Katılıyorum (5)Kesinlikle katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5
1. Endişelerimle ilgili kardeşimin görüşünü almaktan memnuniyet duyarım.	1	2	3	4	5
2. Kardeşim bir şeye üzüldüğümü anlayabilir.	1	2	3	4	5
3. Kardeşimle konuşurken fikirlerimi dinler.	1	2	3	4	5
4. Kardeşimle problemlerimi konuştuğumda utanırım.	1	2	3	4	5
5. Keşke sahip olduğumdan farklı bir kardeşim olsaydı (Sayı olarak değil nitelik olarak)	1	2	3	4	5

EK-4: Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-Kardeşim beni mutlu eder.					
2-Kardeşimin duyguları benim için önemlidir.					
3-Kardeşimle olan ilişkimden keyif alırım.					
4-Kardeşimle gurur duyuyorum.					